

จดหมาย ถึง แดงน้อย

บรรจบ พันธุเมธา

จดหมาย ถึง แดงต๋อย

บรรจบ พันธุเมธา

พิมพ์เป็นที่ระลึกในงาน

ชุมนุมสังสรรค์ของศิษย์เก่า

ฝึกหัดครูมัธยมและจันทร์เกษม

วันที่ 4 ตุลาคม 2529

คำนำสำหรับการพิมพ์ครั้งที่ 3

แต่แรกตั้งใจจะพิมพ์นิทานอีกเล่มหนึ่ง แจกเป็นการช่วยแก้ไข
ศิษย์ฝึกหัดक्रमิธม และจันทร์เกษม ที่จะมาชุมนุมกันในวันที่ 4 ตุลาคม
2529 นี้ แต่บังเอิญไปพบ "จดหมายถึงแดงด้อย" ซึ่งเหลืออยู่ในบ้าน
เป็นเล่มสุดท้าย เห็นแล้วตระลึงนึกถึงเจ้าของชื่อไม่ได้ กับทั้งเห็น
ว่าในนั้นมีทั้งนิทานและเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมภูมิศาสตร์และอื่น ๆ
น่าจะให้ประโยชน์ดีกว่า จึงได้ตัดสินใจพิมพ์เรื่องนี้ หวังว่าคงจะได้
ประโยชน์แก่ผู้อ่านตามควร

บรรจบ พันธุเมธา

21 กันยายน 2529

คำนำ

เมื่อครั้ง "จดหมายถึงแดงต้อย" เริ่มลงปรากฏในหนังสือพิมพ์ "ศร-
सार" มีผู้ถามมาว่า แแดงต้อยนี้มีตัวจริงหรือไม่อย่างไร ข้าพเจ้าผู้เขียนยังไม่
สบโอกาสตอบให้ทราบ จนกระทั่งถึงคราวที่คุณพ่อคุณแม่ของแดงต้อยจะจัด
พิมพ์หนังสือที่ระลึกงานศพคุณยาย ใต้บรรทัดจะรวบรวมจดหมายถึงแดงต้อย
ส่วนหนึ่งลงพิมพ์ไว้ ในฐานะที่แดงต้อยเป็นหลานรักของคุณยาย ข้าพเจ้าจึงได้
โอกาสที่จะตอบให้ทราบเสีย ณ ที่นี้ว่า แแดงต้อยนี้มีตัวจริง

แดงต้อย (ค.ณ.ทิพย์วรรณ มัลลิกะมาส) กับข้าพเจ้านอกจากจะ
สัมพันธ์กันในฐานน้ำหลาน อันเกือบเหมือนน้ำหลานแท้ ๆ แล้ว ก็ยังมีความ
สัมพันธ์กันในฐานที่ข้าพเจ้าเป็นผู้เขียนนิทานให้เด็กอ่าน และแดงต้อยเป็น
เจ้าที่อ่านนิทานที่ข้าพเจ้าเขียน เรามีเรื่องตอบโต้กันบ่อยๆ เพราะแดงต้อย
วิจารณ์เรื่องทุกเรื่องที่อ่าน บางเรื่องแดงต้อยไม่เห็นด้วยเลยเห็นว่าจะไป
ลงเลยอย่างนั้นหรือมีเหตุการณ์อย่างนั้นเกิดขึ้น เช่นหม้อเนรมิตจะไปเนรมิต
ทรมอนเด็กที่แดงต้อยกินไม่เป็น แแดงต้อยก็ว่าไม่สมควร ตั้งนั้นเป็นต้น เมื่อ
เจริญวัยขึ้น แแดงต้อยผู้เป็นทั้งนักอ่าน นักวิจารณ์มาแต่เด็ก ก็ได้กลายมาเป็นผู้
รักและสนใจเรื่องเกี่ยวกับภาษาไทย และเมื่อพอจะเข้าใจได้ว่าการเดิน-
ทางไปยังประเทศไกลเคียงของข้าพเจ้านั้น ไปเพื่อจะสืบสาวราวเรื่อง-
เกี่ยวกับคนไทยและภาษาไทย แแดงต้อยก็สนใจอยากได้รู้ได้เห็นสิ่งเหล่านั้น
เป็นอย่างยิ่ง ถึงกับจะขอติดตามข้าพเจ้าไปด้วยเมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าไปศึกษา
ภาษาอมฤตและไทยใหญ่ในประเทศพม่า แแดงต้อยรับรองว่าจะไม่ทำให้เฉิด-
ฉอนยุ่งยากแก่ข้าพเจ้าเลย ทั้งยังจะช่วยเหลือทำประโยชน์ให้แก่ข้าพเจ้าเสีย-
อีก หากทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ไปช่วยหิ้วกระเป๋าก็ยังดี ซึ่งก็น่าเสีย
ความโอกาสไม้อ่านวยให้ข้าพเจ้าสนองความอยากเห็นสิ่งแปลกใหม่ และ
ความบรรณาติของแดงต้อยได้ จนเมื่อเดินทางไปถึงพม่าและได้เห็นสิ่ง
ที่มาสนใจหลายสิ่งหลายอย่าง จึงนึกได้ว่า โอกาสตอบสนองที่ทำได้ไม่ถ่วง
ก็คือเล่าเรื่องน่ารู้เหล่านั้น ให้แดงต้อยฟังทางจดหมาย จึงเขียนเล่ามา
เป็นระยะ ๆ สุดแต่จะเห็นเรื่องที่น่าสนใจ และเพื่อให้เพื่อนชาวอมฤต-

ด้อย และเพื่อนรุ่นราวคราวกันอื่น ๆ ได้มีโอกาสรู้เรื่องเหล่านั้นบ้าง บรรณาธิการ "ตรุษสาร" จึงได้ขอจดหมายเหล่านั้น นำลงเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ - ตรุษสาร ติดต่อกันมาจนถึงที่ได้รวบรวมมาเป็นเล่ม ในโอกาสนี้ ซึ่งหวังว่าคงจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่แดงด้อยและเพื่อน ๆ พอจะทดแทนความอยากเห็น แต่ไม่มีโอกาสได้เห็นนั้นได้บ้าง ไม่มากก็น้อย

บรรจบ พันธุเมธา

จดหมายถึงแดงต้อย

(ตอนที่ ๑ จากมะละแหม่ง)

ฉบับที่ ๑

๖๒ ถนนดาลาวซี มะละแหม่ง

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

จดหมายฉบับนี้ออกจะเข้าไปเสียหน่อยแล้ว ไม่สมกับที่ตั้งใจไว้ว่าจะรีบเขียนให้ต้อยฟัง เมื่อมาถึงใหม่ ๆ และได้เข้าเรียนในวิทยาลัยที่นี่ในตอนแรก ๆ แต่เชื่อเรื่องที่น่าจะเล่าให้ฟังเกี่ยวกับการเล่าเรียน ผู้คนพลเมือง ตลอดจนบ้านเมืองของเขานั้น คงจะยังพอฟังได้ไม่จืดชืด เพราะดูเหมือนว่าพวกเราจะยังไม่รู้จักเขาดีเท่าไรนัก น่าจะก่อนจะมา ก็ได้พยายามนึกทบทวนถึงความรู้วิชา-ภูมิศาสตร์ที่เคยเล่าเรียนมา เพื่อจะได้เตรียมตัวถูกว่า ควรจะเอาเสื้อผ้า เครื่องใช้จำเป็นอะไรมาบ้าง แต่จะเป็นเพราะภูมิศาสตร์เกี่ยวกับประเทศพม่า ไม่ได้มีบอกไว้ หรือมีแล้วจำไม่ได้ก็ไม่ทราบ ว่าภาวะภูมิศาสตร์ของมะละแหม่งเป็นอย่างไร มาถึงที่นี่จึงขาดของจำเป็นไปหลายอย่าง อะไรบ้างนะหรือ ก็รุ่มอย่างหนึ่งละ แล้วก็ยังมีรองเท้าและเสื้อผ้าที่ทนฝนได้ พุดเท่านั้นไม่ต้องอธิบายต่อก็คงได้ว่า เมืองมะละแหม่งเป็นเมืองที่ฝนตกชุกที่สุดเมืองหนึ่ง ฝนเริ่มตกตั้งแต่เย็นเย็นไปจนปลายตุลาคม และไม่ใช่ว่าตกเล่นๆ พอเป็นพิธีเท่านั้นนะต้อย มาอยู่เองแล้วจึงจะรู้ว่าฝนมะละแหม่งตกเป็นงานเป็นการแค่ไหน บางทีตกติดๆ กันตลอด ๒-๓ อาทิตย์ไม่หยุดเลย จะมีหยุดบ้างก็เพียงขนาดหยุดพักครึ่ง-ภาคอาหารกลางวันคร่าวๆ ไม่ถึงครึ่งชั่วโมง แล้วก็กลับตกใหม่อีก จนดูเหมือนว่า บ้านเมืองจะเย็นเป็นน้ำไม่หมดทีเดียว ภาวะภูมิอากาศของมะละแหม่งเป็นอย่างนี้ ผู้ที่เรียนภูมิศาสตร์ประเทศพม่าควรรู้ไว้ด้วยนอกเหนือไปจากที่รู้ในตำราเรียนบ้าง ดูแล้วก็ไม่ว่าเราจะเรียนรู้ไปทำไม ในเมื่อทั้งคนเรียนคนเขียนตำรา และการสอน ส่วนมากต่างก็ไม่เคยเห็นที่จริง ๆ พักกล่าวไว้ในตำราเลย นี่เจ้าสิ่งใดอยู่? เมื่อเรียนภูมิศาสตร์เคยนึกภาพประเทศพม่าเป็นอย่างไร ดูเหมือนจะ

ไม่เหมือนกับภาพที่ได้พบเห็นอยู่ทุกวันนี้เลยทีเดียว แต่ว่าพวกเราก็ไม่สู้จะสนใจกันนักจะใช้หรือว่าจะเหมือนของจริง หรือตรงความจริงหรือไม่อย่างไร การเรียนด้วยวิธีนี้จึงไม่ผิดกับการส่งเสริมการเป็นเขียน ให้สามารถยกแต่ของเบาๆ มีเมมเป็นต้น

ทั้งจริงเสียฟันที่มีมาด้วยนั้น ก็ใช้ประโยชน์ได้มากอยู่ แต่ว่าไม่สู้สะดวกตรงที่ต้องเอาที่คลุมหัวออก จึงต้องใช้ร่มประกอบด้วย การที่ต้องเอาที่คลุมหัวออกก็เพื่อไม่ให้เขาเห็นเป็นของแปลก ด้วยว่าเสื้อฝนก้ออกจะเป็นของแปลกสำหรับเขา มากพออยู่แล้ว กระเป๋าสีหนังสือแบบกระเป๋ P.A.A. ที่ต้อยอดสำห้หามาให้จึงไม่มีโอกาสจะได้ใช้ เพราะคนที่นี่เขาไม่ใช้กัน เขาใช้แต่ย่ามกันทั้งนั้น ทั้งเด็กเล็ก เด็กโต นักเรียนหญิง นักเรียนชาย ตลอดจนครูบาอาจารย์ ต่างก็สละพยายามกัน เขาว่าของเขาเหมาะเจาะ ทั้งยังหยิบง่าย ใส่ง่าย สละพาเข้ากับป่าแล้วก็เข้าที่ มีหน้าซ้ายยังชักได้ใช้ทน ถึงจะซื้อใหม่ ราคาก็ไม่แพงนัก เพราะเป็นของทำในประเทศ และการสละพยายามก็เข้ากับการนุ่งขึ้นและใส่รองเท้าแบบมาเป็นอย่างดีเสียด้วย ถ้าต้อยได้มาเห็น ก็จะได้เห็นสิ่งทั้งสาม คือ ร่ม ย่าม และรองเท้า ประกอบกันเข้าเป็นลักษณะเด่นของคนที่นี่ ส่วนรองเท้านั้นยังไม่จำเป็นเท่าสิ่งทั้งสามที่กล่าวนี้ เพราะถ้าฝนตกหนักๆ ถึงจะใส่รองเท้าหรือไม่ใส่ก็ได้ผลเท่ากัน ยังเป็นรองเท้าหนึ่ง ยังไม่น่าจะคุ้มอะไรได้ เพราะฉะนั้นบางคนจึงเปลี่ยนเป็นสวมรองเท้าพื้นไม้ ถ้าไม่กลัวหกล้มปากแตก น้ำคลองงใช้ดูบ้างแล้ว จะได้ไม่ต้องสวมรองเท้าเปียกทุกวัน

เรื่องแต่งตัวนักเรียนที่นี่ก็แต่งตัวอย่างที่สำเนาะแหละ คือ นักเรียนชายนุ่งใส่รองเท้าแตะ นักเรียนชั้นวิทยาลัย เขาไม่จำกัดเรื่องเครื่องแต่งตัว ใครแต่งตัวอย่างไรก็ได้ สีอะไรก็ได้ ตามใจ เพราะฉะนั้นจึงได้เห็นสีสันต่างๆ ทั้งหญิงและชาย ลงคล้ายผ้าจีน และผ้าใส่ของเขาก็แปลกๆ ไม่ซ้ำกัน นับเป็นความสุขอันสุดส เหนือกรรมทางทอผ้าในประเทศเป็นอย่างดี มีโรงเรียนรัฐบาลบางแห่งกำหนดให้นักเรียนนุ่งผ้าจีนและใส่รองเท้าเหมือนกัน แห่งหนึ่งใช้สีเขียวน อีก

แห่งหนึ่งใช้สีแดง ส่วนเสื้อไม่จำกัด สีจะวิจิตรพิสดารอย่างไรก็ได้ สำหรับ
 ผู้หญิงถึงจะไม่กำหนดแบบเสื้อ แต่เสื้อเขาก็มีเพียงแบบเดียว แต่เดี๋ยวนี้นักสมัย
 ใหม่พยายามจะดัดแปลงให้แปลกออกไป ทำคอตติ้งแบบจีนบ้าง ผ่าออกตรงลงมา
 แทนจะป้ายติดกระดุมข้างๆบ้าง ถิ่นว่าแปลกตาดี ส่วนผมนั้น ผู้หญิงยังไว้ยาว
 กันทุกคน แม้บางคนจะตัดผม ก็ยังต้องรวบเป็นมวย ถ้าผมยังยาวไม่พอก็รวบไว้
 เป็นผมหางม้า แต่ละคนทัดดอกไม้กันสวยงาม ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ต่างนิยมใช้
 ดอกไม้ประดับมวยผมกันทั้งนั้น แต่ถ้าไปในชนบท เด็กเล็กๆ จนถึงเก๋ๆ
 จะไว้ผมอีกแบบหนึ่ง ด้อยดูเอาเองจากรูปที่ส่งมาด้วยก็แล้วกัน และจะเห็นว่าที่
 จริงก็คือผมลูกนั้นเอง หากแต่เขาทิ้งชายผมไว้รอบๆ จุกอีกด้วย ได้ยินว่าเขา
 ต้องใช้ วนผมแบ่งผมส่วนข้างบนกับข้างล่างให้เป็นระเบียบ ทำให้แลเห็นรอย
 ไขว้รอบจุกได้ชัด สงสัยว่าผู้หญิงสมัยโบราณของเราจะไว้ผมทำนองนี้ละมังต้อง
 ถึงต้องมีไม้สอยเชีตรอยไว้ ด้อยดูรูปแล้วบางทีจะดูไม่ออก ว่าเจ้าของแอร์สไคล์
 แบบเด็กชนบทที่นี้เป็นหญิงหรือชาย ทั้งนี้เพราะเด็กหญิงและเด็กชายไว้ผมอย่าง
 เดียวกัน แม้พวกผู้ใหญ่ในสมัยก่อนก็เช่นกัน ผู้ชายแก่ๆ บางคนยังไว้ผมยาวอยู่
 และทำมวยตะแคงไว้ทางข้างหัว เวลาใช้แพรโพกผมยังแลเห็น แต่ทุกวันนี้แม้
 ผู้ชายพม่าจะตัดผมสั้นแล้วก็ตาม เขาก็ยังอยากจะรักษาแบบดั้งเดิมไว้ให้เห็น
 เป็นผมมวย ฉะนั้นแทนที่เขาจะใช้แพรโพกผมให้แนบกับหัว เขากลับทำโครง-
 ไม้ไผ่สานตาห่างๆ เหมือนตะกร้าไว้ข้างใน แล้วเย็บแพรคลุมข้างนอกสำเร็จ
 รูปสามได้ทันทีเหมือนหมวก ทั้งมอญและพม่าใช้อย่างเดียวกัน พวกอาจารย์
 ผู้ชายในวิทยาลัย ก่อนจะเข้าสอนจะต้องสวมหมวกแบบนี้ ตามที่เรียกเป็นภาษามอญว่า
 อะโมยกะต๊อบ ทั้งนี้เพื่อให้ลักษณะแปลกไปกว่านักเรียน ทั้งยังต้อง
 สวมเสื้อนอกแขนยาว ดัดแบบจีน ติดกระดุมจีน เสื้อนี้สวมทับเสื้อเชิ้ตแขนยาว
 อีกด้วย ส่วนอาจารย์ผู้หญิงก็ใช้แพรคล้องคอ ที่เรียก ปะวา ในภาษาพม่าและ
 กระวา ในภาษามอญ ปะวาแต่ละผืนจะต้องมีลักษณะละเอียดอ่อนใสบาง เช่นผ้า
 ไบร่ในลอน เป็นต้น ทั้งยังต้องให้สีต่างๆ เข้ากับชั้นที่นุ่ง ส่วนความสั้นยาว
 นั้นแล้วแต่สมัย ถ้าได้มีโอกาสเรียนกับอาจารย์ผู้หญิงคงจะได้ชมเพลินทีเดียว
 เพราะเท่าที่เห็นไม่ว่าอาจารย์คนไหนแต่งตัวบรรเจิดบรรจงน่าดูทั้งนั้น

ที่จริงก่อนจะเล่าเรื่องในวิทยาลัยให้ต้อยฟัง ควรจะได้เล่าให้รู้เป็นเลา ๆ เสียก่อนว่า การศึกษาของพม่าเขาจัดกันอย่างไร ไม่เช่นนั้นก็จะเทียบไม่ถูกว่า วิทยาลัยของเขามีขนาดการศึกษาระดับไหนของเรา นักเรียนพม่าเสียเวลาเรียนหนังสือน้อยกว่าเราหลายปี เขาเริ่มแต่ชั้นอนุบาล ๒ ปี แต่ถ้าใครไม่เข้าอนุบาล จะเข้าโรงเรียนประถมเลยก็ได้ เรียกว่า ชั้นหนึ่ง Standard One เรียนไปจนถึงชั้นสี่แล้ว จึงมาเข้าโรงเรียนมัธยมไปจนถึงชั้นเจ็ด โรงเรียนชั้นนี้ เขาเรียก Middle School นักเรียนเริ่มเรียนภาษาอังกฤษกันในชั้นห้านี้เอง ในสมัยก่อนมีบางโรงเรียน ไม่มีการสอนภาษาอังกฤษเลย สอนแต่ภาษาพม่าตลอดไป เขาเรียก Vernacular School คือโรงเรียนสอนแต่ภาษาท้องถิ่น จนชั้นเจ็ดแล้วจึงมาถึง High School เรียนต่อจนถึงชั้น ๑๐ ซึ่งเทียบเท่ากับ ชั้นมัธยมที่หกของเรานั้นเอง แต่ว่าของเขามีพิเศษที่นักเรียนชั้น ๙ และ ชั้น ๑๐ เรียนควบกันไปได้ในปีเดียวกัน ใครสอบได้ก็ไต่ย่นเวลาไปปีหนึ่ง ในชั้น ๘-๑๐ นี้ นักเรียนเลือกเรียนวิชาบางอย่างได้ แต่พม่ากับอังกฤษเป็นวิชาบังคับ ส่วนชั้นต่ำกว่านี้เลือกไม่ได้ เขาเรียน ๗ วิชาด้วยกันคือ ภาษาพม่า อังกฤษ เลขคณิต วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสุขศึกษา ครั้นจบชั้น ๑๐ แล้ว นักเรียนเข้าวิทยาลัยได้ จึงเท่ากับชั้น ๗-๘ หรือชั้นเตรียมอุดมศึกษาของเรา นั่นเอง โรงเรียนประเภทต่างๆ ดังที่กล่าวนั้น บางแห่งก็รวมไว้ในโรงเรียนเดียวกัน บางแห่งก็แยกกัน แต่วิทยาลัยนั้นจะอยู่เป็นอิสระต่างหากอย่างวิทยาลัยมะละแหม่งที่เขาเรียก Intermediate College นี้ ก็ยังต้องขึ้นกับมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง ขณะนี้พม่ามีมหาวิทยาลัย ๒ แห่ง คือที่ย่างกุ้งกับมันตะเล วิทยาลัยสำหรับการศึกษารับขึ้น Intermediate ยังมีที่ย่างกุ้งและมันตะเลอีก และยังจะเกิดที่ในรัฐชนในอีกด้วย และจะต้องขึ้นอยู่กับมหาวิทยาลัยมันตะเล นักเรียนที่เรียนจบชั้นนี้ มีชื่อย่อขึ้นหน้าว่า I. ถ้าเป็นวิชาอักษรศาสตร์ก็ I.A. วิชาวิทยาศาสตร์ก็ I.Sc. และถ้าต้องการเรียนต่อไปถึงขั้นปริญญา เขาเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเสียอีก ๒ ปีเท่านั้น ก็จะมีโอกาสได้ B.A. หรือ B.Sc. ในปีต่อมา ๘ ปีอย่างของเรา ในมหาวิทยาลัยของเขามีสอนถึงขั้นมหาบัณฑิตด้วย

ส่วนการเรียนในมหาวิทยาลัยนั้น ดูออกจะสะดวกมากที่นักเรียนมีโอกาสเลือกเรียนได้ วิชาบังคับมี ๒ หมวด คือ อังกฤษกับพม่า และให้เลือกเรียนวิชาต่างๆได้อีก ๓ หมวด รวมเป็น ๕ หมวด วิชาที่ให้เลือกก็มีมากมาย เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ (เขาเลือกได้อีกว่าจะเรียนโบราณหรือสมัยใหม่ ตะวันออกหรือตะวันตก ไม่ต้องเรียนทั่วโลก และเริ่มตั้งแต่สมัยน้ำท่วมโลกอย่างของเรา) และธรณีวิทยา ที่แปลกไปกว่าของเรา เพราะเรายังไม่มีสอน จนเป็นที่แปลกใจแก่ใครๆ ทั่วไป ก็คือ วิชามานุษยวิทยา และยังมีวิชาตรรกวิทยาอีกด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีภาษาต่างๆ คือ ภาษาอังกฤษวิชาเลือก หรือภาษาพม่าวิชาเลือก เขาเรียกย่อๆ ว่า O.B. (Optional Burmese) แล้วก็ภาษาบาลี และภาษามอญที่น่ากำลังเรียนกับเขาอยู่

เท่าที่เล่ามานี้ หากเทียบกับระบบการศึกษาของอินเดียแล้ว จะเห็นว่าใกล้เคียงกันมาก นอกจากว่าวิชาที่เลือกในอินเดียมีให้เลือกเรียนมากกว่านี้ เช่น มีวิชาปรัชญา วิชาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอินเดียโบราณ และวิชาศิลปะ ซึ่งสุดแต่จะเลือกเรียน อาจจะเป็นวาดเขียน ขับร้องหรือดนตรี อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ อันนับว่าเหมาะสำหรับผู้มีความสามารถในทางนี้เป็นอย่างยิ่ง ส่วนการสอบนั้นก็ต่างกันที่ในอินเดียสอบสองปีต่อครั้ง เรียนครบสองปีจึงจะสอบ สอบแล้วทุกคนต้องออก แม้จะสอบตก แต่ให้โอกาสมาสอบเป็นนักเรียนภายนอกได้ แต่พม่ายังมีการสอบทุกปี ปีละสองครั้งสำหรับนักเรียนชั้นวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย คือ สอบในเดือนมีนาคมครั้งหนึ่ง ถ้าสอบไม่ได้ก็มาสอบซ่อมได้อีกครั้งหนึ่ง เรียก Supplementary Examination ในเดือนมิถุนายน ถ้าสอบไม่ได้ครั้งนี้ ก็จะต้องซ้ำชั้น การตัดสินของเขาถือทั้งคะแนนหมวด และคะแนนรวม (คะแนนรวมต้องได้ ๔๐% ขึ้นไป และคะแนนหมวดแต่ละหมวด ต้องได้หมวดละ ๓๐% ขึ้นไป) ใครตกหมวดเดียวก็ต้องสอบซ่อม ถ้ายังสอบซ่อมไม่ได้ก็ต้องซ้ำชั้น เพราะฉะนั้น นักเรียนของเขาจึงดูออกจะตั้งใจเล่าเรียนกันมิใช่น้อย ด้วยว่าโอกาสจะสอบให้ได้ครบทั้ง ๕ หมวดมิใช่ของง่าย ยิ่งอาจารย์สอนเป็นภาษาอังกฤษหมดทุกวิชา (นอกจากวิชาภาษาต่างๆ) ยิ่งลำบากเป็นสองเท่า เช่นเดียวกับ

ที่นี้เรียนกับอาจารย์ที่พูดมอญ อธิบายเป็นภาษามอญตลอดเวลา จึงลำบากกว่านักเรียนอื่น ๆ ที่รู้ภาษามอญหลายสิบเท่า และที่ร้ายก็คือ อาจารย์ท่านจัดสอบย่อยทุกสัปดาห์ ฉะนั้นจึงต้องขอมอบจดหมายฉบับนี้ไว้ก่อน สอบแล้วจะเขียนมาอีก หวังว่าด้อยและน้อง ๆ คงจะสบายดี และไม่เบื่อเรียนหนังสือที่เรียนได้ง่ายๆ เพราะครูสอนเป็นไทย ๆ สวัสดิ์

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ฉบับที่ ๒

๖๒ ถนนศาลาวิชิต มະละແມ່ງ

๑ สิงหาคม ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

ความที่แล้วยังไม่ทันได้เล่าว่าน้ำเรียนภาษามอญด้วยความลำบากยากเย็นแค่ไหน ก็พอดีมีกิจจำเป็นเสีย ที่จริงก็ไม่น่าจะเล่าหรอก เพราะจะทำให้คนรักเรียนเรื่องภาษาเบื่อแท้ หมดกำลั้งใจ แต่ถ้าไม่เล่าก็จะไม่รู้กันว่า การตั้งต้นเรียนภาษาใหม่ที่ไม่ใช่ภาษาพูดของเรานั้นมันยากอย่างไร มันยากตั้งแต่เรื่องเสียง เรื่องตัวหนังสือ แล้วก็ยังความคิดอ่านของเขที่ไม่เหมือนกับของเรา เพราะฉะนั้นเวลาเรียน จึงจำเป็นต้องแยกออกไปคนละทางไม่ให้ปนกัน และเรื่องไม่ให้ปนกันนี้แหละไม่ใช่ของง่าย เพราะใจเราอดคิดถึงสิ่งที่เราเคยชินอยู่ไม่ได้ เช่น ตัว ก. ขอมเขร เขียนเหมือน ก. และ ค. เขียนเหมือน ก. รูปโค้งๆ ไม่มีเหลี่ยม ถ้าและเห็นอย่างนั้นละต้องจำไว้ว่า คือ ค. ในไทย ไม่ใช่ ก. ตัวหนังสือมอญสร้างจากรูปวงกลม เพียงแต่เอารวมกลมนั้นมาต่อกับวงกลมโน้น แหว่งหัวเสียบ้าง แหว่งข้างๆ เสียบ้าง แล้วมาต่อกันเข้า บางทีก็เอาใส่ใส่ข้างหน้า บางทีเอาใส่ไว้ตรงจุเน บางทีก็จุดเข้าไว้ตรงกลางวงกลม เรียนแล้วก็สนุกดี เพราะเขียนง่าย

เขียนผิดก็แก้ไขไม่ยากนัก แต่ว่าเวลาอ่านออกเสียงซี ไม่ง่ายเลย ทั้งไม่สู้จะสนุกนักด้วย อย่าเล่าละเอียดเลยนะ ว่าที่ไม่ง่ายนั้นเป็นอย่างไร รู้แต่ว่าเขาแบ่งพยัญชนะเป็นโหมะและอโหมะอย่างเขมร เมื่อผสมแล้วเสียงสระจะต้องออกเสียงต่างกัน ทั้งยังมีเสียงสูงต่ำผิดกันด้วย คือ พยัญชนะอโหมะ ออกเป็นเสียงตรี และโหมะออกเป็นเสียงเอก เช่น จะไล่เสียงพยัญชนะ แทนที่จะเป็น กอ ขอ คอ ขอ งอ อย่างของเรา เขาจะต้องเป็น ก๊ะ คะ เกะ เบะ เห่งะ เสียงโหมะเหล่านี้เขาต้องกระแทกเสียงจ๊วย ฟังคล้ายพยัญชนะเสียงหนักของภาษามาลี สันสกฤตและฮินดี เวลาออกเสียงประเภทนี้คราวไร ครูผู้สอนเป็นไม้อุก焦ทุกทีที่หน้าออกเสียงได้ไม่หนักเท่าเขา ทั้งๆ ที่หน้าก็ได้พยายามเป็นหนักหนาแล้ว จนดูเหมือนว่าอ่านภาษามอญเพียงย่อหน้าเดียวก็สิ้นเรี่ยวสิ้นแรง ปอดของคนไทยคงจะเล็กกว่าของเขาหรืออย่างไร จึงทำให้ออกเสียงอะอะไม่ได้เหมือน นอกจากนั้นยังจะต้องพิจารณาดูให้ดีว่าพยัญชนะนี้โหมะ หรืออโหมะ จะควรออกเสียงอย่างไรให้ถูกต้องแบบ และถ้าตรงตามแบบทุกตัว ก็ดูจะไม่ยากนัก แต่นี่ยังมีที่นอกแบบอีกมากมาย ต้องคอยถามครูอยู่เรื่อยๆ จะให้ออกเสียงอย่างไร จึงจะได้ความหมายตรงกับท้องเรื่อง เรื่องนี้ก็คงจะยากพอๆ กับเสียงสูงต่ำของเรา แต่ของเราก็ยังดีที่มีวรรณยุกต์กำกับความหมายไว้ให้รู้ จะไม่ยากก็ตรงตัวสะกดที่ไม่มีเครื่องหมายบอกให้รู้ว่าใครมากับใคร จึงอ่านตากลม เป็น ตา กลม กันอยู่บ่อยๆ ส่วนในภาษามอญมีเครื่องหมายที่คงจะตรงกับการันต์ของเรา เขาเรียก เกะจ๊อด คือ ข่า ข่า เสียงเสียบ ไม่ให้มีเสียงระเบิดเป็น กะ ตะ ปะ มะ ถ้าเห็นพยัญชนะใดมีเครื่องหมายนี้ ก็เป็นอันรู้กันว่า มากับพยัญชนะตัวหน้า อ่านรวมกันเป็นคำหนึ่งได้เลยทีเดียว

ครั้นถึงตาเขียนตามคำบอก มันก็ไม่ไหวอีกละด้อยเอ๋ย เพราะแต่ภาษาของเรายังเขียนผิดไม่ได้หยุดเลย นับประสาอะไรกับภาษาต่างประเทศที่เพิ่งเรียนได้ไม่ถึง ๓ เดือน ทั้งๆ ที่หัดเขียนหัดอ่านอยู่ทุกวัน มันก็ยังมีคำใหม่ที่ไม่เคยเห็นเพิ่มขึ้นทุกครั้ง และคำที่ไม่เคยเห็นเหล่านี้แหละที่เราจะต้องใช้ความสามารถไล่เสียงที่ครูสอนไว้ เช่นว่า กัก กั๊จ กั๊จ กั๊จ กั๊จ กั๊จ กั๊จ กั๊จ (มีเสียงอา กับ อี ผสมกัน) แต่ว่าบางทีมันไม่มีเวลาพอจะไล่ให้ถูกต้องได้ ต้องยอมให้

มันผิด แต่ถ้าโชคช่วย บางทีก็ถูก เพราะฉะนั้นจะให้ดีที่สุด คือ เขียนไม่ผิดเลย ต้องเขียนด้วยความจำ น่าเห็นแล้วว่าถ้าเรียนเรื่องภาษา ลงไม่ใช้ความจำช่วยละ ก็เป็นไม่มีหวังสำเร็จ ขอให้ต้อยกำหนดจดจำไว้ด้วย เวลาเรียนภาษาอังกฤษจะได้ไม่เบื่อบ่อยต้องตัวสะกด ท่องคำแปล และท่องกริยาสามช่อง ใหม่ๆที่เขาว่า วิธีนี้ออกจะล้าสมัยมากแล้วก็ตาม

พูดถึงรูปประโยคของภาษามอญไม่แปลกไปกว่าภาษาไทยเท่าใดนัก ทำนองเดียวกับภาษามอญและเขมร เพราะฉะนั้นจึงจริงอย่างเขาว่า จำศัพท์ได้มากเท่าไร ก็รู้เร็วเท่านั้น แต่ว่าการท่องศัพท์มันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องทำได้ง่ายๆ อีกนะแหละ นอกจากว่าเราจะใช้บ่อยๆ ทั้งพูดและเขียน จนเข้าใจจำได้ เวลาได้ยินคำนั้นจึงจะเกิดความหมาย หรือพออ่านหนังสือก็จะเข้าใจได้โดยง่าย น่าต้องฟังพจนานุกรมอยู่ทุกๆ วัน เพราะต้องอ่านเอาเองในเมื่อไม่เข้าใจที่ครูสอนมา ใหม่ๆที่มีเวลาเรียนพิเศษกับครูอีกหนึ่งชั่วโมง มีโอกาสถามให้ครูอธิบายเป็นอังกฤษให้ได้ แต่กระนั้นก็ยังรู้สึกไม่เพียงพอ เพราะเรื่องจะถามมันมีมาก ทั้งยังจะต้องหัดอ่านหัดเขียนคำบอก และให้ครูตรวจการบ้านในเวลาชั่วโมงเดียวนั้น ถ้าไม่มาอ่านเอาเอง และใช้พจนานุกรมช่วย คงเรียนไม่ทันเขา และน่าก็เห็นแล้วว่าการใช้พจนานุกรมให้ประโยชน์หลายอย่าง อย่างหนึ่งก็คือ ทำให้จำตัวสะกดได้แม่นยำ อีกอย่างหนึ่งก็ทำให้มีโอกาสได้เห็นคำอื่นๆ ที่เราไม่ตั้งใจดูไปพร้อมกันด้วย และที่ดีที่สุด คือ เมื่อจำยังไม่ได้ก็ต้องพลิกดูบ่อยๆ ยิ่งพลิกบ่อยเท่าไรก็ยิ่งมีประโยชน์แก่เราเท่านั้น ทั้งยังไม่มีโอกาสสมาค่อว่าเราเหมือนไปถามครู ซึ่งถ้ายังเอิญไปถามคำที่เคยบอกมาแล้ว ครูจะต้องพูดว่า บอกทีหนึ่งแล้วไงเมื่อวันนั้น เราก็ได้แต่พิมพ์ว่า เสียใจ ไม่รู้ว่าเสียใจจะใคร แต่ยังต้องอยู่หน่วยที่ครูที่ที่เขาใจดีทั้งนั้น ไม่เห็นคุณนักเรียนสักที คงจะเป็นด้วยนักเรียนเขาก็ดีด้วย แต่ละคนขยันหมั่นเรียน บางวันทั้งที่นำไปเรียนตั้งแต่ ๖ โมงครึ่ง (เช้า) เพราะต้องเข้าเรียน ๗.๐๐ น. เขาก็ยังมาทันก่อนแล้ว แม้พวกนักเรียนชั้นเล็ก ๆ ก็ยังท่องหนังสือกันเสียงดังขรม-กมกทั้งตอนเช้าตอนกลางวัน ทั้งที่ขณะนี้เพิ่งจะดันปัดันเทอม ยังไม่ถึงเวลาสอบ

โล่งจริงๆ เลย เพราะฉะนั้นชีวิตนักเรียน ถ้าขยันเรียนแล้ว ลำบากทั้งนั้นไม่ว่าใคร ที่ไหน

พูดถึงเรื่องความประพฤติแล้ว เห็นเขาเรียบร้อยดี แต่ส่วนท่าทางที่ถ้าเป็นนักเรียนบ้านเรา เราต้องว่าไม่เรียบร้อยนั้น เขาไม่ถือว่าไม่เรียบร้อย ฉะนั้นเราจะเอาเรื่องนั้นมาพิจารณาไม่ได้ สำหรับนักเรียนไทยนั้นประพฤติอย่างที่เรายู่ที่บ้าน มีการไหว้ครูเวลาพบ เวลาลา เวลาเลิกเรียน เวลาส่งของให้ สงสัยว่าครูจะเข้าใจหรือไม่ว่าเราทำการเคารพ ด้วยความเคารพนับถือว่าเป็นครูอาจารย์ ทั้งนี้เพราะคนที่นี่ไม่ไหวกัน เขาจะไหว้กันก็แต่พระเท่านั้น นอกจากถึงเวลาเข้าพรรษาผู้อ่อนอาวุโสจึงจะนำเทียนไขมากราบไหว้ผู้สูงอายุ และมอบไว้ให้ ถ้าเป็นญาติผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครู อาจารย์ บางที่เขาก็มีกล้วยมะพร้าวและข้าวของเครื่องใช้อย่างอื่นมามอบให้เป็นการเคารพและระลึกถึงบุญคุณ ส่วนผู้ใหญ่เมื่อรับเคารพแล้ว ก็มักจะให้เงินทองและให้ศีลให้พร ดอว์ซอซันเจ้าของบ้านที่นำพักอยู่ด้วย พยายามไปเคารพท่านผู้ใหญ่คนหนึ่งเมื่อตอนเข้าพรรษานี้ ท่านให้พรยืดยาวฟังไม่เข้าใจสักคำว่าพูดว่าอะไร เพราะพูดพม่าปนบาลีและเป็นบาลีที่ออกเสียงอย่างพม่าด้วย

ถ้าจะว่าถึงเรื่องการเคารพผู้ใหญ่แล้ว พม่าและมอญยังถือกันเคร่งครัด ผู้สูงอายุในบ้านจะต้องได้รับการปรนนิบัติเป็นอย่างดี เช่น จะต้องได้รับประทานอาหารก่อน เสร็จแล้วจึงจะถึงผู้มีอายุรอง ๆ ลงไป แต่น่าแปลกที่เวลามีงาน มีการกินเลี้ยง หรือแม้แต่พวกนักเรียนไปเที่ยวปิกนิกกัน เขาจะต้องจัดให้ผู้ชายกินก่อน ซึ่งดูแล้วไม่ผิดกับธรรมเนียมอินเดีย ที่ยกผู้ชายเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าผู้หญิง จนกระทั่งเหล่าผู้ชายทั้งหลาย กินเสร็จสะบัดมือไปแล้ว พวกผู้หญิงจึงจะมาเก็บถ้วยเก็บชาม และจัดที่ของตนกิน แต่ส่วนนี้นั้น เขาถือเป็นแบกพิเศษ จึงได้กินพร้อมพวกผู้ชาย เลยได้กลายเป็นสัตว์ประเสริฐไปกับเขาด้วย ว่าที่จริงตั้งแต่มาถึงที่นี่ ก็นับว่าได้ความเป็นพิเศษอยู่ตลอดเวลา เช่น เรียนก็ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ขณะนี้นักเรียนพม่าได้ Free Education เรียนไม่ต้องเสียเงิน (ซึ่งไม่ต้องเสียเลยจริงๆ) นักเรียนในวิทยาลัย เสียค่าสมัครจัดเดียว (= ๒.๐๐ บาท ตามอัตราตลาดมืด ส่วนอัตราธนาคารเท่ากับ ๔ บาทกว่า) และเสียค่า

Student Union อีก ๓ จัด รวมเป็น ๔ จัด แต่สำหรับน้ำนั้น นอกจากจะได้ Free Education แล้ว ยังไม่ต้องเสียค่าดังกล่าวนั้นอีกด้วย ข้ายังมีโอกาสได้เรียนมากกว่านักเรียนอื่นๆ เสียอีก เขาเรียนภาษามอญกันวันละชั่วโมง น้ำได้เรียนถึงวันละ ๓ ชั่วโมง ซึ่งน่าขอบคุณวิทยาลัยและอาจารย์ผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง ส่วนนักเรียนอื่นๆ ก็น่าชมและขอบคุณที่เขาให้ความเอื้อเฟื้อตามแต่จะขอเรื่องด้วยความเต็มอกเต็มใจ ทั้งยังให้ความเกรงใจในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่กว่าเขา ทั้งในภาษาพม่าและมอญ มีคำที่มีความหมายตรงกับคำ เกรงใจ ของเราด้วยคือ มอญใช้ญาจ๊อด พม่าใช้อาหน้า แต่เขาจะใช้ในความหมายหลายสถาน อย่างที่เราใช้หรือไม่ ไม่ทราบ เรื่องนี้น่าอดขอบคุณพ่อแม่ปู่ย่าตายายเราไม่ได้ที่ลืมน้ำขึ้น และสั่งสอนเราให้ใช้และเข้าใจความหมายนี้ ดูเหมือนว่าท่านจะเจตนาสอนเราไว้สำหรับจะให้อยู่กับคนอื่นได้ด้วยดีเท่านั้น และก็ได้ผลจริงๆ ด้วย ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนไม่มีใครรังเกียจ

ที่นั่นนักชมนักเรียนของเขอย่างหนึ่งก็คือ ความรู้ทางพุทธศาสนาของเขาแน่นคึ่มาก ไม่ว่าอาจารย์จะถามว่า กายกรรม ๓ มีอะไรบ้าง วชิกรรม ๔ มีอะไร เขาเป็นต้องตอบได้ทั้งนั้น ทั้งสำนวนต่างๆ ในอรรถกถาเขาก็จำกันได้ขึ้นใจ ซึ่งทำให้การเรียนวรรณคดีของเขายาวยิ่งยั้งขึ้น ด้วยว่าบทประพันธ์ของเขาแต่ละบทมักจะอ้างอิงและแทรกข้อธรรมะเปรียบเทียบไว้ทั้งนั้น แต่ว่าการชมนั้นวรรณคดี ไม่ว่าภาษาไหน ไม่ใช่ของง่ายนะต้อย ยิ่งเป็นภาษาที่ไม่ใช่ภาษากำเนิดของเรา เราจะต้องถ่ายทอดความหมายและความคิดของเขามาเป็นภาษาของเราอีกทีหนึ่งนั้น ยิ่งลำบากมากขึ้น ทั้งยังไม่แน่ว่าเราจะได้ความหมายลึกซึ้งเท่าผู้เป็นเจ้าของภาษาเขา ทั้งนี้เพราะวรรณคดีของแต่ละชาติ แต่ละภาษา กวีท่านไม่ค่อยได้ใช้ภาษาอย่างทีคนธรรมดาอย่างเราๆ ท่านๆ ใช้กัน นั่นประการหนึ่งละ อีกประการหนึ่งก็คือ เราจะต้องเข้าใจความคิดอ่าน ความนิยมเชื่อถือ จนกระทั่งเขาสึกเป็นสำนวนหรือภาษิตขึ้นด้วย มิฉะนั้นแล้วคงจะไม่มีทางเข้าใจหรือเข้าใจให้ซึ้งจริงได้เลย เช่นที่เขาว่า มัวสนา (ที่นั่งเดียว) หรือมัวจ้อง (เตียงเดียว) หากเขาไม่บอกว่า เขาใช้ในความหมายว่า แต่งงาน น้ำก็คงเดาไม่ถูก หรือที่

กล่าวไว้ในราชาธิราช ตอนสมิงพระราม (เขาเรียกเป็ญญูระแรม) ของตะกร้า และขอ เพื่อจะเกี่ยวหัวกามมนี ดัดใส่ตะกร้ามาถวายพระเจ้าฟ้างุ้มมั่งเมืองนั้น มีความกล่าวต่อไปว่า พวกพม่าพากันหัวเราะเยาะแล้วพูดว่า กลาหะเกอะปะตาย กลายปะนาว (ปะตาย คือ กระต่าย ปะนาว คือ มะนาว) ซึ่งถ้าแปลเป็นไทยก็ต้องว่า ยังไม่ทันได้กระต่าย ไปเที่ยวหามะนาว ฟังดูแล้วไม่เข้าใจว่ากระต่ายกับมะนาวเกี่ยวข้องกันอย่างไร เพราะนึกไม่ถึงว่า เขาจะกินเนื้อกระต่ายแล้วใช้มะนาวบีบ ความที่กล่าวนี้ จึงตรงกับคำกล่าวของเราที่ว่า ยังไม่เห็นน้ำรีบตัดกระบอกล ซึ่งที่จริงความคิดเรื่องน้ำเรื่องกระบอกลเขาก็มีใช้เหมือนกัน เขาว่า กลาหะเกอะเซอด้ายอุยอุยจดยอน

ดังนั้นด้วยคงจะเห็นเองแล้วว่า ต้องใช้เวลาเรียนนานเพียงไรจึงจะเข้าถึงแก่นภาษาของเขาได้ และถ้าอาจารย์อธิบายเป็นภาษาที่เราเข้าใจได้ตลอด ก็ยังพอค่อยบังชี้ แต่บางทีท่านก็อธิบายเป็นมอญ บางทีก็เป็นพม่า เพราะไม่ทราบจะหาคำอะไรมาอธิบายให้ได้ความตรงกัน ถ้าตอนใดอธิบายเป็นพม่า ก็เป็นอันไม่ต้องฟัง เพราะถึงฟังก็ไม่รู้เรื่อง นอกจากเป็นคำบาลีสันสกฤตที่ออกเสียงตรงกับของเรา จึงจะค่อยเข้าใจสะดวกหน่อย แต่ถ้าเป็นคำที่เขาออกเสียงผิดกับเรา เช่น วินัย ออกเป็น วินัว อย่างนี้ก็ต้องเสียเวลาคิดอีกและบางคำคิดอยู่ตั้งหลายวัน เช่น ลำ ปาวเจียของเขา ที่ตรงกับคำบูชาของเราเป็นต้น นักเรียนมอญและนักเรียนพม่า ต่างก็ลำบากไม่แพ้นักเรียนไทยหรือก๊อญ วิชาภาษาพม่า ดูจะเป็นวิชาที่นักเรียนสอบตกกันปีละไม่ใช่น้อยเช่นเดียวกับพวกเรา ทั้งนี้ก็เพราะในภาษาของเขามีคำบาลีสันสกฤตปนอยู่เป็นจำนวนมาก และที่น่าสงสารเท่าเทียมกับเราก็คือ ไวยากรณ์ของทั้งสองภาษานี้กลายเป็นไวยากรณ์บาลีไปหมด ชื่อแต่ละชื่อก็เรียกยาก จำไม่ไหว เช่น ในภาษามอญเรียกลักษณะนามว่า เจตอยสังข และสังขยาคุณศัพท์ว่า อีปะเชเนะสังขา เพร ะฉะนั้นกัมน้ำกัมนดาท่องต่อไปเถอะใคร ๆ เขาก็ต้องท่องคำยาก ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาของเขาทั้งนั้น ที่น่าต้องส่ายเกออยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะต้องเรียนภาษาที่ไม่ใช่ของเรา และที่น่าไม่ไหวก็คือ บางทีเราถูกหัวเราะเพราะเราไม่มีความหมายของศัพท์นั้น เช่น วันหนึ่งอาจารย์พูดถึงคำ-

ล่ายเม็ก (เขียน ลง मुख แปลว่าล้างหน้า) ว่ามอญส่วนมากออกเสียงเป็น ลีเม็ก อาจารย์ท่านเห็นว่าไม่ควรใช้คำนี้ เพราะไปตรงกับคำค่าของพม่าเข้า ฟังแล้วนี้ ต้อยเองก็คงอยากจะรู้ไม่ใช่หรือว่าพม่าคำกันมีความหมายว่าอย่างไร แต่พอน้ำถามความหมายยังไม่ทันได้รับคำตอบ ก็ได้ยินเสียงนักเรียนอาคันตุกรีน อาจารย์ท่านก็เลยบอกว่า รู้ไว้แต่เพียงว่าเป็นคำต่าก็แล้วกัน เห็นไหมละต้อยว่าไม่รู้ภาษาของเขามันบ่งอย่างนี้ ต้อยก็อย่ารู้เลยนะว่ามันแปลว่าอะไร เพราะเรากับพม่าก็เกลียดเกลียดกันมานานแล้ว

ก่อนจบจดหมายนี้ มีเรื่องต้อยากเล่าให้พวกเราฟังก็คือ มีบรรดาชาวมอญผู้ลี้ภัยมาพำนักในบ้านเมืองเรา เมื่อกลับเข้าบ้านเข้าเมืองได้ ก็ได้สรรเสริญว่าเมืองไทยสะอาดสวยงาม ผู้คนก็เรียบร้อย พูดจาดี สัมมาคารวะไม่ส่งเสียงเอะอะเอ็ด-ตะโเว ได้ยินแล้วก็อดภาคภูมิใจไม่ได้ แต่ขณะเดียวกัน ก็อดคิดถึงสิ่งไม่ดีตรงข้ามกับที่เขาส่งไม่ได้ เพราะไม่ว่าที่ไหนต้องมีทั้งดีและไม่ดี สุดท้ายใครจะเลือกหยิบเอาอย่างใดมาพูด เพราะฉะนั้นจึงขอฝากเรื่องนี้ไว้กับเด็กๆ ผู้จะเป็นผู้รับผิดชอบในบ้านเมืองของเราต่อไปข้างหน้าด้วย ว่าเราควรจะจัดสิ่งไม่ดี และรักษาสิ่งดีไว้ได้อย่างไร และขอให้เชื่อด้วยว่า ไม่มีเวลาใดที่เราจะรัก และภาคภูมิใจในบ้านเมืองของเรา เท่ากับเวลาที่เรามาอยู่ต่างประเทศร่วมกับชนต่างชาติต่างภาษา พูดแล้วก็ออกคิดถึงบ้านเดิมประเทศ สวัสดิ์ละต้อย

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ฉบับที่ ๓

๖๒ ถนนดาลาวซี มะละแหม่ง

๓๑ ส.ค. ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

เวลาสามเดือนนี้ก็ออกจะเร็วอยู่นะ ขณะนี้จนใกล้เวลาที่น้ำจะต้องออกจาก

มะละแหม่งไปยังรัฐซานแล้ว ถึงที่นั่นแล้ว ไม่ทราบว่าจะมีโอกาสส่งจดหมายได้ บ่อยๆ หรือไม่ ทั้งนี้เพราะการคมนาคมในรัฐซานไม่สู้จะสะดวกเท่าที่นี้ ที่ซึ่งนำดู จากแผนที่แล้วรู้สึกว่าจะไม่ไกลจากเมืองไทยเท่าไรนัก เห็นจะอยู่ในระดับเดียวกับ พืชญโลก เพราะจากมะละแหม่งไปไม่ไกลเท่าใดนักก็ถึงมยวดี ด้านพม่าตรงข้าม กับแม่น้ำของเร เรา คงจะเป็นด้วยอ่อนวิชาภูมิศาสตร์ น่าสำคัญผิดอยู่ตลอด เวลาที่มะละแหม่งอยู่ในระดับเดียวกับจังหวัดภาคใต้ของเรา ฝนจึงตกชุกนัก และผลหมากรากไม้ต่างๆ ก็มีคล้ายคลึงกับผลไม้ภาคใต้ เช่น มีจัมปาละ (ขนุน ชนิดหนึ่งลูกเล็กๆ คล้ายสาเก) ลูกเงาะ มังคุด พุเรียน และลูกเนียง เพิ่งมาได้ เห็นในแผนที่เมื่อไม่กี่วันนี้จึงได้ทราบความจริง ก็เลยอยากจะพูดถึงภูมิศาสตร์ของ เมืองมะละแหม่ง และบริเวณแถบนี้ให้ด้อยฟังบ้าง

มะละแหม่งเป็นเมืองใหญ่เป็นที่ ๓ ของพม่า รองจากย่างกุ้งและมันตะเล ตั้งอยู่ปากแม่น้ำชลวิน (เรียกเป็นภาษามอญว่า ชังโลน ซึ่งแปลว่าคันฝั่ง)แม่น้ำชลวินเห็นจะมีต้นน้ำอยู่ในประเทศจีน ไหลผ่านรัฐซานมาออกปากอ่าวมะละกันที่มะละแหม่งนี้ เช่นเดียวกับแม่น้ำอิรวดีมาลงสู่อ่าวนี้ที่ย่างกุ้ง แต่เป็นด้วยปากแม่น้ำอิรวดีไม่มีสันดอนทราย เรือเดินทะเลใหญ่ๆ จึงเข้าถึงเมืองได้ แต่แม่น้ำชลวินบางแห่งตื้น ยังแลเห็นดอนทรายโผล่เป็นเกาะอยู่ตามที่ต่างๆ กลางน้ำ โดยเฉพาะที่ตรงหน้าเมืองมะละแหม่ง มีเกาะอยู่หลายเกาะ และเกาะที่ใหญ่ที่สุดที่เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นเมือง เพราะมีหมู่บ้านถึง ๖๔ หมู่บ้าน คือ บะดูยูน ที่แปลว่า เกาะยักษ์ จากคำ บะดู ที่แปลว่ายักษ์ และยูน แปลว่า เกาะ ในภาษาพม่า ส่วนมอญเรียก เกาะหะมาง จากคำ ตะโก๊ะ ที่แปลว่า เกาะ คำนี้ตรงกับเขมรที่เรียก เกาะ เช่นเดียวกัน แม่น้ำชลวินตรงหน้าเมืองมะละแหม่ง คูกว้างขวางเว้งว้างไม่พัดแม่น้ำพรหมบุตร เพราะฉะนั้นจึงทำสะพานข้ามแม่น้ำไม่ได้ ต้องอาศัยเรือกลไฟรับส่งคนโดยสาร การเดินทางด้วยรถไฟระหว่างมะละแหม่งกับย่างกุ้ง จึงไม่สู้จะสะดวกตรงที่ต้องลงเรือกลไฟมาขึ้นที่เมืองมาตะมะ (เรียกตามอังกฤษว่า Mataban) เรือแล่นราว ๒๐ กว่านาทีจึงจะถึงฝั่ง และยังจะต้องข้ามแม่น้ำสะโง (พม่าเรียกสิดตง) อีกแห่งหนึ่ง ทั้งนี้เพราะสะพานข้ามแม่น้ำอิรวดีเปิดทำลายแต่ครั้งสงคราม ยังไม่ได้ซ่อม เห็นว่าไม่เป็นภาค ในการที่จะต้องขนถ่ายข้าวของขึ้นรถลงเรือ ดองฟังกุส ทั้งที่ตัวองกัฏฐกามา

พม่าไม่ได้ ไม่ทราบจะไปยุ่งยากแค่ไหนอีก จึงขึ้นเรือบินมา เสียเวลาข้ามอ่าว
มะตะบัน ๔๕ นาทีเท่านั้น ก็ถึงเมือง

ตัวเมืองมะละแหม่งนี้ออกจะคับแคบ เพราะมีแม่น้ำอยู่หน้าเมือง และมี
ภูเขาอยู่หลังเมือง การขยับขยายจึงออกจะลำบาก ต้องขยายออกทางด้านข้างๆ
เวลาเย็นอยู่บนเขาจะแลเห็นได้ถนัดว่าบริเวณเมืองช่างจำกัด แต่ว่าพลเมืองคงมี
ไม่มากนัก บ้านเรือนจึงไม่อัดแออัดสักเท่าไร ยังมีสนามที่ว่างอีกหลายแห่ง ซึ่งเป็นที่
สำราญของเด็กๆ ยิ่งนัก และที่ในบริเวณตัวเมืองยังสูงๆ ต่ำๆ บ้านบางแห่งก็ปลูก
อยู่บนเนิน ไม่ผิดกับเมืองบนภูเขา ถ้าหากภูเขาสูงกว่านี้สักหน่อย มะละแหม่ง
คงจะเป็นเมืองดากอากาศในฤดูร้อนได้ดีแห่งหนึ่ง แต่จะอย่างไรก็ตาม มะละ-
แหม่งก็ยังเป็นที่น่าอยู่ที่ค่าครองชีพถูก ค่ารถสามล้อเขาคิดเป็นคนๆ ครั้งละ ๑๕
เปี้ยะก็ไปได้ไกลๆ นอกจากจะเป็นที่ชั้น เขาจึงคิดเป็น ๒๐ เปี้ยะ เห็นแล้วก็ออก
สงสารคนถีบสามล้อที่ต้องถีบเหน็ดเหนื่อย ดากแดด ดากฝน แต่ได้เงินเพียงไม่
เท่าไร ตัวเองก็ไม่ค่อยได้ช่วยเหลือเขาเท่าใดนัก เพราะไม่ค่อยได้ไปไหนไกลๆ
และถ้าฝนตกแล้วละก็ เดินไปยังจะเปียกน้อยกว่า ทั้งนี้เพราะรถสามล้อที่เขาเรียก
ซิก้า หรือ ไทรเซอร์ นี้ ไม่มีประทุน เขาทำที่นั่งหันหลังชนกันและคลุมผ้าพลาสติก
ไว้เวลาฝนตก คนโดยสารจะนั่งเขาจึงจะเปิด และคนโดยสารต้องกางร่มเอาเอง
และใช้ว่าร่มจะช่วยกันอะไรได้ ซ้ำยังจะทำกะกะเกี่ยวโน่นเกี่ยวนี้ โดยเฉพาะ
เวลารถสวนกัน และยังจะต้องเสียมือที่จะใช้ถือของ และจับชายผ้าขึ้นไปอีกมือ
หนึ่งด้วย

ส่วนข้าวของอาหารการกินก็ถูก ไม่ว่าจะเป็นคิดอัตราตลาดมืดหรือตลาดสว่าง
ก็ถูกกว่าบ้านเราทั้งนั้น ยกตัวอย่างเช่น ขนมนมของเขาราคาชิ้นละ ๕ เปี้ยะเท่านั้น
ถ้าเป็นของบ้านเราต้องเป็น ๕๐ ถ้าอย่างดี หากเป็นอย่างเลวก็ ๒๕ ด้วยคงอยาก
รู้ว่าเขากินขนมอะไรกันบ้าง เรื่องนี้ข้าพเจ้าจะบอกได้ เพราะสอดส่องหาอยู่ทุกวัน
จนเป็นที่รู้กันว่า คนไทยชอบกินขนมเป็นที่สุด ที่ซื้อเสมอเห็นจะเป็นกล้วยแขก
เขาทอดสองชิ้นคู่ คู่หนึ่งก็ ๕ เปี้ยะ นอกจากกล้วยแขกที่น่าจะเรียก กล้วยพม่า
เพราะพม่าทอดแล้ว ก็ยังมีของต่าง ๆ ทอด คือ กุ้งทอด อย่างที่เราเรียกทอดมัน
กุ้ง น้ำเต้าหู้แป้งทอด หอมทอด มันทอด ตลอดไปจนถึงถั่วงอกทอด ของทอดๆ
เหล่านี้ชอบเรียก จ่อ นอกจากนี้ก็ยังมีขนมชั้นสีจืดจาด พม่าเขาเรียก ทัดดา

ซึ่งหมายความว่าขนมร้อยชั้นแน่ะ และขนมเปียกปูนสีม่วง ขนมตาล ขนมถ้วยฟู ซึ่งมอญเรียก กวายปะงาน (ปะงาน แปลว่าถ้วย) ขนมเหล่านี้ทั้งขนมด้วง ขนมขี้หนู และข้าวต้มจิ้มมะพร้าวที่มอญเรียก อะโลม กินกับมะพร้าวทั้งนั้น แต่ว่าคนขายจะลืมน้ำตาลหรืออย่างไร ไม่ว่ากินชนิดใดล้วนแต่ไม่สู้จะมีรสหวานเสียทั้งนั้น หากเป็นขนมที่ชาวบ้านเขาทำอร่อยดีขึ้น แต่กระนั้นก็รู้สึกว่าเขาจะกินน้ำตาลไม่เป็นกันทีเดียวแหละ เมื่อตอนเข้าพรรษา ทุกบ้านเขาต่างจะทำขนมไปถวายพระและแจกกันและกัน น้ำเลยได้มีโอกาสทดสอบฝีมือผู้ทำไปด้วย เพราะมีคนเอาขนมมาให้เจ้าของบ้านมากมาย ที่เขานิยมทำแจกกันเห็นจะมีขนมประเภทกวน เป็นข้าวฟ่างกวนบ้าง สาคุกวนบ้าง แล้วก็เป้งมันกวนใส่ถั่วและมะพร้าวรสชาติคล้ายขนมหัวผักกาด ด้อยคงจะไม่เคยลอง เพราะเขาไม่ค่อยทำขายตามตลาด ขนมเหล่านี้เรียกชื่อตามภาษาอินดีว่า อะลัว (ขนมอะลัวของเรจะได้ชื่อจากนี้หรือไม่ไม่ทราบ) แต่ขนมที่ทำจำเพาะฤดูเข้าพรรษา และที่เก็บไว้ได้นานที่สุดก็คือขนมเทียนใส่มะพร้าว เขาห่อด้วยใบตอง รูปร่างอย่างเดียวกับของเรามอญเรียก กวายบุกี แปลว่าขนมห่อๆ เท่าที่เล่ามานี้ด้อยคงจะเห็นแล้วว่า ขนมเหล่านี้คล้ายคลึงกับของไทยเราทั้งนั้น จนพูดไม่ถูกว่าใครเป็นเจ้าของกันแน่หรือจะต่างคนต่างคิด หรือเขาจะได้แบบอย่างจากเราไป แต่อย่างหนึ่งที่รู้แน่ๆ ว่าเป็นของเราไปแน่นอน เพราะไม่มีคำแปลในภาษาพม่าก็คือ ลอดช่อง น้ำไปตลาดแลเห็นเขาขาย ก็ถามว่าขายอะไร แม่ค้าเขาตอบว่า ลอดช่อง ตามเสียงพม่าที่ออกเสียงแม่กดเป็นแม่กก แต่ไม่เต็มเสียงนัก ไม่ได้ลองฝีมือเขา แต่เชื่อว่าคงไม่สู้จะหวานนักเช่นเคย

เรื่องชื่อที่ถ่ายทอดกันไปมานั้น เป็นเรื่องน่ารู้ น่าสนใจอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นชัดถึงวิธีการออกเสียงของแต่ละภาษา ที่ทำให้ชื่อของชนต่างชาติฟังผิดเพี้ยน แม้พม่ากับมอญจะใกล้ชิดกัน ตัวหนังสือก็เป็นแบบอย่างคล้ายคลึงกัน แต่กระนั้นก็ยังออกเสียงผิดกันไปมิใช่น้อย เช่นชื่อกษัตริย์พม่าในสมัยราชาธิราชที่เรารู้จักว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง เพราะอ่านตามมอญ จนบอกสัญชาติไม่ถูกว่าเป็นชาติอะไรกันแน่ นั่น มอญออกเสียงว่าพะวังมังฆ้อง แต่ฝรั่งพม่าออกเสียงของเขาว่าพะยั้งมินแกง เขาเขียนและสะกดคล้ายกับมอญ แต่ว่าวิธีออกเสียงของเขา

ผิดไป คือ แม่กงออกเสียงเป็นอิน และ ร.ออกเสียงเป็น ย.ทุกคำไป เขียน
 รนขุน จึงออกเสียงว่า ยางกง และบุเรงนองก็เช่นเดียวกัน เขาเรียก มะยิ่น-
 เนาง (คำมะยิ่นนี้ เขียนนุรง เขาออกเสียง พ.ภ.เป็น บ.) ส่วนมังรายกะ-
 ยอลานั้น พม่าเรียกว่า มินเยจอชัว ซึ่งมีความหมายว่า เจ้าชายผู้กล้าหาญเป็น
 ที่เลื่องลือ ก. คบ ย. ในภาษาพม่าออกเสียงเป็น จ. กะยอจึงเป็นจอ และ
 พยัญชนะวรรค จ. ทุกตัวออกเสียงเป็น ช. เหมือนกันหมด แต่เพื่อจะให้รู้ว่า
 เป็นชะคัวไหน เขาก็ตั้งชื่อเสียว่า ชะโหล่ง(จ.) ชะเหล่ง(จ.) ชะเกว(ช.)
 และชะเหมียนส่วย (ฃ) ส่วนคำว่า มิน นั้น แปลว่ากษัตริย์ได้เช่นเดียวกับ
 มะยิ่น ฉะนั้นถ้ามีโอกาส เห็นจะต้องเรียนรู้เรื่องชื่อคนสำคัญๆ ของเขา ที่เรา
 มาเรียกเพี้ยนไปไว้ม่าง แต่บางที่เราก็กเรียกเพี้ยนไปจนหมดทางจะสืบสาวหาที่มา
 อย่างชื่อตะแคงมอระหนอง*เป็นต้น ถามใครก็ยังไม่ได้เรื่อง

ชื่อเมืองก็เช่นเดียวกัน เช่นเมืองมะละแหม่งนี้ ถ้าด้อยอ่านในราชาริราช
 จะพบชื่อเมืองมาละลำเลิง มอญเรียก มดมะเล็ม ที่แปลว่าเมืองดาเสียบ ไม่ทราบ
 ทำไม ส่วนพม่าเรียก มลเมียน ส่วนมาละตะมะอันเป็นเมืองกำเนิดของมะกะโท
 นั้น มอญเรียก มัดตะมะ ชื่อมะกะโทเองเรียกเป็นภาษามอญว่า เมียะกะตุ เหตุ
 ด้วยว่า เมื่อเล็กๆ แม่เอากะตุครอบไว้ กะตุนี้มีลักษณะเป็นเครื่องกันฝนอย่างหนึ่ง
 ทำด้วยไม้ไผ่สานให้โค้งปกคลุมหัวได้ แล้วยาวลงมาจนเกือบจดขาพับ เขาสาน
 ดาห่างๆ สอดใบไม้แห้งไว้ข้างใน แต่ขณะนี้เขาใช้กระดาษอบน้ำมันแทน ซึ่ง
 จะช่วยกันน้ำฝนไม่ให้ซึมมาถูกตัวได้เป็นอย่างดี ส่งรูปมาให้ดูด้วย แต่คงเห็นไม่
 ค่อยชัดเจน เพราะถ่ายกำลังฝนตก ถ้าฝนไม่ตกก็ไม่มีใครเขาใช้ เวลาเขาดำนา
 กำลังฝนตก จะแลเห็นกะตุดำตะคุ่ม ๆ อยู่กลางนา มองดูไม่ผิดกับลักแตงตัว
 ใหญ่ ๆ แต่ว่าขาวนาที่นี้เขาไม่ต้องก้มมากเท่าขาวนาคบ้านเรา เพราะเขาไม่ได้ดำ
 ด้วยมือ เขาใช้เหล็กยาว มีลักษณะตรงปลายคล้ายช้อม ลับต้นข้าว แล้วแทงต้น
 ฟังต้นข้าวลง อุสะดวกและรวดเร็วดี แต่เขาวางรั้วนี้ทำให้ต้นข้าวเป็นอันตราย
 ไร้ภัยและได้ผลไม่ค่อยดี จริงหรือไม่ก็ไม่ทราบ แต่ที่กินอยู่ทุกวัน ๆ น้ำก็ว่าข้าว
 ของเขาหวานอร่อยและมียาง และข้าวของเขา ก็คงมีมากมายเหลือเกิน ราคา
 จึงถูกกว่าของเราถึง ๒-๓ เท่า เมืองมะละแหม่งจึงนับได้ว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ นอก-
 หมดเหตุ*มารู้ภายหลังว่า คำนี้คือคำ ตะขึ้นมรันถ่อง หมายความว่า เจ้าแห่งเมือง
 ... เมืองนี้แปลว่า มีชัยชนะโดยรวดเร็ว (มรัน = เร็ว ถ่อง = มีชัยชนะ)

จากจะมีข้าวในนา มีกุ้งมีปลาในน้ำแล้วก็ยังมีสวนยางพารา สวนผลไม้บางแห่ง
ยังปลูกต้นโอลิฟด้วย ไม่ทราบนำมาใช้ทำอะไร ส่วนป่าไผ่นั่นก็แน่ละ เขามีเหลื่อ-
เฟื่อ แม้ในตัวเมืองเองก็ยังเห็นต้นสักใหญ่ๆ เขาว่ามียูราว ๖๐ ปี อยู่มากมาย
หลายต้น แต่ละต้นกำลังออกดอกขาวสะพรั่งน่าดู ต้นสักเหล่านี้ไม่ว่าจะอยู่ในที่
ไหน เขาก็ถือเป็นของรัฐบาลทั้งนั้น และคงจะเป็นเพราะเขามีไม้เหลื่อใช้ ไม้ของ
เราที่ล่องน้ำชลวินมาจากแม่ฮ่องสอน จึงยังกองอยู่พะเนินดินที่กั้น เพราะขาย
ไม่ออก ด้อยคงอยากรู้ว่า ทำไมจึงต้องล่องมาตามลำน้ำชลวินที่อยู่ในเขตพม่า
ด้วย เรื่องก็เป็นเพราะเราไม่มีทางนำไม้ในป่าออกมาสู่บ้านสู่เมืองได้ ถ้าลงทุน
ทำหนทางในป่าออกมา ก็คงจะเสียเวลาเสียเงินมากมายเกินกว่าที่จะยอมเสียภาษี
ให้แก่รัฐบาลพม่าเสียกว่า ๔๐% ของราคาไม้ เจ้าของไม้จึงต้องพึ่งลำน้ำชลวิน
อยู่ตลอดเวลา

เมืองที่อยู่ในเขตมอญนี้มีหลายเมืองด้วยกัน นอกจากมะละแหม่งแล้วก็
ยังมีทวาย ซึ่งเขาเรียกว่า ทะวาย แต่เขียนเป็น ละวาย ซึ่งแปลว่า นั่งขัดสมาธิ
คงจะเป็นเพราะมีพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิมีชื่อเสียงหรืออย่างไร ถ้ามดยังไม่ได้
ความ แต่พม่าเรียกว่า ตะวอย (Tavoy) ที่นี้มีชื่อเสียงเรื่องไข่มุก เขามีทั้ง
อย่างแท้และอย่างเล้ง ส่วนตะนาวศรีนั้น เป็นบริเวณชายฝั่งทะเล ตั้งแต่เมือง
สะเทิม (ที่มอญเขาเชื่อว่า คือ สุวรรณภูมิ) ลงไปจดวิกตอเรียปอยท์ เขากำหนด
เขตคล้ายภาค เรียกเป็นอังกฤษว่า Tenasserim ส่วนมอญเรียก ตะนังชอย
ผู้ว่าราชการภาคนี้อยู่ที่มะละแหม่ง และตามเมืองต่างๆ ก็มีรองผู้ว่าราชการภาค
ประจำอยู่

ชาวทวายดังกล่าวแล้วนั้น มีภาษาประจำถิ่นของตนต่างหากไม่เหมือนใคร
เขาว่าอีกน่ะแหละว่า พวกเหล่านี้ที่จริงก็คือมอญ หากแต่ก็ไม่กล้าพูดภาษามอญ
เพราะเกรงพม่าจะรู้ แต่ก็ไม่อยากพูดภาษาพม่า จึงคิดภาษาตนขึ้นใหม่คล้ายไป
ทางพม่า แต่พม่าเองก็ฟังไม่เข้าใจ เรื่องนี้แสดงว่าพม่ากับมอญมีส่วนคล้ายคลึง
กันมากจนไม่รู้ว่าเป็นใครเป็นใคร จนมีเรื่องเล่าว่า มีมอญคนหนึ่งรับราชการอยู่กับพม่า
ไม่มีพม่ารู้สักคนว่าท่านผู้นี้เป็นมอญไม่ใช่พม่า จนกระทั่งวันหนึ่ง เกิดตกใจพม่า

ปากออกมาว่า โอ ยาย พม่าก็เลยรู้กำเนิดอันแท้จริง คำ โอ ยาย หรือที่บางทีก็เป็น เอา นั้นเป็นคำอุทานติดปากของมอญที่นี่ เช่นเดียวกับคำ จ้ายจ โห สั่ง ซึ่งมีใช้ในเวลาที่โกรธหรือแปลกใจ จ้ายจ โห สั่ง ก็คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนยายนั้นตัวยอย่าเข้าใจผิดว่า คือ แม่ของแม่ อย่างที่เราใช้กันนะ ยายของมาแปลว่า แม่ เวลาจะใช้ที่ไร้มักคิดถึงความหมายในภาษาของเราไม่ได้ เพราะฉะนั้นเรื่องพูดจึงยังเป็นเรื่องยากกว่าเขียน ที่จำเป็นต้องใช้เวลาเป็นปีๆ ไม่ใช่ ๓ เดือน

เรื่องการตั้งชื่อคน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นำพูดถึง มอญส่วนมากชื่อเป็นพม่า และการตั้งชื่อของพม่า เขาต้องตั้งให้เหมาะกับวันเกิด คือ ถ้าเกิดวันจันทร์ ให้ใช้อักษรพยูชนะวรรค ก. และวันอังคาร ให้ใช้อักษรพยูชนะวรรค จ. เช่นชื่อเจ้าของบ้านที่นำพักอยู่เป็น ชอว์ชิน นั้นหมายความว่าเขาเกิดวันอังคาร ดังนั้นเป็นต้น แต่คำ คอว์ ที่ใส่หน้าชื่อนั้นไม่ใช่ชื่อ เป็นคำในภาษาพม่า แปลว่า ปี่ เขาใช้เป็นคำยกย่องสำหรับผู้สูงอายุ หรือผู้ทำงานการเป็นหลักฐานเช่นเดียวกับคำ จู ที่ใส่หน้าชื่อผู้ชาย เขาแปลว่า สูง ใช้ในลักษณะเดียวกัน เพราะฉะนั้นไม่ต้องใส่คำ บีส มิสซิส หรือมิสเตอร์เข้าไปข้างหน้าอีก แต่ถ้าหากเป็นมอญ เขามักใช้คำ นาย โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่เคยบวชเรียนมาแล้ว ถ้ายังเป็นเด็กอยู่อย่างพวกนักเรียน ก็ใช้คำ แม่่ม นำหน้าชื่อ ส่วนผู้หญิงนั้นใช้ มิ ที่แปลว่า แม่ นำหน้าส่วนมากใช้กันสำหรับผู้หญิงสาว ๆ ถ้าอายุมากแล้วก็มักใช้คำพม่าว่า คอว์ ดังกล่าวแล้ว สำหรับผู้หญิงพม่าเขาใช้คำ มะ นำหน้า หากเป็นเด็กผู้ชาย ก็ใช้คำ หม่อง และทั้งหม่องและมะ ใช้เรียกกันจนถือเป็นส่วนหนึ่งของชื่อทีเดียว ถ้าหากผู้ชายโตขึ้นอีกหน่อย แต่ยังไม่เป็นที่เคารพนับถือนัก เขาใช้คำ โก ที่แปลว่า พี่ชาย นำหน้าชื่อ ฉะนั้นการจะใช้คำนำหน้าเหล่านี้จึงต้องดูบุคคลเพื่อใช้ให้ถูกต้องด้วย แต่ว่าพม่าเขาไม่มีนามสกุล สามี ภรรยา และลูก ๆ ต่างคนต่างมีชื่อของตนไป ในเวลาประกาศข่าวแต่งงานลงหนังสือพิมพ์ จึงต้องแจ้งลงไปละเอียดว่า เป็นลูกใคร พี่ใคร น้องใคร จนบางทีแทบจะไมรู้ว่า เจ้าบ่าวเจ้าสาวชื่ออะไร แต่ขณะนี้ดูเหมือนจะเริ่มใช้ชื่อท้ายของพ่อกันบ้างแล้ว เช่นพ่อชื่อ อุ บา หลาย ลูกสาวแทนจะเรียกตัวว่า มะ หลา หลา อย่างแต่ก่อน กลับใช้คำ หลาย ของ

ชื่อพ่อเดิมลงไปเป็น มะ หลา หลา หลาย แต่ว่าชื่อพ่อก็ซ้ำกันมากเหลือเกิน จนยากจะรู้จักว่าใครเป็นใคร ส่วนชื่อที่เป็นชื่อคริสเตียน เช่นบางคนใช้ชื่อหน้า เป็น อลิซาเบธ และมีชื่อพ่อดำตามมานั้น ไม่ได้หมายความว่าเขาเป็นคริสเตียนเสมอไป แต่หมายความว่าเขารียนมาจากโรงเรียนฝรั่ง ซึ่งครูฝรั่งเห็นชื่อพ่มาเรียกยากนัก จึงตั้งชื่อฝรั่งให้ บางคนเมื่อออกมาแล้วก็เลิกใช้ แต่บางคนเห็นว่าฟังเข้าที่ก็ยังไม่ยอม

ส่วนชื่อเล่น ๆ นั้น มอญบางบ้านนิยมตั้งเป็นชื่อสัตว์ เช่น ญวนโยน (ญวน แปลว่า ลูท โยน แปลว่า ช้าง) ญวนเจีย (ลูกกบ) ญวนกลอ(ลูกหมา) บางคนผสมแบบบางก็เรียก ญวนกรอย (กรอย แปลว่า บาง) แต่บางที่นึกรักมาก ๆ ก็ใส่คำ อี เข้าไปข้างหน้าชื่อ เช่นเดียวกับพ่มาที่เขาจะใส่ มิ ข้างหน้าชื่อ สำหรับแสดงความรักก็ได้ หรือสำหรับใช้เป็นคำด่าเวลาโกรธเกลียดก็ได้ ดอร์-ชอร์ชิน กล่าวพ่ามีคำหนึ่งซึ่งออกเสียงว่า ทุย ฟังความหมายแล้ว รู้สึกว่าจะเป็นคำเดียวกับ ญู ของเรา เขาใช้ในการถ่มน้ำลายใส่กัน อันเป็นการแสดงความดูถูกดูหมิ่น สงสัยว่าเราจะได้อ่านพ่มาหรือพ่มาจะได้จากเราดังแต่เวลาที่เรารวิวาทบาดหมางทะเลาะกันหรืออย่างไร หรือว่าจะเป็นเสียงธรรมชาติที่ต่างคนต่างมาคิดตรงกันเข้า แต่ส่วนคำ ทุย ที่เขาใช้ตั้งชื่อกันนั้น แปลว่า เป็นลูกสุดท้อง เสียงมาตรงกับคำของเราอีก ที่จริงถ้าได้เรียนรู้ภาษาพ่มาก็คงจะได้พบคำอีกไม่น้อยที่ตรงกับคำไทย เพราะพ่มาเองก็รับว่ามีคำไทยเข้ามาอยู่ในภาษาพ่มาเป็นอันมาก แต่ว่าจะเรียนกันที่ละหลายๆ ภาษา เห็นจะไม่ได้ เพียงภาษา มอญภาษาเดียวก็ยังลำบากมากอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าผู้ใดสนใจลองมาเรียนกันดูบ้างก็จะดีทีเดียว ต้องขอจบจดหมายนี้เสียที่ละด้อย มีเรื่องอะไรแปลก ๆ นำรู้จะเล่ามาให้ฟังอีก ฝากความระลึกถึงมายังด้อยและน้องๆ ทุกคนด้วย สวัสดิ์

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ป.ล. ด้อยคงอยากรู้ถึงคำ ทุย ของเราก็คำหนึ่ง มอญเขาก็มี ออกเสียงว่า ทุย ใช้คู่กับ เหม เป็น เหม ทุย แปลว่า ไข่ ที่ม

ตอนที่ ๒ จากรัฐชาน

ฉบับที่ ๑

เมื่อนาย

๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๑

แต่งด้วย หลานรัก

นำลูกจากมะละแหม่ง มาแพวออตรัฐชาน และได้มาถึงเมื่อนายแล้ว ฟัง
 คำว่า แพว ที่เขาแปลว่า ถึง นั้น ด้อยคงจะคิดว่า น้ำโดดแพลวเดียวก็ถึงที่หมาย
 ซึ่งแต่ที่จริงแล้วไม่ใช่ ต้องเดินทางจากใต้ขึ้นสู่เหนือ หนทางไกลไม่น้อยทีเดียว
 น้ำต้องปีเรือบินจากมะละแหม่งมาอย่างกุ่มเสียตอนหนึ่งแล้ว แล้วจึงขึ้นต่อจาก
 ย่างกุ้งมาตองยี อันเป็นเมืองสำคัญของรัฐชาน จะเรียกว่าเมืองหลวงก็ว่าได้
 มาพักอยู่ที่นั่นอีก ๓-๔ วัน เขาจึงเอารถยนต์มาส่งถึงที่หมายคือ เมื่อนายนี้
 ซึ่งด้อยคงจะนึกไม่ออกว่าอยู่ที่ไหน ทั้งนี้เพราะเราเรียนภูมิศาสตร์พม่าก็ลงเรียน
 จำเพาะแต่ดินแดนอันเป็นของพม่าแต่เท่านั้น ไม่ได้เรียนมาถึงรัฐชานด้วย
 นั้นเองก็ไม่ได้มาเห็นด้วยตนเอง ก็คงวาดภาพไม่ถูกเลยว่าจะอยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร
 เพราะฉะนั้นก่อนจะเล่าเรื่องอื่น เห็นจะต้องพูดถึงภูมิศาสตร์ของรัฐชานให้ด้อยฟัง
 เสียสักหน่อยก่อน

ถ้าพูดถึงรัฐชานแล้ว ขอให้ด้อยนึกถึงภูเขาไว้ก่อน ทั้งนี้เพราะในเขตรัฐ
 ชานนี้ช่างเต็มไปด้วยภูเขา ถ้ามองลงมาจากเครื่องบินจะเห็นแต่ภูเขาเขียวเป็น
 พืดติดต่อกัน มียอดสูงบ้างต่ำบ้าง จนดูเหมือนว่าจะไม่มีที่ราบอยู่เลย แต่ถ้าลงมา
 จากเครื่องบินแล้วจึงจะเห็นว่า ในหว่างเขาหรือที่เราเรียกว่าหุบเขานั้น พอมมีที่
 รามอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่ที่ราบลุ่มอย่างบ้านเรา เป็นที่ราบลาดลงมาจากเชิงเขา อัน
 มีระดับสูงพื้นน้ำทะเลเป็นพื้นๆ พุดขึ้นไป อย่างที่เมื่อนายนี้สูงพื้นระดับน้ำทะเล
 ๓,๑๑๙ ฟุต ลักษณะพื้นที่ที่ลาดจากเชิงเขาลงมาเป็นแอ่งเหมือนกันกระเทอย่างนี้
 เขาเรียกว่า ไห้ ซึ่งมักจะพูดกันติดปากว่า หลอยสูงไห้เล็ก (หลอย - ลอย)
 เพราะเมื่อข้ามพื้นเขา ก็จะได้มาพบห้วยอย่างที่เราเรียกว่า ขันเขาสูงไห้ และ

สามห้วยเหล่านี้แหละเป็นที่อยู่ของชาวไทยใหญ่ ส่วนบนเขาเป็นที่อยู่ของชนชาวเขา ซึ่งมีมากมายหลายเผ่าด้วยกันทั้งดองซู ยางลาย ยางขาว ยางดำ ยางแดง (ยางคือ กระเหรี่ยง) อีเก้อ ลีซอ ปะหล่องและว้า พวกนี้แต่ละพวกมีไม่มากเท่าคนไทย แต่ถ้ามารวมทุกพวกเข้าด้วยกันแล้วคนไทยมีน้อยกว่า ตามสถิติเมื่อนานมาแล้วว่า ผลเมืองในรัฐชานมี ๒ ล้าน เป็นคนไทยเพียงเก้าแสนเท่านั้น และคนไทยเหล่านี้ก็ได้เป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองปกครองดินแดนนี้มา นับตั้งแต่เมื่อ ๗๐๐ กว่าปีมาจนถึงเวลาที่ขึ้นอยู่กับอังกฤษ ในขณะนี้รัฐชานเป็นรัฐหนึ่งในสหภาพพม่า

ถ้าจะดูที่อยู่ของคนไทยแล้ว จะเห็นว่าคนไทยก็เป็นนักปีนเขาที่เก่งไม่ใช่ว่าเล่นไม่แพ้ชาวเขาเหล่านั้น เพราะถ้าไม่เก่งจริงแล้ว คงข้ามเขามาอยู่ในห้วยไม่ได้ และเมื่อก่อนที่อังกฤษจะมาตัดถนนไว้ให้ ก็คงต้องปีนเขาข้ามเขาเป็นจำนวนหลายๆ ลูกกว่าจะได้ไปมาหาสู่กัน และน่าก็ได้เห็นแล้วว่า การข้ามเขานั้นทำไมได้ง่ายๆ เพราะเพียงแต่นั่งรถยนต์มาตามทางที่เขาตัดไว้เรียบแล้ว ก็ยังไม่ไหว มันมาจะแย้ ไปคราวไหนก็คราวนั้น ด้วยว่าทางวกวนโค้งงอเป็นตัว ๖ บ้างตัว ๗ บ้าง และถึงทางพรณอย่างนี้ละก็ คนข้ามเขาเป็นต้องข้ามอย่างรวดเร็ว ฉวัดเฉวียนเสียด้วย แต่แรกก็ไม่ทราบจะทำไฉน ในเมื่อเดี๋ยวนี้พวกได้ดินในรัฐชานก็สงบลงแล้ว แต่พออยู่ที่นี้ได้ ๖-๗ วัน จึงได้รู้ว่า ที่เขาข้ามเร็วก็เพราะอันตรายมันมีอยู่รอบข้าง คือเกิดมีคนมาดักจี๊พ่อค้าตรงทางชันที่จะขึ้นเขา ซึ่งรถจะต้องค่อยๆ ผ่าน ในเส้นทางที่ห่างจากเมืองนี้ ๔๐ กว่าไมล์ ผู้โสน (= โจร) มันเชือดคอพ่อค้ากับคนข้ามรถตายทั้งสองคน ผู้คนพากันหวาดสะดุ้งกันไปหมด น้ำละหนั่งโพจี (= ขนหัวลูก) ไปเลย แต่เขาวานี้เป็นรายแรกในแถบนี้ ซึ่งก็ได้ทำให้บ้านเมืองเย็นเป็นน้ำไปเพราะเสียตายผู้ตาย ที่เขาวานี้เป็นคนตีน่านิยม

ที่เรียกว่า เมือง นี้ ด้อยยานักว่าเป็นเมืองใหญ่ อย่างอย่างกึ่ง กรุงเทพฯ อย่างเมืองนายนีก็เหมือนกัน มีขนาดควรจะเรียกว่าอำเภอจะเหมาะกว่า ทั้งที่ในย่านรัฐชานได้แล้ว เมืองนายนีที่สำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งถ้าจะกล่าวตามประวัติศาสตร์เมืองนายนีมีความสำคัญอยู่ไม่น้อยในการรบโดยเฉพาะกับพม่า ส่วนในทางภูมิศาสตร์ก็เป็นชุมทางที่จะไปยัง เมืองปั่น เมืองตัน เมืองหางนี้ เป็นเมืองชายแดน

ต่อสู้กับแม่อี๋สอนของเรา พระชนรศวรประชวรพระยออดขณะที่ยกทัพมาเมืองหาง
หวังว่าต่อยศจะเรียนถึงแล้ว น่าคงไม่มีโอกาสได้ไปถึงจริงๆ ที่หนทางห่างจากที่นี่
ไปราว ๑๐๐ กว่าไมล์ แต่ถือย่ำคิดว่าเป็น ๑๐๐ กว่าไมล์บนภูเขา การเดินทางจึง
ไม่สู้จะสะดวกนัก และยังเกิดเหตุอย่างนี้แล้วยังไม่มีใครคิดจะพานำไปข้างไหน
ซึ่งก็นับว่าดี จะได้รักษาชีวิตไว้มาเล่าเรื่องสนุกๆ สู้กันฟังภายหลัง

ถ้าจะถามถึงดินฟ้าอากาศของรัฐซาน ก็ตอบได้ว่าโดยทั่ว ๆ ไปอากาศ
หนาวเย็นแทบทั้งปี เพราะอยู่บนเขา เช่น ดองยี่ ส่วนที่อยู่ในห้วยใกล้เขา อา-
ากาศก็พอเย็นสบาย จะมีแปลกพิเศษก็เพียง ๒-๓ แห่งที่อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน
คือที่สี่ป้อแห่งหนึ่ง และที่เมืองนายอีกแห่งหนึ่ง ทั้งที่ขณะนี้ก็เกือบจะสิ้นสุดฤดูร้อน
แล้ว และบางวันในตอนเช้ามีหมอกกุ่ม (=หมอกลงหนา) มองไม่เห็นอะไร ข้า
บางที่ยังตกลงมาเป็นฝนละเอียด ๆ ซึ่งเขาเรียกน้ำน้าย (เราเรียกว่า น้ำค้าง)
แต่กระนั้น ในตอนกลางวันก็ยังร้อนอบอ้าว และแดดกล้าพอที่จะทำให้เนื้อไหม้
ได้ทีเดียว สมกับที่เขาว่า แผลดไหม้ (แต่แท้ที่จริงไหม้ของเขาหมายถึง ร้อน
เท่านั้น) จะออกไปนอกบ้านเขาจึงต้องสวมก๊อบกัน ก๊อบของเขามีทั้งอย่างที่เอา
กาบไม้ไผ่มาเย็บเข้าด้วยกัน และอย่างที่ทำด้วยไม้เป่า มีลักษณะคล้ายก๊อบด้วยไม้
ไผ่กันไต้ทั้งแดดและฝน แต่น้ำแปลกที่ปี่นี้ฝนแล้ง ตั้งแต่เข้ามาฝนเพิ่งตก ๒ ครั้ง
เท่านั้น เวลาฝนมาจะได้ยินเสียงฝนดังอ้ออิงมาแต่ไกล เมฆฝนลอยต่ำลงมายัง
ภูเขาเบียดชิด แต่เพียงครู่เดียวก็หยุด ทำให้ไปไหนมาไหนได้สะดวก ผิดกับฝน
เมื่อมรสุมแห่ง ฝนตกครั้งหนึ่ง คนที่นี่เขาเรียกฝนตึกห้าหนี่ง ไม่ว่าจะตกมาก
น้อยเพียงใด และจนฝนตกซู่ลงมาแล้ว เขาก็ยังว่า ฝนม้า (= ฝนมา) ครั้นเมื่อ
น้ำเห็นฝนมาทำท่าจะตก น้ำพูดว่าฝนมา เขาก็พากันมอง เพราะเห็นว่าฝนยังไม่
ทันตก เหตุใดน้ำจึงว่าฝนมา นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงว่า แม้จะใช้คำเดียวกัน
แต่ก็หาหมายตรงกันเสียทุกความไม่

เมื่อพูดถึงดินฟ้าอากาศแล้ว ก็ต้องพูดถึงการทำมาหากินไปพร้อมกัน ซึ่งก็
พอเห็นจะได้ว่า ไม่มีอะไรสำคัญไปกว่า ทำนา ทำไร่ ทำสวน ข้าวไทยมีลักษณะ
ต่างกว่าข้าวพม่าก็คือ เหนียวกว่า ส่วนรสชาตินั้นก็แล้วแต่ชอบ คนที่ไม่ชอบกิน
ข้าวเหนียวจับกันเป็นก้อน ก็คงว่าข้าวพม่าอร่อยกว่า แต่ใจน่าจะว่าข้าวไทยกินอร่อย

พิเศษ ข้าวเหนียวเขากีปลูกกันทั้งข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวแดง (คล้ายข้าวเหนียวดำ แต่ไม่ดำทีเดียว) เรียกข้าวแสง และยังมีสีเทาๆ อีก เรียกข้าวเอ้า ส่วนมากคนเมืองนี้เขาไม่ได้กินข้าวเหนียวเป็นอาหารประจำ เขากินกันเป็นครั้ง-คราวเหมือนอย่างกินของกินเล่นเท่านั้น สินค้าสำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทยใหญ่ เพราะชาวไทยใหญ่ทุกคนต้องกินคือ ถั่วเน่า ถั่วเน่านี้เป็นถั่วเหลืองชนิดหนึ่ง ซึ่งเขาคั้นและหมักไว้ แล้วนำมาทำเป็นแผ่นตากแห้งเก็บไว้กินได้นาน ๆ พวกชาวบ้านเขากินข้าวกับพริกกับถั่วเน่าเท่านั้น ก็อยู่ได้ ทั้งยังแข็งแรงทำงานได้หนัก ๆ โดยเฉพาะชาวไร่ ชาวนา ชาวสวนเหล่านั้น มาที่นี่แล้วจะเห็นแปลกกว่าที่บ้านเรา ก็คือคนขายของเป็นไทยทั้งนั้น โดยเฉพาะขายของสด จะมีแขกเป็นพวักก็จำเพาะขายเสื้อผ้า และของเบ็ดเตล็ดอยู่ ๒-๓ ร้าน เวลาติดตลาดนัดที่เขาเรียก วันกาต(วันตลาด) จะเห็นได้ชัด เขาปลูกกันเอง แล้วเอามาขายกันเอง ไม่ว่าจะเป็นถั่วงา กระหล่ำปลีทั้งหัวทั้งดอก ผักกาด มันฝรั่ง มะเขือเทศ ก็เป็นคนไทยปลูกทั้งนั้น เจ้าหัวขาวเจ้าหัวเหลือง อันเป็นสินค้าสำคัญของที่คนไทยก็ผูกขาด เห็นว่าทั้งเมืองมีถึง ๓๕ เจ้า ล้วนแต่เป็นคนไทยทำทั้งสิ้น และเครื่องหนึ่งเขาก็ทำได้นะ เอาหนึ่งกวางมาทำรองเท้า กระเป๋า เข็มขัด น้ำซักรองเท้า ไว้ว่าจะส่งมาให้ด้อยดูฝีมือคนไทยทำ เขาทำได้มันคงแข็งแรงทีเดียว ราคาก็ไม่แพง ๕ จี๊ด เท่านั้น แต่สิ่งที่กล่าวมานี้ ดูจะปลูกจะทำกินพอเลี้ยงตัว ไม่ได้มีมากมาย พอจะส่งออกขายต่างที่ได้ ทั้งนี้เพราะคนไทยไม่ค่อยถนัดเรื่องค้าขาย ไม่มีการโก่งราคา ไม่มีการปลอมแปลง คนซื้อจะเลือกเฟ้นเอาอย่างไรก็ตามใจ ไม่สนใจดูเสียด้วย ของที่เขาเอามาขายกันในวันกาต ก็มีนิดๆ หน่อยๆ เหมือนเด็กเล่นขายของกัน ขายหมดแล้วไม่รู้ว่าจะได้เงินมาพอกับค่าเหนื่อยหรือไม่ ดูเหมือนว่าเอาของมาขายพอไม่เสียเที่ยวมาเที่ยวตลาดเปล่า ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะถึงอย่างไรเขาก็ต้องมาตลาดกันอยู่แล้ว นอกจากจะมาแล้วก็ยังมีมาซื้อของจำเป็นไปใช้ มี น้ำมัน เกลือ และไม้ขีดไฟ เป็นต้น

พูดถึงตรงนี้แล้ว ต้องเล่าให้ด้อยฟังถึง "วันกาต" ของชาวไทยใหญ่ เขาว่าเป็นธรรมเนียมของชาวไทยใหญ่พวกเดียวเท่านั้นที่มีการติดตลาดนัด ๕ วันครั้งหนึ่ง และเรียกว่า วันกาต วันกาตนี้นับว่ามีความสำคัญแก่คนแถบนี้ยิ่งนัก ทั้งนี้

เพราะเขาไม่มีตลาดประจำ และไม่มีร้านอาหารสด ร้านขายของชำ ถ้าไม่มาซื้อจากตลาดที่ติดทุก ๕ วันนี่แล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มีอะไรจะกินจะใช้ เพราะฉะนั้นวันกาตหนึ่งๆ จึงจะเห็นคนทั่วบ้านทั่วเมืองมาชุมนุมกัน ใครอยากจะพบกับใคร ก็เตรียมมาพบกันในวันกาต เพราะไม่ว่าใคร แม้จะไม่มาซื้อของ ก็ยังรู้สึกสนุกที่จะไปเที่ยวตลาด ได้เห็นคนมากหน้าหลายตา น้าเองก็ไปกับเขาทุกกาตเหมือนกัน ได้ไปเห็นผักผลไม้ต่างๆ กันด้วยตาตนเอง มันสะดวกเข้าใจง่าย ไม่เช่นนั้นเขาอธิบายเท่าไรก็นึกไม่ออกว่า ตรงกับผักชนิดไหนของเรา และบางทีได้รู้เห็นอะไรแปลก ๆ สมกับที่เขาว่า ไล่ลักแหลมเข้ากาต (= อยากรู้อยากเห็นไปตลาด) และด้วยเหตุที่วันกาตมีความสำคัญแก่ชาวบ้านดังกล่าวแล้วนี้ การนับวันกาตของเขาซึ่งถึงแม้จะไม่ตรงกับวันขึ้นแรม หรืออาทิตย์ จันทร์ อังคาร เขาก็ยังนับกันได้ถูกต้อง และเป็นที่ยูกัน มาได้พร้อมกันทุกนัด วิธีนับของเขาก็คือ ก่อนวันกาตวันหนึ่งเรียก วันตุ้ม หลังวันกาตเป็น วันวายกาต (=ตลาดวาย) ต่อจากวันวายกาต เป็น วันกาตเจียง ครั้นถึงวันที่สามก็เป็น วันกาตหาด แล้วถึงวันตุ้มและวันกาตอีก ซึ่งเขาจะจำกันได้แม่นยำไม่ผิดพลาด

ต่อจากนี้จะอยากูรู้อย่างละมั่งว่าเขาขายอะไรกันในตลาด เพราะฉะนั้นจะลองพ ชมเสียสักหน่อย ได้เห็นสิ่งที่เขาขายนี้แล้วเราจะรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของเขาได้เป็นอย่างดี ก่อนอื่นต้องดูผักเขาก่อน ผักเขวของเขาไม่ได้หมายถึง ผักเขียวอย่างเดียว ของทุกอย่างที่จะมาทำกับข้าวกินได้ เรียกผักเขวทั้งนั้น ซึ่งรวมทั้งเนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อแพะ ไก่ และปลา ปลามีไม่มากนัก ใครมีปลามาขาย คนแย่งซื้อกันไปนานก็หมด ปลาที่เห็น เห็นมีปลาอุก (ปลาดุก) ปาก่อ (ปลาช่อน) ปาไน (เห็นจะเป็นปลาตะเพียน เกสัดมันขาวเป็นมันเลื่อม และมีก้างอ่อน ๆ เติมตัว) แล้วก็ ปาหวาง(ปลาหาง) เหมือนปลากราย แต่ไม่มีจุดสีดำตามตัว เห็นว่าขูดเนื้อมาโขลกทำเป็น ปลาก้อน หรือ ปลาสูง (คำพ้อง) ซึ่งคือลูกชิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ยังมี ปลาเหยียน (ปลาไหล) แล้วก็ กาก และที่เขาว่ากินอร่อยนักหนา ไม่ว่าใครกินแล้วต้องติดใจ ก็คือตัวต่อ แลเห็นตัวมันแล้วนึกไม่ออกว่าจะอร่อยอย่างไร เพราะดูไม่ผิดกับหนอน แต่เรื่องอย่างนี้ถ้าไม่ลองเป็นไม่มีจันรู้ น้ายังไม่มีโอกาสได้ลอง ก็เลยไม่ทราบจะอธิบายรสชาติของมันอย่างไรถูก

จะบอกให้ดูอย่างเตี้ยก็คือ คนไทยกินสารพัดสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์อยู่บนดิน
ได้กิน ในน้ำ บนฟ้า สัตว์สี่ขา สองขา ตลอดจนไม่มีขาบินได้ทั้งหมด สมกับที่
เขาเป็นพันธุ์เสือ กินสัตว์ทุกชนิด แม้กระทั่งจิ้งหรีดเขาก็ว่ากินวิเศษนัก เขา
รักแกงเผ็ดขมิ้นน้ำ หรือน้ำดี ได้ยินอย่างนี้ทำให้น่าอดคิดไม่ได้ว่าทำไมเรื่องคื่อง-
เรื่องกันของคนบ้านเราอดหยากนักหนาจนถึงกับกินจิ้งหรีดกันนั้น มันจะพูดกันไม่
ลงละเรื่องเสียแล้ว เขาคงจะไม่ได้กินจิ้งหรีดเพราะความอดหยาก คนที่นี่เขามี
อาหารกินออกอุดมสมบูรณ์ มีข้าวเต็มนา มีปลาเต็มหนอง แต่เขายังสาละเวง
หาดีนแปลกๆ กิน ทั้งนี้เพราะเขาถูกใจในรสชาติของมัน ตัวแมงใช้ก็อีกอย่างหนึ่ง
ซึ่งเขาชอบกินกิน น้ำยังไม่ทราบ ว่า เขามีหรือไม่ เรียกชื่อว่ากระไร

นอกจากพวกเนื้อสัตว์ ก็มีพืชสารพัดชนิดอีก ส่วนมากมีเหมือนกับบ้านเรา
ถิ่นนั้น แต่ใช้ชื่อต่างออกไป เช่น ผักขม เรียกผักกำซ้อน กระหล่ำปลี เรียก
ผักถั่วปี ดอกกระหล่ำก็เรียก ผักกาดหมอก ตำลึง เรียก ผักแคบ ที่เรียกเหมือน
กันก็มีเช่น ผักตบ ผักขี้ (ผักจี่) บอน (ออกเสียงหวาน) หมากปึกหม่น (ผักเขียว)
หมากปึกเหลือง (ผักทอง) หมากน้ำเต้า หมากโหมม (บวบ) ส่วนบางแห่งก็มี
นั้นเรียก หมากน้อยสัน เพราะมีสันไม่เรียบถ้าเป็นอย่างเปลือกเลี่ยนไม่มีขนเรียก
หมากน้อย เขาต้มกินทั้งเปลือกไม่ลอมปอก มะเขือส้ม (มะเขือเทศ) เป็นอาหาร
สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งขาดไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นแกงจืด แกงเผ็ด แกงส้ม ดับ ผัด
เป็นไส้มะเขือส้มนี้ทุกกระบวนหมด นักแพ่งได้มาทราบคราวนี้เองในเมื่อเห็นมีมะเขือ-
เทศเขาเบ้เต็มตลาด และคนก็ซื้อกันเป็นร้อยๆ เป็นตะกร้าๆ เขาว่าถ้าไม่ได้มะเขือ-
เทศแล้วน้ำแกงไม่ขึ้น และที่สำคัญก็คือ กินไม่หวาน หวานของเขาแปลกว่าอร่อย
นะด้วย ไม่ได้แปลว่าหวานอย่างน้ำตาล ถ้าจะหมายความว่าหวานเขาใช้ เข้ม (เสียง
ขุ นม) ๖ ป็นนิดหน่อย เวลาออกเสียงเขาว่าต้องใช้ปลายลิ้นดันฟันล่าง) และ
เข้ม ค่อนข้างเดียวกับเค็มของเรา ถ้าจะหมายถึงเค็มเขาก็ใช้ เข้ม คำเดียวกันนี้
ซึ่งทำให้หลงไม่ได้ เมื่อได้ยินคำเข้มของเขา ไม่ทราบว่าเขาจะหมายความว่า หวาน
หรือเค็มต้องคอยดูเอง

หมดพระเรื่องกับข้าวแล้วก็มาถึงดอกไม้ คนที่นี้ถือเงินของจำเป็นขาดไม้ ได้ทีเดียวที่จะต้องมียอดไม้หน้าพระให้สวยงาม ดอกไม้ที่ออกในฤดูนี้ก็มี หมอก-กันตะหมา เป็นดอกไม้ฝรั่งประเภทหนึ่งกลีบคล้ายบานชื่น แต่บางกว่าจนดูเหมือนจะเหี่ยวอยู่ตลอดเวลา มีสีขาว สีส้มพุดกับสีม่วงแก่ ส่วนดอกช่อนกลีบก็มีขาย บางวัน เรียกหมอกนางปิ่น แต่เขาไม่นิยมกันนัก ดอกทานตะวันก็เรียก หมอก-ก่างวัน (พระอาทิตย์) นั้น เขาเอาแต่ดอกแฉ่งๆ มาขาย ถ้าไม่รู้มาก่อนก็คงจะแปลกใจว่า เขาซื้อเอาไปทำอะไรกัน น้ำได้เคยลองดูแล้วจึงรู้ว่า เมื่อดอกทาน-ตะวันนั้นกินมันไม่ผดเมิดแดงโม ส่วนที่เขาเรียก หมอกสะปี นั้น น้ำไม่เห็นมันเป็น ดอกไม้ที่ตรงไหน เห็นมีแต่ใบอะไรก็ไม่ทราบ คล้ายใบทองหลางอ่อนๆ มัดไว้เป็น กำ ๆ เขาถือเงินดอกไม้มงคล ซึ่งจำเป็นต้องประดับที่บูชาเสมอ อีกอย่างหนึ่ง ที่แปลกก็คือ น้ำเห็นมีสายบัวขายในตลาดก็ถามเขาว่า เขาเอาไปทำอะไรกัน อยากจะทราบว่าเขากินเหมือนเราไหม แต่เขากลับถามว่า ก้านโหว่ (สายบัว) นั้นกิน ได้ด้วยหรือ เขาไม่รู้กันเลย ที่เขาขายในตลาดนั้น สำหรับคนซื้อไปบูชาพระ ไม่ใช่เอาไปกิน น้ำไม่ทราบว่า เขาได้ประโยชน์อะไรจากการเอาดอกบัวสายหุบๆ ไปบูชาพระ แต่ถ้าเวลามันบานก็คงจะสวยทีเดียว เพราะบัวของเขาเป็นสีขาวย อย่างที่เราเรียกว่า นิลอบล ทั้งนี้ ส่วนดอกเบญจมาศที่เขาเรียก หมอกซ้อนกิ่ง ก็กำลังมีขายเต็มตลาด

นอกจากเรื่องเหล่านี้แล้ว ก็มาถึงเสื้อผ้าและเครื่องใช้ ไม่ว่าใครมีอะไรก็นำมาขายกันได้ไม่มีจำกัด ตั้งแต่โต๊ะ ม้านั่งกินข้าว มีดพริ้ว หม้อไห ไปถึงที่นอน หมอนมุ้ง ยา และหนังสือ น้ำซื้อหนังสือซานโไว้หลายเล่ม ถ้าเขาไม่เอามาขาย ตามกาตอย่างนี้ก็ไม่ทราบว่าจะไปซื้อได้ที่ไหน เครื่องเพชร พลอย เงินทอง ก็มีขายในกาตนี้ด้วย พวกพลอยส่วนมากเป็นพลอยเมืองกุด ที่พม่าเรียก โมก๊อก (Mokauk) พุดถึงพลอยที่นี้แล้ว ด้อยรู้ไว้ด้วยว่ามาจากเมืองกุดเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งทับทิม นิล และหยก น้ำอดแปลกใจไม่ได้ว่า เหตุใดคนไทยจึงรู้ว่าทับทิม ดีมีที่มะละแหม่ง ซึ่งที่มะละแหม่งไม่มีบ่อพลอยที่ไหนสักแห่ง ถ้าจะมีทับทิมขายในตลาด ก็เหมือนกับมีทองขายในกรุงเทพฯ มากมาย ทั้งที่เราก็มิได้มีบ่อทองใหญ่ๆ อย่างที่อื่นเขา เรื่องอย่างนี้ทำอย่างไรเราจึงจะมีโอกาสรู้อะไรจริงๆ รู้ให้แน่ๆ

นอน ๆ ให้อันฉับเวลาและเหตุการณ์ ไม่ใช่ว่าใครเขารู้กันไปจนหมดแล้ว เราก็
ไม่ได้รู้ และบางทีสิ่งที่ไม่เห็นจะน่ารู้ก็กลับไปรู้ ส่วนที่น่ารู้กลับไม่รู้ซ้ำยังไม่มีใครคิด
จะพูดถึงกันเสียอีกด้วย อย่างเช่นที่เขาว่าไว้ในประวัติศาสตร์พบว่า มะกะโทเป็น
ชาวไทยใหญ่ ไม่ใช่มอญ อย่างนี้เป็นต้น น้ำไม่เคยได้ยินใครพูดถึงมาก่อนเลย

พอจ่ายของเหน็ดเหนื่อยทั่วกันแล้ว ต่างก็หันเข้าหาร้านอาหาร ซึ่งไม่เห็น
จะมีอะไรแปลกๆ กิน มีแต่เต้าหู้ทอด ข้าวซอย (บะหมี่) และข้าวเส้น (ก้วย-
เตี้ยว) เนื้อส้ม หนึ่งพอง หลายต่อหลายเจ้า ข้าวซอยไทยไม่เหมือนที่เจ๊กขายคือ
เขาใช้บะหมี่ลวกใส่กุ้งแห้งป่น ถั่วงอกป่น น้ำมัน น้ำมะขาม น้ำปลา พริก ใส่ น้ำ
ซุปลงไปหน่อยหนึ่ง เหมือนบะหมี่แห้ง แต่ต้องมีน้ำซุปลูให้กินต่างหากอีกชามหนึ่ง
ราคาชามละหมาดหนึ่ง เท่ากับบาทหนึ่งของเรฯ ซึ่งนับว่าแพงโขอยู่ เพราะไม่มี
หมูมีเนื้ออย่างใดเลย เนื้อสัมนั้นก็เหมือนกับแฮมสด ยังเห็นข้าวเป็นเม็ด ๆ
คนขายเอาน้ำมันรด แล้วปั้นเป็นก้อนและแผ่เป็นแผ่นบางๆ รดน้ำมัน กินกับ
หอมเจียว กระเทียมเจียว พริก และใบหอม บางคนก็ซื้อหนึ่งพอง ซึ่งคือหนึ่งวั
ตากแห้งทอดมากินแก้ลมด้วย ส่วนขนมเขาเรียกข้าวมัน(ข้าวปุ้น คือแป้ง) นั้น
ก็เห็นมีแต่ ข้าวมันปาด (กินคล้ายขนมแข่ง) ข้าวเม็ดก่าย (ข้าวตังนั่งเล็ด แต่
ไม่หยอดน้ำตาล) ข้าวแค้น (ข้าวเกรียบ) ข้าวต้ม(ข้าวต้มจิ้มมะพร้าว) ข้าวมัน-
ซือก (ขนมพ้อ) ข้าวมันอุ๊ด (ขนมกรวยทำคล้ายขนมถ้วยฟูเจ๊ก) แล้วก็หละ-
หว่า คล้ายขนมหม้อแกงคือ ปิ้งไฟแต่ทำด้วยแป้งกับน้ำมัน เขาเรียกชื่อตามภาษา
สันติที่ว่า อะลัว ข้าวมันลอกช่อง(ลอดช่อง) ก็มีทำขาย น้ำไม่ได้ลอมสักอย่าง
เพราะไม่น่าสนใจ

ก่อนจะจบจดหมายนี้ อยากจะพูดถึงการช่างฝีมือหัตถกรรมอย่างหนึ่งของ
เมืองนยาที่ไม่แต่จะมีชื่อเสียงไปทั่วพม่าแล้ว ยังแพร่หลายไปยังต่างประเทศด้วย
นั่นก็คือการสลักไม้เป็นตุ๊กตารูปคนเผ่าต่างๆ ในรัฐชานนี้ ที่สโสมสปรียาก็มีชุด
หนึ่ง สิ่งซื้อไปจากที่นี่ ด้อยอยากเห็นก็ไปดูได้ น้ำได้ไปรู้จักนายช่างผู้สามารถนี้
แล้ว ได้มีพระติดต่อกับหลายประการ จึงได้รู้ว่า หม่องยุ่นผู้ถืออาชีพทางแฮ็ดอย่างกิน
(ทำตุ๊กตา) เป็นอาชีพนั้น ไม่ได้สามารถแต่ในทางแกะไม้เป็นตุ๊กตาเผ่าต่าง ๆ
แต่อย่างเดียว แต่หม่องยุ่นยังมีความสามารถในกิจการช่างต่าง ๆ สารพัดอย่าง

ลัทธิรูป อัญรูปก็ได้ ชื่นนี้ก็ได้อาศัยให้ล้างและอัดให้ ไม่เช่นนั้นก็ต้อง
ส่ำไปจึงจะอยู่ เพราะที่นี่ไม่มีร้านขายรูปอัญรูป แก้วน้ำพิกา ปากกาก็ได้ และอีก
อย่างหนึ่งก็คือ ทัศนียภาพที่เห็น เห็นว่าหม่องยูนก็ทำได้ดีไม่แพ้ช่างอาชีพอื่นๆ
แต่อยู่ในฐานะมากที่สุดก็คือ การแกะพระ หม่องยูนสามารถแกะหน้าเล็กจนเอามา
ทำโคมไฟให้เห็นส่วนกะเดียดใบหน้าได้อย่างประณีตชัดเจนฝีมือหม่องยูน
มีอยู่หลายใบ ฉันก็ได้ว่าเป็นเพชรน้ำหนึ่งของเมืองนายน และแม้ว่าจะร้ายได้ก็
กระแสน้ำของหม่องยูนเป็นที่ต้องการ แต่ความเป็นอยู่ของหม่องยูนก็เป็นเช่น
เดียวกับคนไทยทั่ว ๆ ไปที่นี่ ลืออยู่อย่างง่าย ๆ ไม่มีอิโถง และลักษณะเด่นอย่าง
หนึ่งของหม่องยูน ซึ่งเขารู้กันก็คือ เป็นคนเล็ดลื่น ซึ่งเขาหมายถึงเขมดึกขบ-
ไหว กับคนดีถูกใจจะเป็นทำให้เป็นอย่างดี จะดีบงการรวดเร็วอย่างไรก็ได้ แต่ถ้
เล็ดลื่น (เพราะเขาไม่ป็นเลขที่ดีๆ) น่าว่าลักษณะนี้เห็นจะเป็นลักษณะของคน
ไทยส่วนมากด้วย

สวดพระนะต้อย น้ายังบ่นโอ้อวดจะให้ฟังอีกมาก ถ้าว่าเงาะป้อนบ่นอีก
ก็ว่าช่วยละน้องๆ คงจะอยู่ดี กันหวาน กันน้ำเสียยดี

กันและลัดกัน

บรรจบ พันธุมธนา

ฉบับที่ ๒

เมืองนายน

๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

แดงด้อย พูลานรัก

จะดลนำกับโรงเรียนกันจะไม่เล็ดลื่นไปได้เลยตลอดชีวิต มาทั้งที่โรงเรียน
ใหม่ก็ต้องไปโรงเรียนอีก ที่นี้เพราะที่โรงเรียนมีระบบประจำเมืองนายนมีกอง
ทหารชาย น้าก็เลยมีเรื่องเล่าให้ด้อยฟังอีก ส่วนจะแปลกกลไกไหนหรือไม่
ก็ยังไม่ทราบสาเหตุของ เพราะฉันซื้อโรงเรียนแล้ว ก็มีครู มีนักเรียน มีสิ่งของ

จะรับก่อนก่อนทุกแห่งหน จะแปลกก็ตรงที่โรงเรียนเมืองนายเกิดมามีนักเรียน
ด.ม.มาคนเดียวใหญ่เมื่อเรียนมาหนึ่งวันร่วมกับลูกอ่อนจีน ๒-๓-๔ ซึ่งมีอายุสิบ
ไล่เกย ๖๐ ขวบ วันแรกมาเข้าเรียนกับเขา ลูกอ่อนทั้งซเซ่หญิงกับซเซ่ลูก
ด.ม.เกิดเป็นของแปลกประหลาด เจ.ณัฏฐะจะเลิกไม่ไปโรงเรียนเอาอีกเลย

เจ.ณัฏฐะว่าถ้าจะถามว่า (เหตุใดจึงถูกจัดชั้นมาเรียนกับนักเรียนชั้นเล็ก)
ได้ผลดีกว่าของเราก็เท่ากับประถม ๒-๓-๔ ในบ่อเรียนภาษาเมื่ออยู่ได้เรียนแล้วใน
ชั้นเล็กด้วย คือ Intermediate ดังที่ได้ให้ฟังเมื่อครั้งก่อน (ซึ่งมีผลจนมี
ผล) แล้วเขาสูงมากเหมือนลูกของเข.สามารถเทียบได้เท่ากับอนุปริญา ม.นี้
อ่านหนังสือได้พอ (เพราะเนื้อหาภาษาที่เรียนชั้นนี้ยังไม่ยากนัก) ทั้งนี้ก็เพราะเขาไป
เรียนภาษาในวิทยาลัย (โรงเรียนนี้) การสอนภาษาเข.นั้นก็ไม่ยิ่งคืบ โรงเรียน
ในด.ม.สอนก็สอนได้ หรือจะสอนถึงขั้นไทก็ได้ หรือจะไม่สอนเลยก็ได้ ยอเจ.
เมื่อครั้งยังไม่สอนเลย แต่ที่เมืองนี้มีสอนถึงชั้น ๔ ส่วนที่สี่ไม่มีสอนถึงชั้น ๖
เพราะเจ.ณัฏฐะ ๖ ข.ก่อนก็สอนถึงชั้น ๖ แต่ที่นี้มีสอนถึงชั้น ๔ เท่านั้น การ
ไปเรียนกับเจ.ณัฏฐะให้ไปโรงเรียนทั้ง ๓ ชั้น ทุกวัน วันละ ๓ ชั่วโมง เวลาละ ๔๕
นาที เจ.ณัฏฐะจึงความรู้อันจะได้จากโรงเรียนมา เวลา ๔๕ นาทีแล้ว ก็ดูของนอก
โรงเรียนด้วยเจ.ณัฏฐะ เจ.ณัฏฐะก็ว่าเด็กที่จะมาเรียน เพราะได้รู้ได้เห็นอะไรแปลก ๆ
นอกโรงเรียนด้วย ดูของนอกโรงเรียนนี่เอง เพราะฉะนั้นพอถึงเวลาเรียนมาไม่
สนใจไปโรงเรียนจะไปโรงเรียนอะไรก็ได้ ซึ่งที่จริงไม่ต้องวิ่งไปก็ได้ ไม่เรียนอะไร
นอกโรงเรียนกับเจ.ณัฏฐะ และถ้าโรงเรียนจะอยู่ไหนก็ได้เขาก็ไม่ไปเรียนเป็นอัน
ขาดแล้ว ก็ใช้เงินเสียต่อยัง (เจ.ณัฏฐะ) และ (กล่าวถึง) (ไปช้า) มาที่กับเจ.
ณัฏฐะเพราะการเดินทางขึ้นเขาขึ้น ๆ นั้นมันเหนื่อยเหนื่อยน้อยน้อยด้วยเพียงไป จ.ณัฏฐะ
แล้วเจ.ณัฏฐะ บ้างหนึ่งฟังถึงกลัวล้นน้ำไม่ยอมไปภายนอกน้อย น้ำจึงเห็นอะไร
เจ.ณัฏฐะก็พูดอะไรเหมาะสำหรับลูกๆ และนักเรียนเก่าๆ อย่างน้ำเจ.ณัฏฐะ
ขึ้นที่สี่จึงถามหาว่า ก็จะไปรู้สักเท่านี้ เวลาแล้วที่เล่าแล้ว ก็เหมือนเขาเป็นคนที่มี
ความเฉลียว ถึงแม้จะฉลาด เมื่อจะระแวงนอกบ้านมาภายนอก ชั่วยังต้องเดินขึ้น
เขาขึ้นด้วย จึงพูดอย่างนั้นบ่อยนัก และมักจะอยู่หน้าเป็นคนไม่ชอบต่ออันด้วย ก็เลย

ได้วัดามินดีเต็มตัวทุกวัน พวกนักเรียนส่วนมากถ้าไม่กางร่มก็ใส่หมวกซานที่เรียก กู๊ป อย่างที่เล่าไว้ในครั้งก่อน แต่น่าเห็นมันใหญ่โตพิลึกพิลั่นนัก ทั้งเกาะเกาะทาง จราจรด้วย โดยเฉพาะเวลาสวนกันในที่แคบๆ อย่างในตลาด ต้องระวังการจราจร ทางหมวกเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นปีกหมวกจะไปเสยคนที่ไม่ได้ใส่หมวกถึงหน้าตา เย็น น้ำก็เลยไม่ได้ใช้

ถึงน้ำจะมาโรงเรียนก่อนเวลาตั้ง ๒๐ กว่านาที ก็ยังไม่ใช้คนแรกที่มาถึง โรงเรียน นักเรียนอื่นๆ เขามากันก่อนนานแล้ว ทั้งนี้เพราะเวลาหยุดพักกันข้าว กลางวันนั้นออกจะนานพอๆ คือสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลที่เขาเรียก ดานอ่อน หรือเรียกเป็นภาษาพม่าว่า ดานแห่ง (ชั้นเล็ก) เข้า ๘.๓๐ เลิก ๑๑.๓๐ ส่วน ชั้นเหนือขึ้นมามาก ๑๒.๐๐ น. และเข้า ๑๓.๓๐ น. พร้อมกัน แม้บางคน บ้านจะไกลออกไปมากอยู่ ก็ยังมาโรงเรียนทัน ส่วนที่อยู่ไกลจริงๆ ขนาดตั้ง ๔ ไมล์ ทั้งยังอยู่บนเขา ซึ่งเป็นพวก ไตหลอย บ้าง ยาง(กะเหรี่ยงพวกหนึ่ง ทาง รัฐบาล ไม่เหมือนกับกะเหรี่ยงทางแถบเมาะตะมะและสะเทิม) บ้าง ก็ต้องหา ข้าวมากินกลางวันที่โรงเรียน แต่ก็ไม่มีที่กิน ที่จริงการที่นักเรียนต้องกลับไปกิน ข้าวกลางวันที่บ้านนั้น ก็ออกจะเหน็ดเหนื่อยอยู่มิใช่น้อย มันน่าจะห่อข้าวมากิน เสียที่โรงเรียน แต่เขาวัวข้าวยังไม่สุก เพราะเขาไม่ได้หุงกินกันตอนเช้า เขาหุง สำหรับกินกันตอน ๑๑ โมง ตอนเช้าถ้าหิวก็ซื้อขนมทอด ๆ กินเอานิดๆหน่อยๆ ซึ่งเขาเรียก ขิงป๊อง (ว่าเป็นคำพม่า) เป็นขิงป๊องหมากซึ่งพ้อบ้าง หมากน้ำ- เต้าบ้าง (เอามะละกอดิบ หรือน้ำเต้าดิบหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ชุบแป้งทอด) ปาท่องโก๋ ก็มี เรียกข้าวมันเกอหวานบ้าง (ขนมใส่น้ำตาล) อ้วจาก้วยบ้าง แล้วแต่ท้องถิ่น และทั้งที่เรียกอ้วจาก้วย ก็หาใช่เจ้าของชื่อเป็นคนขายทุกรายไม่ เป็นแขกขายก็ มีหลายราย เขาทำอันยาวเกือบ ๒ คืบ กินอร่อยดีไม่แพ้บ้านเรา แต่เขาต้องกิน จิ้มน้ำตาลกัน ไม่ทราบทำไมในเมื่อก็ไม่เห็นใครชอบกินอะไรหวานๆ แม้แต่ขนม พุดถักรื่องขนม ซึ่งเขาเรียกว่าข้าวมัน (มัน แปลว่าป็น ความหมายอันแท้จริง ของข้าวมันก็ คือ แป้ง (ข้าวป่น) ใช้เรียกขนมทั่วไป ที่ทำด้วยแป้ง) ดูเป็นของ แยกกันไม่ออกกับเด็ก เห็นที่ไหนที่นั่น เมืองพม่า เมืองมอญ เมืองชาน เล็ก

เดินกินขนมกันปากเประโไปหมด ที่หน้าโรงเรียนก็มีขนมขาย เป็นมันทอดบ้าง ข้าวมันซ็อก (ขนมห่อๆ) บ้าง เป็นกล้วยเป็นส้มก็มี หน้านี้อัยกำลังดกต้น เขาขยันเสียไม่ว่างเป็นพวง เรียก อัยซ่อม ใครมาถึงโรงเรียนแคว้นก็มักจะมาอุดหนุนแม่ค้าเหล่านี้ แม้ระหว่างหยุดพัก ๕ นาที ก็ยังวิ่งมาซื้อขนมกินกันแน่นๆ

ได้มาโรงเรียนแคว้น ก็นับว่าดี ตรงที่มีเวลาได้นั่งพักเหนื่อย และได้เห็นเด็กๆ เขาเล่นกัน เด็กผู้หญิงเห็นจะชอบมากเกินมากกว่าเพื่อน เขาก็เล่นเหมือนกันกับพวกเรา เล่น เรียกชื่อก็เหมือนกัน ออกเสียงว่า **หมากเจิบ** (พยางค์ที่นี้ออกเสียง จ. ที่มีสระอิ อี เอ แอ เป็น จ.) แต่ว่ามีแปลกก็คือ ถึงเขาจะเล่นร่วมวงกัน วงละ ๓-๔ คน แต่ไม่ได้ใช้หมากร่วมกัน หมากของใครใครเอามา เวลาจะเล่นก็เอาหมากของตัวเอง บางคนใช้ก้อนหิน แต่บางคนเอาหมากอย่างหนึ่งมาเล่น (หมาก คือ ผลไม้) ไม่ทราบว่าเรามีหรือไม่เรียกอะไรเป็นผลไม้เปลือกแข็งสีน้ำตาล ขนาดโตเท่าหัวแม่มือ เล่นแล้วไม่เจ็บมือ เพราะเปลือกมันเรียบและลื่น แต่ไม่หนักเท่าก้อนหิน เขาเล่นกันแต่เพียง หมากหนึ่ง หมากสอง หมากสาม หมากสี่ พอรวมแล้วก็จิ้ม แล้วก็ขึ้นร้านเป็นเล็กกัน ไม่มีพิสดารอย่างของเราที่ยังมีหมากชื่อต่างๆ และเล่นแปลกๆ ออกไป น้ำยังเอื่อยเล่นไม่เป็นเลยไม่รู้จะอธิบายและแนะนำเขาอย่างไร พวกที่ออกไปเล่นกลางแจ้ง ก็เห็นมีเหมือนหมาไล่ห่าน แต่เขาเรียก**แมวไล่หนู** (แมวไล่ตามหนู) แต่ต้องใช้ผ้าผูกตาผู้ที่เป็นแมวด้วย แล้วก็ยังเล่นอะไรอีกหลายอย่าง อย่างหนึ่งเหมือนงูกินหาง มีตัวพ่อตาม ตัวลูกและแม่ตอบ แล้วพ่อก็ไล่จับ แต่เขาไม่เรียกขานหรือโต้ตอบกันเป็นคำไทยๆ เขาใช้คำพม่าทั้งนั้นก็เลยไม่รู้ว่าจะพูดอะไรกัน ซึ่งถ้าต๋อยได้มาเห็นแล้วก็จะแปลกใจ คำที่เขาร้องกันไม่ว่าจะเล่นอะไรล้วนเป็นคำพม่าทั้งสิ้น น้ำฟังไม่เข้าใจเลยว่าเขาทำอะไรกัน ยังมีอีกอย่างหนึ่งเหมือนรีๆ ข้าวสาร ก็ร้องเป็นคำพม่าอีก ทั้งๆที่ไม่เห็นจะมีพม่าสักกี่คน นักเรียนที่เป็นพม่าจริงๆ มีราวชั้นละ ๔-๕ คนเท่านั้น แต่ว่าเขาเรียนทุกอย่างเป็นภาษาพม่า ครูก็พูดกับนักเรียนเป็นพม่า นักเรียนก็คุยกันเป็นภาษาพม่า เพราะฉะนั้นจึงห้ามไม่ได้ที่จะไม่ให้ภาษาพม่าเข้ามาปะปนอยู่ในเรื่องต่างๆ แม้เรื่องที่จะเล่นกันสนุกๆ มาเรียนวันแรกๆ น้ำออกจะลำบากใจที่ครูสอนภาษาขานเป็นพม่า เพราะฟังไม่รู้เรื่อง ถึงต้องขอร้องว่าให้ช่วยอธิบายเป็นไทยๆ

น้อย เหน็นมาเรียนแล้วจะได้อะไร แต่กระนั้นบางชั้นครูก็ยังออกคำสั่งเป็นภาษา
พม่า ไม่ทราบทำไม จนน้ำลายได้รู้ภาษาพม่ามาด้วย ๓ คำ คำหนึ่งก็คือ อะระท่า
(เดินพร้อมกัน) และปายจ (กองตอง) และ ไท (นั่ง) ที่นี้รู้โดย direct
method คือพอครูพูดว่า อะระท่า นักเรียนก็ยืนขึ้นพร้อมกัน พอว่า ไท ก็นั่ง
ลงพร้อมกัน คำพม่าเขาจะออกเสียงของเขาอย่างไรก็ไม่ทราบ ยังไม่ได้สอนมาเลย

มีแปลกอีกอย่างหนึ่งก็คือ เมื่อครูเข้าห้อง นักเรียนยืนขึ้นทักครูว่า Good
morning และ Good afternoon ตามเวลาเช้าและบ่าย และถ้าครูหญิงก็
เรียก teacher ถ้าเป็นครูชายก็ลงท้ายว่า sir ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าจะกล่าว
เฉพาะแก่ครูเรียนภาษาอังกฤษ เวลาใดๆ ก็กล่าวอย่างนี้ทั้งนั้น ทำให้ฉันเอะใจ
ไว้ไม่ได้ใจระแวงเขาว่า องค์กรก็ยึดมั่นแล้ว และครูสอนทุกคนก็เห็นชาน
เหตุถึงถึงต้องทักกันเป็นอังกฤษ ถ้าไม่มีคำทัก ยืนท่าความเคารพเฉย ๆ ยังจะ
กล้าเสียว่า เขาว่า เมื่อครั้งญี่ปุ่นมายึดครองระหว่งสงครามโลกที่แล้ว ก็ได้คิด
มาใช้ใช้ว่า ยามเหนือหลิข้า ยามค่ำหลิข้า ตรงกับ Good morning, Good
afternoon แต่พอญี่ปุ่นไปก็เลิกใช้กัน

เหนือ นั้นน่าจะมาจากคำ ก่งเหนือ เขายืมว่า เซ้า ส่วนส่วนนั้นใช้ได้
ส่วนแต่เขาไป ซึ่งเรียกว่า ตันคำ ส่วน ไหคำ นั้นก็นับแต่บ่าย ๔ โมง ๕ โมงไป
เมื่ออยู่ในใจเรื่องเขาฟังแล้วลงใจไม่ได้ เมื่อได้ยินเขาพูดกันว่า ยามเหนือไห-
คำที่คำเขาจะวันยังไม่ สมพลอย (= งามคอยตรงกับที่เราว่าวันดกฝน) เคย
จะจำหนึ่งนักกลับจากโรงเรียนเช้ากว่าทุกวัน เพราะเรียนจนถึงโรงเรียนเลิก
ถึง ๖๕ ๔๕ พอมาถึงบ้านคนในบ้านทักว่า เมื่อไฉนถึงจ้องคำ ได้ยินเขาว่า คำ
คำซึ่งจะเอะใจ มองดูนฬิกาเห็นยังไม่ทันจะ ๔ โมงสี่สิบ เหตุไฉนว่า คำ
คำอย่างอื่นอย่างของเราจะพอจำใจ จนล่วงมาอีกหลายวันจึงได้รู้ว่า คำ
คำนี้เขามองถึงมาช้ากว่าเคย กว่าเวลาหมด ใช้จำเพาะในตอนบ่ายในตอนเย็น
ถึงปดจนเช้า ใช้ว่า ม้าส่า ตรงกับที่ชาวเมสาย แต่ถ้าสายจนจนไม่ทัน
เลยก็ไม่ได้ใช้ เขาเรียก ม้าตกลั่น คนสองเฒ่าที่โหล่ ก็ว่า ลั่นหลังชุด คำนี้
เวลาสารสินใช้ว่า ลึก เขาใช้มีคำว่า เย็น ใช้ในความว่าเวลาเย็น หรือก่อน

เย็น เกล็นเย็น ก็ใช้ ข้าว จะเย็นแค่ไหน ก็บอกงลาว่ากินเอง ส่วนอากาศเย็น
จะลั่นไหนก็ตาม ใช้ว่า กัด ตัดสั้น แม้อาหารเย็น น้ำเย็น ก็ใช้ว่า กัด ไล่ บด
ให้ใครบางคนไม่มีตัว เป็น ไข่ เจมมีใช้แต่คนใช้คนละความกับของเร เรา คือใช้
ในทางเปรียบว่า เหยียบ บางทีก็ใช้เสริมเกมด้วย อย่างบ้านที่มีคนตายและอีกความ-
หนึ่งซึ่งใช้กับอาหารได้นั้น ต้องหมายถึงอาหารที่กำลังสิ้นไว้เท่านั้น เช่น จัก-
เจียน หักพยับ เป็นต้น

เมื่อให้ทหารเอะร่วมมาแต่เช้า เขาต้องใช้ว่า มาเช้า(มาเช้า) ไม่ทำอะไรให้
วัดได้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นนอกจากประหลาดที่ได้ยินเขาพูดคำนี้ในเวลากลางคืน
แล้วก็จะสงสัยว่าทำไมใช้ในเวลากลางวัน โดยเฉพาะในเวลาคืนนอน เขาก็ยังพูดว่า
เหมือนอย่างกล่าวน้ำถูกก็ยกพูดว่า: ทูบเช้า แดงจะเป็นตีนเช้าทั้งนี้เพราะเขาถือว่า
แสงที่ส่องมาขึ้นวันเป็นสีจางๆ ซึ่งก็น่าจะเข้ลจเองเขาถูกที่เดียว แต่อย่าเข้าใจ
ผิดว่า เขาพูดเรื่องเวลากับคนไทยหรือจนตะวันตกออกกันใดก็ตาม จะทำนองกล่าวคำ
กล่าวนอนอย่างเวลากลางคืนไม่ได้ จึงจะเข้าใจความละเอียดหรือการคลาคล่ำว่าเป็นของ
แปลก มีผู้ถามว่าเราจะออกเดินทางมาลงมายังเมืองนาบาสแล้วไป มาบาสก็
ดี เราจะหาหนทางมาอย่างไรถูก ในเมื่อได้ทราบแต่เพียงว่าจะออกเช้าเช้า ได้ยิน
คำนี้พูดมาบอกได้ทั้งนี้ทั้งนี้ ไม่ต้องรีบร้อนแต่เช้าจู้ เพราะเขานำเขาในที่ที่มีคนละ
กัน เขาบอกว่าเขานั่งลงอย่างเร็วไปก่อน ๔.๐๐ น. แต่ก็ต้องถามอีกว่าเป็นเวลา
เช้าหรือเย็นหรือแบบไทย ถ้าเป็นแบบฝรั่งกันกันราว ๑.๐๐-๔.๐๐ น. แต่ถ้า
เป็นแบบของที่มีก็ดังลงมาถึง ๑๑.๐๐ น. และหากจะให้หายากก็เช้าจู้จู้
แล้ว เขาต้องกำหนดเวลาจากนั้นลงไปให้แน่ ผู้ที่ไม่คุ้นกับเวลานาฬิกา อาจจะหลง
สับสนระหว่างชาติ คือ เมื่อ โหเม็งเสอ-อ หรือ โหเม็งแล้ง หรือ จะไปเป็น พระ
ปางงมแล้ง เคยได้ยินว่า โห-เม็งเสอ-อ (หัวเมืองอีสาน) นั้นราว ๔.๐๐ น. ส่วน
ของหัวเมืองนั้น คือเมืองสงขลานครินทร์ สหรับพื้นที่เป็นเวลา ๔.๐๐ น.
แล้วว่า พระปางเม็งแล้งแล้ว ก็จะบอกแบบอย่างแจ้งแล้ว (ฟ้าสว่างเมืองแก้ว)
ราว ๕.๓๐ น.

สำหรับเรื่องอื่นเสียจนเกือบจะลืมแล้วเรื่องเรียนกับลูกอ่อนจึงเสียแล้ว แต่

ดูเหมือนจะยังไม่ได้บอกถึงความหมายของลูกอ่อนจ้อง ลูกอ่อนเขาหมายถึงเด็ก ใช้ได้ตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ ๒๐-๒๕ ถ้าจะให้รู้ว่าเป็นเด็กโต ก็ใส่ให้ชัดเจนว่า ลูกอ่อน ก้อเหญ่อ (คนโต) ส่วน จ้อง นั้นใช้ได้ทั้งวัด และโรงเรียน ถ้าจะให้แน่ต้องฟังเขาว่าเป็นจ้องหมุนเจ้า หรือจ้องสอนล็ก คำว่า สอน ก็ฟังยากอีกนะแหละ ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะหมายถึงสอน เมื่อไหร่จะหมายถึงเรียน ทั้งนี้เพราะเขาใช้ได้ทั้งสองอย่าง ถ้าจะให้แน่ต้องว่า สอนเ้า หมายถึงเรียน และ สอนป็น หมายถึงสอน เพราะแปลตามตัว แปลว่า สอนให้ แต่พูดกันตามธรรมดาแล้ว ก็ใช้เพียงสอนคำเดียว ถ้าไม่รู้มาก่อนว่าเขาเป็นครูหรือนักเรียน ก็คงจะอดงไม่ได้ เช่น เขาพูดกันว่า สอนตาน ๗ ถ้าเขาเป็นครูก็หมายความว่าเขาสอนชั้นนั้น แต่ถ้านักเรียนก็หมายความว่าเขาเรียนชั้นนั้น น้าเองก็ถูกเด็กตาดอนถามเขาบ่อยๆ ว่า เสี่ยมะ(คำพม่า หมายถึงครูผู้หญิง) มาสอนตานเหลอ-อ เด็กๆ แกรู้แล้วว่า น้ามาเรียนกับเขา เพราะฉะนั้นก็เป็นที่รู้กันว่า คำถามนี้ต้องหมายความว่ามาเรียนชั้นไหน (เหลอ-อ = โต)ซึ่งนับว่าลูกอ่อนที่นี้ออกจะกล้าพูด เห็นคนแปลกหน้า ก็ยังไม่ตื่น น้าก็เลยต้องมา เอ็ดก้อ (เป็นเพื่อน) กับลูกอ่อนจ้องเหล่านี้ออกจะเป็นที่ขบขันของคนที่นี่เขาอยู่มากทีเดียว

วันนี้เห็นจะเล่าเรื่องเรียนไม่ทันเสียแล้ว เพราะจะต้องไปช่วยเขาห่อของ ล้องซ่อม (ใส่บาตร) ไว้อีกสองสามวันจะเขียนมาใหม่ เพราะขณะนี้ยังอยู่ในระหว่าง ปักจ้อง พอมิเวลาว่าง ปัก นี้ตรงกับคำปิดของเรา เขาว่าเป็นคำพม่าซึ่งเขียน ปิด แต่ออกเสียงเป็นปัก และไปตรงกับคำเขมรด้วย เลยพลันไม่รู้เป็นคำของใครมาก่อน เวลาโรงเรียนเปิดเขาก็ใช้ ผุ่ย ซึ่งน่านี้อยู่หลายวันจึงได้นึกออกว่า ผุ่ย นี้ตรงกับ เพย ของเรา แต่ถ้าโรงเรียนเข้าโรงเรียนเล็ก เขาใช้ชั้นจ้อง ลงจ้อง ไม่ทราบว่าจะใช้จำเพาะโรงเรียนนี้ เพราะโรงเรียนนี้อยู่บนเขาจะไปโรงเรียนมันต้องขึ้นเขา เล็กโรงเรียนก็ลงจากเขา หรือจะใช้กันทั่วไปสำหรับโรงเรียนอื่นด้วยก็ไม่ทราบ

ต้องสวัสดิกันเดี๋ยวนี้แล้ว ถ้าการไปรษณีย์ดี ด้อยคงได้รับจดหมายนี้ในไม่ช้า

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

คงจะบ่นละชั้นนะว่า พุดเรื่องโรงเรียนเมืองนายตั้งนาน ยังไม่ถึงเรื่องในห้องเรียนสักที เอาละ วันนี้จะเล่าให้ละเอียดแจ่มแจ้งทีเดียว เรื่องสำคัญก็เห็นจะอยู่ที่วิธีเรียนและวิชาที่เขาเรียน นอกนั้นก็ไม่มีอะไรแปลกแปลกกว่าที่บ้านเรา เขาจัดให้น้ำเรียนชั้น ๒ ตอนช่วงเวลาแรก ต่อไปก็เป็นชั้น ๓ และชั่วโมงสุดท้ายเป็นชั้น ๔ เวลาเข้าห้องเรียน เขาจัดที่นั่งพิเศษให้พอได้รู้ว่า ไม่ใช่นักเรียนธรรมดา และก็เลยทำให้อะไรเป็นธรรมดาไปไม่ได้ ทำให้น้ำออกเห็นใจครูผู้สอนอยู่มาเหมือนกัน ที่จะต้องพยายามสอนให้แปลกไปกว่าเดิม เพื่อให้เขาได้ความรู้ภาษาไทยใหญ่เพิ่มขึ้น นักเรียนเองก็เหมือนกัน เมื่อเขารู้ว่ามีคนแปลกหน้ามาเรียนกับเขา เขาก็ประพฤติดังเดิมเป็นพิเศษทั้งหญิงและชาย ซึ่งก็ออกจะเป็นการจำกัดเสรีภาพของเขาอย่างเหลือเกิน จนกระทั่งเรียนไปได้หลาย ๆ วัน เขาคุ่นขึ้น จึงได้เห็นอิริยาบถระหว่างเวลาเรียนของเขา โดยเฉพาะเขาผู้ชาย (ที่นี้เรียนรวมกันทั้งหญิงและชายนะต้อย) การยืนเรียน ยืนเขียน ตลอดจนยืนบนน้ำนิ่ง และย้ายที่นั่งกันนั้น มีเป็นของธรรมดาทีเดียว พุดอย่างนี้ต้อยคงพอจะนึกภาพออก เพราะเด็กไม่ว่าที่ไหน ก็มักจะอยู่นิ่งไม่ได้เหมือนกันนี่ทั้งนั้น ครูก็ต้องสอนไป ดูไป ครูผู้สอนภาษาชานเป็นครูประจำชั้นด้วย ก็เลยต้องปากเปียกปากแฉะมากขึ้น แต่กระนั้นน้ำก็ยังรู้สึกว่าครูผู้ชายไม่ค่อยเหมาะที่จะเป็นครูประจำชั้นนักเรียนสหศึกษาเล็กๆ นี่เท่าครูผู้หญิง ทั้งนี้เพราะการเอะใจใส่ดูแฝดกัน อึงเอาครูผู้ชายไปสอนชั้นอนุบาล ที่เรียก ดานแหง (ชั้นเล็ก-ภาษาพม) หรือที่ชาวม้งกันเรียกกันเล่นๆ ว่า ดานขี้มูกย้อย ยิ่งแล้วใหญ่ แต่ก็คงจะจำเป็นที่หาครูผู้หญิงได้ไม่พอละกระมัง ในรัฐชาน ผู้หญิงเรียนหนังสือถึงชั้นสูง ๆ (สูงอย่างมากเพียงแค่ชั้น ๔ หรือ ๑๐ ซึ่งเท่ากับชั้น ม.๖ ของเรา) หาได้ยาก ฉะนั้นครูผู้หญิงจึงหายากไปด้วย เพราะถึงอย่างไร เขาก็ต้องกำหนดความรู้เบื้องต้นไว้ว่า

(แม่) ข้าพเจ้าเรียกกันว่า ลีลลพม่อ-ฮ (หนังสือใหม่) แล้วนำมาสอนนักเรียนให้รู้
จนจำได้ทั้งนี้

วิธีขอทานไม่ว่าจะเป็นเหล่าใดจนกว่า เพราะตัวอักษรเขามีเพียง ๑๔ ตัวเท่านั้น ถ้าไม่มีคำนั้น ก็เพราะเขาไม่มีการกำหนดพยัญชนะให้มีเสียงสูงต่ำในคำ จึงมี ก ข ค ง จ ฉ ช ฎ ฏ พ ฟ ภ ฮ อ อย่างของเรา เขามีอย่างละตัว สูงต่ำจะต่างกันเป็น ก หรือ ค คงจะต้องที่ก็ตกลงไว้ในคำที่ เช่นเขาเขียน ไช ก็คือ ไชยนี้ ถ้าได้หมายเสียงต่อไป เป็น ไช (เขียนตัวไทยแทนก็เหมือนกัน) จะได้ดู ไชย แล้วอย่าง ดังกับ ไช คำเขียน ไช; คำ ใช้ หรือ ไคร (จะเปลี่ยนไปตรงกับเราเล็กน้อย) ส่วน ไช : ออกเสียงเป็น ไค คือ ไคล (เข้าใจ) และ ไช. ออกเสียงเป็น ไค ไม่ผิดความหมายตรงกับคำที่เราจะใช้ เพราะฉะนั้นด้วยเหตุนี้เองสำหรับเรา เขามีเขาอย่างนี้ พยัญชนะ ๑๔ ตัวของเขาจึงพอใช้

จะผันเสียง เขาก็สะดวกมากของเวลาที สะดวกตรงที่ไม่ต้องไปท่องจำ
คำเป็น คำตาย หรือผันเสียงอีกว่าเป็นเสียงอะไร แล้วจะผันให้เป็นเสียงอะไร
จะเป็นแม่ก กา กข หรือ กง กณ กม เขาผันด้วยหมายเสียงจดหมายมาเขา
ให้ได้เสียง ๔ เสียงได้ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นเขาจึงผันของเขได้เป็น ก้อด กอต
ก้อด ก้อด ก้อด (เสียงที่ ๓ ที่เป็นคำตายอย่างนี้ ออกเสียงเหมือนเสียงสามตัว
ของเร) ค้อด ล้าย กอ แล้ว ไปสะกดลงทำตรงท้ายคำให้เป็นเสียงแม่ก กา ไม่
ทราบจะว่าอย่างไรให้ต้องได้ยินเสียงที่เขาออก น่าฟังดีเหมือนกัน ภาคอื่นๆ
บ้านครูสอนให้สะกดไปด้วย เขาก็ต้องเรียกชื่อเครื่องหมายวรรณยุกต์ รูปสระและ
วงสระเพื่อให้อ่านกันอยู่อย่างเดียว กับของเรานะที่ว่าชื่อสระของเขาเรียกตามรูปก็เขม
แหละ เขาก็อยู่บ้าน ฟังก็ออกจะแปลกดี อย่างเดียวกับ ลากข้าง ดินเขยื้อด ดินคู่
สวดสวด สระๆ ของเขาออกสะกดๆ ไว้ก่อน ดีดี แปลว่า ดีๆ ถ้าเป็นสระอู ก็
เขมเขมเขม เข เขยิดสองเส้น เขยิดโง้ง ดีดีสองเส้น แปลว่า ดีสองเส้น สระ
โง้งนั้นเขมเขม อู อู โง้งนั้นอูๆ โง้ง - ออๆ ส่วนรูปอื่นนั้น เขาก็จะเรียกก็
ออกเขมๆกับ เขม รูป อี เขยิด ดีๆ แปลว่าเขมเขมอย่างมาฟัง วรรคนี้ แปลว่า
หรือจะว่าสำคัญบรรพการ หรือจะแปลว่าหน้าโง้งหน้าก็ได้อ สระอูของเขาเขมเขม

เป็นรูปกลมๆ อยู่บนตัวอักษรเขาก็เลยใช้คำ ต่าง เรียก เออ เรียก ก้างกึ่ง สระ
อา เรียก ช้ะ และ เอ เรียก ตะเวให้ ตามอย่างภาษาพม่า ส่วน สระไอ เรียก
โก๋ สระออ เรียก ห้อย เพราะเขาเขียนวงกลมไว้ใต้ตัวอักษร เมื่อมีตัวสะกด
ถ้าไม่มีตัวสะกดเขียน -ะ อย่างภาษาเขมร สระเอือกับเออ เขียนเหมือนกัน
คือ อี อยู่ข้างบน อุ อยู่ข้างล่าง ว การ์นดี้

เวลาเขาสะกดเขาต้องว่าไปตามแบบ เช่น จะฟัน ก้อด กอด กือด กือด
กือด อย่างข้างคั่นนั้น นักเรียนต้องว่า

ก๊ะฮอยตี้สาด	ว่า-ก้อด
ก๊ะฮอยตี้สาด	ยัก ว่า-กอด
ก๊ะฮอยตี้สาด	ยัก ช้า ว่า-กือด
ก๊ะฮอยตี้สาด	ใหม่น้ำ ว่า-กือด
ก๊ะฮอยตี้สาด	ช้าเต๋อ-อ ว่า-กือด

เมื่อครบทั้ง ๕ เสียงแล้ว นักเรียนก็ไล่เสียงไปตามลำดับเสียงหนึ่ง สอง
สาม สี่ ช้า อีกครั้งหนึ่ง กว่าจะฟังรู้ว่าเขาพูดอะไรก็ตั้งหลายวันทีเดียว ไม่ใช่
ฟังทีเดียวก็รู้เรื่องอย่างที่เราให้ฟังนี้หรอก ก๊ะฮอย ถ้าพูดภาษาเราก็เป็น ก. สระ
ออ ตี้ะ สาด ก็คือ ต สะกด ส่วนคำ ยัก ยักช้า ไหม่น้ำ และ ช้าเต๋อ-อ เป็น
ชื่อไม้วรรณยุกต์ของเขา อย่างกับไม้เอกไม้โทของเรา

เล่าเรื่องนี้จะยากไปไหมก็ไม่รู้ แต่เห็นด้วยสนใจไยการณไทยมาก สอบได้
ที่หนึ่งเสมอ ก็เลยคิดว่าคงจะพอเข้าใจได้ เอาเถอะไว้คราวหลังจะเล่าเรื่องอื่นที่
ง่าย ๆ และน่าสนใจกว่านี้ให้ฟังอีก สวัสดีนะด้วย

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

เมืองนวย

๑ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

จดหมายฉบับที่แล้วคงยังไม่ถึง บังเอิญวันนี้ครูที่มาสอนพิเศษให้ที่บ้านเอานิทานไทยใหญ่ ๑๔ เรื่องมาสอน และเรื่องที่อ่านชื่อเรื่องว่า อ้ายต้องตวยอ้าย ต้องมอง สนุกเข้าที่ตีที่เดียว อ่านจบแล้วอดคิดถึงด้อยไม่ได้ว่า ถ้าได้ฟังคงจะชอบเลยเขียนเล่ามาให้ฟังเสียหน่อยก่อน แต่ว่าเล่าเป็นภาษาของเราจะสนุกเท่ากับภาษาของเขาหรือไม่ก็ไม่ทราบ ถ้าด้อยเข้าใจภาษาไทยใหญ่ก็จะดีละ จะได้ลอกภาษาไทยใหญ่มาให้อ่านกำกับไว้ด้วย แต่อย่าเสียเวลาคิดเรื่องที่ยังเป็นไปไม่ได้เลยนะ เริ่มเล่าเลยก็แล้วกัน คอนไหนที่จำเป็นต้องแทรกภาษาไทยใหญ่จะเขียนคำแปลกำกับไว้ให้ และถ้ายังมีอะไรสงสัยอีก แล้วค่อยถามมาทีหลังก็แล้วกัน

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

นิทานไทยใหญ่

เรื่องอ้ายต๋องต๋ายอ้ายต๋องมอ

นิทานเรื่องนี้เป็นต้นฉบับภาษาไทยใหญ่ว่า อ้ายต๋องต๋ายอ้ายต๋องมอ เอ็นโก
 ซำหังผู้ล่อ*๑ โหลง*๒ สวมก้อ*๓ ก้อ อ้ายต๋องต๋ายอ้ายต๋องมอของไทเขานี้เป็น
 ไทเขาน้ำต๋องคน อ้ายต๋องก็เอาของไปก้อ อ้ายต๋องนี้เป็นขโมยสำคัญ เป็พ่
 ารมีได้ย่นชื้อแล้วจะต้องตรวจหนกตกใจก้อ ยังกว่ก้อลัวเสือกส้างยี่เสือกยี่ (เป็น
 ภาษาลอง) ภาษาลองได้เสือกย่นก้อ เรื่องที่เขากล่าวนั้นในล่อนนี้ก็มีก้อ คนค้ำ
 กอเป็น พ่อมอรักรำใจกันอย่านะเลื่อเก็บ ไหว่ว่าจะทำอะไรก็ต้องทำด้อยกัน ไป
 โหลงแล้วก้อกัน ไม่ยอมแยกจากกันเลยสักครั้งเดียว จะทำอะไรก็อ้ายต๋องมอ
 อย่านะเลื่อสำนวนของเขาน้ำต๋องกันม่อป้า(พา) กันเป็น แล้วก้อ ฟลอมเสมเปิงปาก
 (ฟลอมเป็นขโมยปาก) คือศรีอ้อยก้อปาก ก้อเวลากลางคืนก็พร้อมใจกันออกไป
 ส้างล่อที่ปากขโมยเขา เขาก็อ้ายต๋องต๋ายอ้ายต๋องมอทั้งสองคนนี้ ก็ไปเข้าขโมยที่
 โหลง เขาน้ำต๋อง ไหวเชนนั่นล่อนไหวก้อเรื่องมายันตักไว้ให้ล่อล่อๆ กันมออยู่เงนท่า
 ก้อ โหลงกลางคืนนั้น คือล่อนไหว ก้อวันเมื่อขโมยเงนทองจากคนม่อมีขโมยเงนก็มอ
 ก้อล่อน แลเป็นขโมยล่อนมอคนมากจนทั้งล่อนอยู่ล่อนมอ จึงมี ก้อชื่อ
 โหลง ม่อชื่ออ้ายต๋องล่อนอ้ายต๋องมอ ล่อนจะปันล่อนจากปากคำพวกล่อนมอ ก้อล่อน
 ล่อล่อนนั้นมอถั่วเอียน

จากเหตุการณ์สำคัญในนิทานประโลมธรรมผู้ล่อโหลงสวมก้อนี่ก็คือ คนงานหน่อ
 ที่ล่อนแล้วก้อไปเที่ยวล่อนโหลงม่อจนล่อนแล้ว ก้อคนที่ล่อนล่อนไปล่อนล่อน
 ล่อนล่อนล่อนล่อนล่อน ก้อเกิดความคิดที่จะหยิบฉวยของโหลงเอง เขาน้ำต๋อง
 คนมอได้ล่อนมือไปล่อนล่อนล่อนล่อน

ขณะนั้นก้อผ่านบ้านล่อนล่อนล่อน และในขณะที่ล่อนล่อนล่อนล่อนล่อน
 ล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อนล่อน

*๑ ผู้ล่อ คือ ขโมย *๒ โหลง คือ หลวงแปลว่าใหญ่ *๓ ก้อ เป็นลักษณะนาม
 ใช้กับคน

ในขณะนั้นเอง ต้องตวยต้องมองก็เข้ามาถึงใต้ถุนเรือนท่านเศรษฐี และก่อนที่จะเข้าไปให้ถึงตัวว้าว คนทั้งสองหยุดปรึกษากันดูว่า จะเลือกเอาตัวไหน จึงจะได้อย่างอ้วนพีดี คนหนึ่งจึงถามว่า

‘ไว้ได้ปีหลัอย่างนั้นเป็นเชอหนึ่งหือไว้’ (ไว้ตัวอ้วนงามดีนั้นเป็นชนิดอย่างไร)

‘เชอหนึ่งอันเป็นว่า’ (ชนิดอย่างทีคนอื่นเขาว่า) อีกคนหนึ่งตอบ ‘ไคย้อมหางอี ไคปีหนามัน’ (ตัวพอมหางยาว ตัวอ้วนหน้ากลม) แล้วก็อธิบายต่อไปว่า ถ้าตัวแข็งแรงไม่มีโรคแล้วละก็หน้ามันจะมนอุ่มลุ่ม (กลมตะล่อมป้อม) ทีเตี้ยแหละ

พอได้ความรู้อย่างนี้แล้ว เจ้าคนหนึ่งซึ่งคืออายต้องตวยก็ค่อยๆ คลานเข้าไปอย่างเจียนเจียนและเมื่อถึงระยะพอมือเอ้อม อายต้องตวยเอามือคลำดูก็รู้สึกว่าจะต้องลักษณะหน้ามน ซึ่งแสดงว่าเป็นตัวอ้วนแน่ จึงรีบจัดแจงเอาเชือกที่เตรียมมา มัดไว้แล้วก็จึงเดินออกมาจากบ้านเศรษฐีนั้นไป

คืนวันนั้น ก็ช่างมืดเสียเหลือเกิน มืดจนกระทั่งคนทั้งสองที่คนหนึ่งเดินจงไปข้างหน้า และอีกคนหนึ่งถือไม้ค้อยๆ หวดไล่ไปข้างหลัง หาว่าไม่ว่าเจ้าหน้ามนที่ตนได้มัดจงเดินมานั้น หาใช่ตัวว้าวไม่ แต่ที่แท้คือเสือตัวใหญ่เบือเร่อทีเดียว ข้างเสือโหลงพอจะเดาออกว่า คนที่บังอาจมามัดตนไว้ได้เห็นจะไม่ใช่ใครอื่น นอกจากผู้ลักโหลงที่ตนได้ยินกิตติศัพท์มาเมื่อครูนั่นเอง ความกลัวที่มีเป็นทุนอยู่แล้ว ทำให้เสือ่นั้นไม่กล้าดิ้นกล้าขยับตัวเลย ได้แต่เดินตามไปดี ๆ เท่านั้นเอง

ครั้นฟ้าสว่างขึ้น พอจะแลเห็นอะไรๆ ได้สลับ ๆ อายต้องมองที่ถือไม้ไผ่มาข้างหลังก็เห็นได้ถนัดว่า ตัวที่มันลักมานั้นไม่ยักใช่ตัวว้าว แต่กลับเป็นเสือตัวใหญ่น่ากลัวไม่ใช่เล่น เห็นแล้วอายต้องมองก็อดจะขนหัวลุกไม่ได้ ความรักสมัคสมานที่เคยมีต่อกันถึงขนาด เอากันเป็น ปีกันเป็น ก็กลายเป็นเอากันว่าปีกันเอาตัวรอด และเมื่อจะคิดเอาตัวรอดแล้ว อายต้องมองก็พยายามเจียนเสียง แล้วยกมือป้องหน้าไปโดยไม่กระโดดกระดากให้เพื่อนรู้เลย

ฝ่ายอายต้องตวยที่จูงเสือเดินไปนั้น เมื่อไม่ได้ยินเสียงเพื่อนพูดอะไรเลยก็ชักรู้สึกผิดปกติ พอหันหลังกลับไปดูเพื่อนเท่านั้นเอง อายต้องตวยก็มีอาการสั่น

สะพานขึ้นมาไม่ผิดกับยายต้องมองเมื่อครู่ก่อนนี้ เพราะนอกจากจะเห็นเจ้าตัวที่
จูงมามีโซ่ว กลายเป็นเสือหลวงแล้ว ก็ยังรู้ว่าเพื่อนรักของตนทั้งตนเสียแล้ว
จึงได้ยอมหนีไปแต่ลำพัง แต่ยายต้องดวยก็ยังมีสติอยู่บ้าง จึงแข็งใจจูงเสือที่
เดินตามมาจริงๆ นั้น ไปผูกไว้กับต้นหมากนอด (มะเดื่อชนิดหนึ่ง) แล้วตัวเองก็
แผ่นพรัดขึ้นไปบนต้นหมากนอดนั้น เพื่อให้พ้นภัยจากเสือ

แต่ก็เป็นเวรกรรม ใครๆเขาหนีเสือไปจะระเข้ แต่ยายต้องดวยหนีเสือ
กลับไปปะเอาหมิ่นบนต้นหมากนอด คือให้บังเอิญที่บนต้นหมากนอดนั้นมีหมีใหญ่
ตัวหนึ่งอาศัยอยู่ หมีโหล่นั้นเมื่อเห็นยายต้องดวยจูงเสื้อมามัดไว้ที่ใต้ต้นหมาก-
นอด ก็ให้รู้สึกอึดอัดใจเป็นหนักหนาแล้ว พร้อมกันนั้นก็อดกลั้นขวัญแวน
ไม่ได้ เพราะเห็นเสือก็น่ากลัวเสียยิ่งกว่าอะไรแล้ว แต่กระนั้นก็ยังมีคนเก่งกว่าเสือ
จูงเสื้อมาผูกไว้ได้ หมีตัวนั้นกลัวเสียจนไม่กล้าจะกระตุกกระตัก นั่งนิ่งตัวแข็ง
อยู่ที่นั่นเอง

ฝ่ายยายต้องดวย ที่แผ่นหนีขึ้นบนต้นหมากนอดนั้น เมื่อแหงนหน้าขึ้น
ดูก็เห็นหมีตัวใหญ่อยู่บนกิ่งไม้เหนือหัวตน เข้าตาจนอย่างนั้น ยายต้องดวยก็
เลยถอดดาบออกจากฝัก ทำท่าจะฟันหมีนั้น ข้างหมีก็ทำใจดีเข้าสู่ รีบตกหาย
และถาลลงมาก่อนว่า

‘สุอยู่ภาคีเลอ-อ มาล่องกาสิง เอ็ดก่านจันเหมี้ยวเลอ-อ’ (ท่านอยู่
ที่ไหน มาเรื่องอะไร ทำการงานชนิดไหน)

ยายต้องดวยก็ตอบไปว่า ‘เก้าเข้าโน้เป็นอ้ายหางชะหางช้า อะเหมี้ยวแหล่
หากินก่าค้ำก้าน’ (ข้านี้เป็นอ้ายหางน่านเกลียด หางหยาบชนิดที่เยียวหากิน
กลางลำกลางคั่น)

หมีได้ฟังแล้วก็บังเกิดอยากรู้ว่า ที่เรียกหางหยาบน่านเกลียด หางหยาบนั้น
เป็นอย่างไร จึงขอจับดู ยายต้องดวยเห็นได้ที่ จึงเอาดาบพุ่งขึ้นไป หมีแสนงอ-
ง่า (โง่) นั้นก็กำดาบไว้แน่น แต่ยายต้องดวยรีบกระตุกดาบกลับคืน ดาบจึงบาด
มือหมีจนเลือดไหลทราลงมาแดงฉาน หมีทั้งเจ็บทั้งกลัวอุทานออกมาว่า

‘ ป้าซื้อเหลอหางชะช้าหางช้า หางมันหมาดมือ เข้าปือเล็ด’ (เพียงแค่หางน้ำเกล็ดหางหยาบของมันยังม เดมือเราจนได้เลือด)

ว่าตั้งนั้นแล้วก็กระโจนจากต้นหมากนอดหายไป ฝ่ายเสือเห็นเหตุการณ์อันเกิดแก่หมีโดยตลอดแล้ว ก็ให้กลัวเสียจนคุมสติไว้ไม่ได้ พยายามกระโดดไปดังไป จนต้องหมากนอดนั้นค้อมลงมาตามแรงดันของเสือ และไม่ช้าเชือกที่มัดเสือไว้ก็ทนแรงเสียดันไม่ได้ จึงขาดออกเป็นท่อนๆ เสือได้โอกาaskี้วิ่งหนีเข้าป่าตามหลังหมีใหญ่ขึ้นไป

ชาวไทยใหญ่จึงถือกันว่า มือหมีทุกตัวต้องมีรอยเหมือนรอยมีดบาด และต้นหมากนอดก็ไม่มีที่จะเป็นต้นตรงๆ ไม่ว่าต้นไหนต้นนั้นจะต้องค้อมลงมาเช่นเดียวกันนี้ทุกต้นไป

สุดท้ายของเรื่องก็คือ อ้ายต้องดวยกลับมาถึงบ้าน และเลิกคบหากับอ้าย-ล่องมองโดยเด็ดขาด เพราะเหตุว่าอ้ายต้องมองเป็นเพื่อนที่ไม่มี **ซิดสะ** (สัจจะ) และผลของการเลิกคบหากันก็ทำให้ใจอันอย กาลักของคนอื่นหายไปด้วยทั้งสองคน จึงเป็นอันว่าเรื่องจบลงตรงขโมยกลับใจนี้เอง.

แดงด้อย หลานรัก

ที่จริงคิดจะเขียนถึงด้อยตั้งนานแล้ว เพราะมีเรื่องสนุก ๆ ในโรงเรียน
อยากเล่าให้ฟัง แต่คิดกับทำมันไม่ค่อยไปพร้อมกัน ก็เลยล่ามาจนป่านนี้ นึกๆ
ไม่นึกก็อยากให้อายุลดลงไปอีกสัก ๓๐ ปี จะได้เข้ากับบรรยากาศของห้องเรียน
ชั้น ป.๒ ป.๓ ได้ดีกว่านี้ แต่กระนั้นก็พยายามอย่างยิ่งที่จะย่นระยะที่จะ เฮ็ดก้อ
(เป็นเพื่อน) กับเด็กๆ เหล่านั้น มีเด็กผู้หญิง ๒-๓ คน มารับไปโรงเรียนทุกวัน
พอถึงโรงเรียนเขาก็มีดอกไม้บ้าง ขนมบ้างมาให้ บางทีก็เป็น อ้อยซ่อม (คือ
อ้อยพวง ด้อยคงจะไม่ค่อยได้เห็น) ไม่ก็เป็น หมากขอ (พุทรา) ถ้ายังไม่ถึง
เวลาเข้าห้องเรียน เขาก็มีชวนพุทราคุย ฟังเด็กๆ พูดแล้วก็สนุกสนานเหมือนกัน เด็ก
คนหนึ่งแถมเป็นลูกครูใหญ่ชอบมาฟ้องเรื่อยเที่ยวว่า เพื่อนพูดคำหยาบ(คำว่า ฟ้อง
นี้เขาใช้ ส่อ ฟังคล้ายส่อเสียดของเรา แต่เขาว่าเป็นคำพม่า) หาวว่าเพื่อนเป็น
กันเถื่อน กันเล้ง คือ คนป่าคนไม่สุภาพ พูดคำว่า เกา-เมือ แทนที่จะใช้ ข้า-
สู อย่างคนอื่น แท้จริงเด็กคนที่ถูกกล่าวหาแถมย้ายมาจากน้ำคำ ตำบลที่เป็นที่อยู่
ของพวกไทยเรา ตัวเขาก็เป็นไทยเรา เมื่อคนที่นี่เขาพูดแทนตัว เกา(= กู)
และแทนผู้ฟังว่า เมือ(คิดกันว่าตรงกับคำ มึง ของเรา) แกกี้ก็ต้องพูดตามเขา
และแถมฟังย้ายมาได้ไม่กี่เดือน ยังเปลี่ยนตามเพื่อนเขาไม่ทัน ก็เลยดูเหมือนว่า
แกพูดคำไม่สุภาพอยู่ตลอดเวลา เชื่อว่าถ้าด้อยได้ยินยายเด็กคนฟ้องพูดคำว่า ข้า
แทนตัวแก ด้อยก็คงว่าแกพูดคำไม่สุภาพเช่นเดียวกัน เรื่องอย่างนี้ต้องเข้าใจเสีย
ว่า เป็นคำพูดของคนที่อยู่ต่างถิ่นกัน แต่ไม่ว่าจะมาจากถิ่นไหน น้าอยากจะว่า
คนไทยเป็นคนสุภาพทั้งนั้น สุภาพตรงไหน ด้อยคงอยากจะทราบ สุภาพตรงที่
เขากำหนดภาษาสุภาพไว้ใช้กันทั้งนั้น คำใช้กับเจ้า ใช้กับพระภิกษุสงฆ์ และคำ
ที่ใช้กับผู้ที่เราพนับถือ เขาต้องมีกำหนดไว้ให้ใช้ต่างกันทั้งนั้นแหละ น้าเองเพิ่ง
จะเรียน ยังไม่รู้อะไรมาก ยังใช้ราชาศัพท์ของเขาไม่ค่อยถูก ได้ยินแต่เขาพูด

กันว่า น่อ ต่างโหนด สำหรับคำลงท้ายประโยคและคำรับ ส่วนคำอื่น ๆ ก็ยังมีอีกมากที่ใช้ไม่ตรงกับคำสุภาพของคนสามัญ

พ่อแม่และผู้ใหญ่ ตลอดจนครูบาอาจารย์ที่จะต้องสอนเด็กให้รู้จักพูด คำ พูด ออ ให้เป็น กันเหยน (คนสุภาพ) ด้อยคงจะไม่เคยได้ยินคำ ออ มาก่อน คำ ออ นั้น เขาใช้เวลาตอบรับเหมือนเราพูดว่า ค่ะ บางคนพูดสั้น ๆ ว่า เอ๊ะ ๆ น่ายังไม่คั่นปาก พูดไม่ได้ และใช้ ข้า อยู่คำเดียว ทั้งลงท้ายประโยคและรับคำ ที่จริงถ้าออกเสียงให้สั้น ข้า คำนี้ก็ฟังเหมือนกับ ค่ะ ของเราทีเดียว ฉะนั้นเห็นจะไม่ต้องหาหลักฐานอื่นมายืนยันละมังว่า ข้า เป็นคำเดียวกับ ค่ะ เขาใช้ได้ทั้งหญิงและชาย เวลาเด็กผู้ชายพูดน่าฟังดีเหมือนกัน แต่ถ้าจะเขียนหนังสือแล้วต้องไม่ลืมเลยว่าจะต้องใส่ ออ ท้ายประโยคหรือท้ายความ ให้ฟังเหมาะเจาะด้วย อย่างที่ว่าไว้ในเรื่องอายต้องควยต้องมอง ตอนไปพบหมอยุ่นคันไม้ว่า "กาหนดันไม่หมากนอดันมี อังหมืออ หมือหลงโด้นึ่งมีอยู่กาเนอฮังมันออ" แปลเป็นภาษาเราก็คือ บนต้นหมากนอดันมีรังหมืออยู่ และหมือใหญ่ตัวหนึ่งอยู่ในรังของมันนั้น แต่ถ้าเขียนจดหมายแล้วต้องลงว่า ข้าออ แทนจะเป็น ออ คำเดียว เห็นไหมด้อย ว่าเรื่องที่จะต้องเรียนนี้มีมากจริง ขณะนี้ข้าพยายามจะฟังเด็กๆ เขาตอนลาครูไปข้างนอกว่า เขาลาว่าอย่างไร ก็ได้ยิน ๘๓๓ ไปกินน้ำ เขาก็บอกครูสั้น ๆ ว่า เสีย ข้าย้อนกว่ากินน้ำออ แปลว่า ครู (เขาก็คงไม่ได้กำหนดคำสุภาพว่าคำนี้ เสียจึงหมายถึงได้ทั้งครู คุณครู อาจารย์) ฉะนั้นขอไปกินน้ำ

ข้า ใช้ได้ทั้งหญิงชาย เพราะฉะนั้นด้อยก็ต้องใส่เอาเองว่า ผมหรือดิฉัน ส่วนที่เขาจะลาไปทำอย่างอื่น ยังไม่ได้ยินเลย เชื่อว่า ถ้าด้อยมาได้ยิน ก็คงจะไม่เข้าใจว่าเขาจะลาไปไหน ถึงจะพูดจริงๆ ว่า ซ้าย ก็ฟังไม่หาย เพราะไม่รู้ ว่า เขาพูดอะไร ด้วยว่าเสียงผิดกับของเราไป คำนี้น่าแปลกเหมือนกันที่เขาออกเสียงตามแบบของเมืองนาย คือ ข ที่มากับเสียง อี เอ แอ ออกเป็นเสียง ฉ.ช.หมด คำว่า ซี้ นี้เลยไปตรงกับคำในภาษาพม่า ตกลงไม่รู้ว่ามีใครยืมหรือบังเอิญไปตรงกันเอง ถ้าหากจะยืมกันก็น่าแปลกอีกที่แต่ดั้งเดิมต่างไม่มีคำที่ใช้ในความนี้

หรืออย่างไร คำสำหรับเด็กๆ เวลาบัสสาวะ เขาใช้สี ๆ ตรงกันกับของเรา เขาไม่มีเสียง จ. คำที่เราใช้ จ. จึงเป็น ส. ของเขา แต่เขาก็มีคำสุภาพสำหรับเรื่องนี้เหมือนกัน คือ บัสสาวะ เขาเรียก ผายอ่อน อุจจาระเขาเรียก ผายโหลงอ่อน แปลว่า เล็ก และโหลง แปลว่า ใหญ่ เรามีใช้แต่ผายลมอยู่คำเดียว คำนี้เขาไม่มี เห็นในพจนานุกรมว่า ใช้คำเดียวกับคำไม่สุภาพของเรา

ไม่แต่ถ้อยคำนะ กิริยามารยาทก็สุภาพเช่นเดียวกัน เวลาเรายืนอะไรส่งให้เด็ก ผู้ใหญ่จะต้องสอนเด็กว่า สองขอน แปลว่า สองข้าง คือ ให้นิ้วมือออกรับทั้งสองข้าง จึงจะถือเป็นการสุภาพ แต่เวลาจะส่งของ เขาต้องเอามือซ้ายแตะข้อมือขวายื่นส่งให้ ไม่มีใครรับของจากใครด้วยมือข้างเดียวเลย การนั่งลูก ถ้าในที่ประชุมหรือต่อหน้าผู้ใหญ่ ผู้หญิงทุกคนต้องนั่งพับเพียบ เพราะฉะนั้นโดยจะเห็นได้ว่า เรื่องเหล่านี้เป็นมารยาทของคนไทยแต่ดั้งเดิม จึงสั่งสอนกันเรื่อยมา แม้จะแยกย้ายไปอยู่ห่างกันสักเท่าใดก็ยังไม่ทิ้งของเดิม เห็นแล้วก็ชื่นตาสบายใจดี แต่เรื่องการไหว้ตอนพบและตอนจากกันนี้เขาคงไปถือตามแบบพม่า หรือเราจจะมาสร้างขึ้นใหม่ก็ไม่รู้ได้นะ ของเขาไม่มี พอเขาเห็นน้ำท่า เขาก็เลยว่า คนบางกอก เขย่น มีธรรมเนียมไหว้อย่างนี้ด้วย

แต่อันว่าเด็ก ต่อให้ฝึกมาอย่างเขย่นแ่ง (สุภาพเรียบร้อย) อย่างไร เรื่องพูด เรื่องชนเห็นจะลืมไม่ได้ แรก ๆ น้ามาใหม่ ๆ เด็กยังไม่คุ้น ดูต่างก็พยายามทำตัวให้เรียบร้อยดี แต่พอมมา ๒-๓ ครั้งคุ้นเข้าก็สนุกกันใหญ่ ตามเรื่องของเขาพอหนวทหู ครูก็ต้องหาอะไรให้อ่านพร้อม ๆ กัน แต่ว่าครั้งหนึ่ง ๔๕ นาที เรียน ๕ ประโยคเท่านั้น อ่านประเดี๋ยวเดียวก็หมด ที่นี้ครูก็ไล่เดี่ยว ให้อ่านไปผสมตัวไป บางทีนั้นต้องห้วงออกมา เมื่อเห็นครูไม่ทันฟังว่า เด็กบอกว่าสอน เอา ง. สะกด ที่จริงไม่ใช่แถมจะเตลิดเปิดเปิงไปเองหรอกระ แกล้งไปติดภาษาพม่าเข้าล่ะ พม่าเขาเขียนอย่างหนึ่ง แต่อ่านไปเสียอีกอย่างหนึ่ง นำเวียนหัว เด็กๆ ต้องเรียนทีเดียวสองภาษา เลยเข้าไปติดกันใหญ่

เรื่องภาษาพมานี้ก็เป็นเรื่องใหญ่ สำหรับเด็กไทยใหญ่แล้ว ก็เท่ากับเรียนภาษาต่างประเทศอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งรูปลักษณะภาษาก็ไม่เหมือนกัน แม้อักษรจะ

คล้ายกัน แต่วิธีเขียนและอ่าน ต่างกันออกไปมาก ดูๆ จึงออกจะน่าสงสาร ที่เด็กต้องเรียนภาษาต่างประเทศ ตั้งแต่ **ตานจัมบูกย้อย** (ชั้นอนุบาล) ได้ยินเสียงครูสอนไปแปลไปอยู่ตลอดเวลา เด็กจะเรียนรู้ในทีปก็ไม่รู้ เห็นจะเป็นอย่างนี้เอง นักเรียนจึงมีไม่ค่อยเท่าไร ยิ่งชั้นสูงขึ้นนักเรียนยิ่งน้อยลง พอถึงชั้นประโยค คือ แมตริก เป็นสุดท้ายสำหรับโรงเรียนมัธยม จึงมีนักเรียนเพียง ๑๐ คน และปีที่แล้วสอบได้เพียงคนเดียว ทั้ง ๆ ที่อาคารเรียนหลังใหม่กำลังจะสร้างด้วยงบประมาณเรือนแสน

เห็นจะยุติเพียงเท่านี้ก่อนนะด้วย ถ้ายังไม่ขี้เกียจฟัง วันหลังจะเล่ามาอีก

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุมธรา

ฉบับที่ ๖

เมืองนาย

๗ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

ทั้งจริงน่าจะเล่าเรื่องที่ได้เห็นจากห้องเรียนเมืองนายต่อไป แต่บังเอิญวันนี้เรียนพิเศษกับครูที่บ้าน และครูให้อ่านนิทานเรื่องผีที่เขารู้จักกันที่นี่ ก็เลยคิดว่าด้อยก็คงจะอยากรู้บ้าง จะได้ไว้เล่าให้เพื่อน ๆ น้อง ๆ ฟังต่อไปอีก จึงจะเล่าให้ฟังเสียก่อน

ไม่รู้เป็นอย่างไรนะด้อยที่ผีดู ๆ ขนาดลือชื่อแล้ว ต้องเป็นผีผู้หญิงเสียโดยมาก ตูนางน เกพระไวยนางของเรเป็นต้น ผีไทยใหญ่ก็เป็นผีผู้หญิงเหมือนกัน มีชื่อในพม่า ชื่อนางเอ๋เมียด และก็แปลกด้วยว่า พอเอ๋ยชื่อ นางเอ๋เมียด กันสะก๊อ ไม้ว่าเด็กว่าผู้ใหญ่เป็นต้องหิ่เท่ากัลลวขนาดคุ่มขนเนื้อจี้ (ขนลุก) กันทีเดียวแหละ แต่ว่าไม่เห็นว่ารู้สึกลำบากสะดุ้ง เหมือนอย่างนางนากของเราเลย และกินเช่นเดียวกัน น้ำเล่าเรื่องนางนากให้เขาฟัง เขาก็หัวเราะกันเฉย ๆ เหมือนฟัง

นิทานโกหกธรรมดา ๆ เรื่องหนึ่งเท่านั้น น่าเลยคิดว่า คงจะเป็นเพราะสถานที่
ดินฟ้าอากาศผิดแผกแตกต่างกันละกระมัง หรือจะเป็นเพราะผู้เล่าเล่าได้ไม่ถึง
ขนาดก็รู้ไม่ได้ละ ต้องฟังดูเอาเองก็แล้วกันว่าเป็นอย่างไร แล้วก็บอกมาบ้าง

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ป.ล. ชื่อเรื่องนี้เขาไม่ยกใช้ชื่อว่า เรื่องนางเอื๋มเมียด แต่กลับเรียกว่า อ้าย
ขุนไส้* เหลือกว๊ามป้อแม่ คือ อ้ายขุนไส้ไม่อยู่ในถ้อยในคำพ่อแม่ น่าจะเรียก
สั้น ๆ ว่าเรื่องอ้ายขุนไส้ก็แล้วกัน

* ไส้ เป็นชื่อลูกชายคนที่สี่ บางทีเขาก็ใช้คำอย่างนี้น้ำหน้าชื่อ แต่บางทีก็
ใช้เป็นชื่อเลยทีเดียว

นิทานไทยใหญ่

เรื่อง อ้ายขุนไล่

ข้ามหนังกาเน้ออะหริบตีหนึ่ง ปู่แก่ตั้งลูกจ้ายมันส์ก้อ นี่คือตอนขึ้นต้นเรื่อง นี่แปลได้ว่า ครั้งนั้น ณ ที่แห่งหนึ่ง ยังมีปู่แก่ (เทียบเท่าผู้ใหญ่บ้าน) กับลูกชาย สักคน ชื่อ หม่องคำยี่ อ้ายขุนสาม และอ้ายขุนไล่ ปู่แก่เป็นคนมีอำนาจอยู่ในหมู่บ้านนั้น จะใช้ใครให้ทำกิจธุระการงานให้ตนก็ใช้ได้ร้อยสี่พันอย่าง ขนาดที่เรียกในภาษาไทยใหญ่ว่า สิบสามแสนแป้ง* ที่เดียว แต่กระนั้นบรรดาลูกชายของปู่แก่นี้ก็ยังช่วยทำมาหากินด้วยตนเองพอเลี้ยงดูครอบครัวของตนไป ลูกชายทั้งสามต่างแต่งงานกันไปหมดแล้ว เหลือแต่อ้ายขุนไล่คนเดียวที่ยังไม่คิดจะแต่งงาน ใจสาวผู้ใด จึงยังไม่ได้แต่งงาน

อ้ายขุนไล่ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการค้าขาย นำสินค้าขึ้นเหนือล่องใต้ไปขายยังเมืองต่างๆ และไม่ว่าจะไปถึงเมืองไหน เป็นต้องมีผู้หญิงติดอกติดใจเมืองนั้น แต่อ้ายขุนไล่ก็ยังไม่ปลงใจชอบใคร จนกระทั่งได้มาพบสาวรุ่นเข้าคนหนึ่ง ชื่อ นางเอ๋เมียด ได้พบปะสนทนาปราศรัยกันเป็นที่ชอบใจ จึงต่างตกลงว่าจะแต่งงานกัน แต่ทั้งเอ๋เมียดสินค้าของอ้ายขุนไล่ ยังจำหน่ายไม่หมด จำเป็นต้องให้เสร็จธุระเรื่องนี้เสียก่อนจึงจะจัดการแต่งงานได้ อ้ายขุนไล่จึงขอให้นางเอ๋เมียดคอยจนกว่าตนจะกลับ และสัญญาว่าถ้ากลับมาเมื่อใดแล้วจะรีบมาแต่งงานด้วยทันที พุดจาเป็นที่ตกลงกันดังนี้แล้ว ก็รีบนำสินค้าไปจำหน่ายยังต่างเมือง มีลูกจ้างและคนงานติดตามไปด้วยอย่างเคย

ส่วนนางเอ๋เมียด คอยอยู่ทางบ้าน ก็ให้มีอันเป็น ล้มเจ็บเป็นไขอย่างร้ายแรง จะรักษาเยียวยาอย่างไร อาการก็หาทุเลาขึ้นไม่ จนในที่สุดก็สิ้นชีวิตลงในวันที่มีจันทร์คราสพอดี อันวันจันทร์คราสนั้นถือกันว่าเป็นวันที่ผีร้ายมักจะออกเที่ยวรังควาน และก็ได้มีผีฟูกซึ่งเป็นผีร้ายตนหนึ่งเข้ามาสิงอยู่ในร่างของนางเอ๋เมียด จึงทำให้อำนาจที่หมดชีวิตแล้วกลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาได้ คนทั้งหลายในละแวกนั้นได้เห็น จางก็ตกใจยิ่งนัก จะนำร่างนั้นไปฝังก็ฝังไม่ได้ เพราะยังกระดูกกระดูกได้

*แป้ง = อย่าง

ข้าวยังถูกขังนั้งได้เสียอีก ครั้นจะปล่อยทิ้งไว้เช่นนั้นก็ทำไม่ได้ จะทำอย่างไร ก็ไม่รู้ที่จะทำให้เรียบร้อยไปได้ ทั้งต่างคนต่างก็หวาดหวั่นกลัวผีนางเอีเมียดกัน ทั้งนั้น ในที่สุดเห็นไม่มีทางใดดีไปกว่าหนีไปเสียให้พ้น แต่ละคนจึงต่างไปจัดการอพยพข้าวของโยกย้ายไปอยู่ถิ่นอื่น ทั้งให้หมู่บ้านนั้นร้างไว้เช่นนั้น

ฝ่ายนางเอีเมียด ก็ได้กลายเป็นผีเพด* ประจำหมู่บ้านร้างนั้นตลอดมา บางทีถ้าชอบใจ นางเอีเมียดก็จะเนรมิตให้เห็นเป็นบ้านคนมีแสงไฟวอมแวมออกมาจากบ้านและจากครัวไฟทุกแห่งหมด คนต่างถิ่นที่ผ่านมาไม่รู้เรื่องมาก่อน ก็มักจะเข้าไปขอพักนอนที่หมู่บ้านนั้น ครั้นถึงเวลากลางคืน นางเอีเมียดก็จะออกมาวิ่งลวงเอาบ้าง หลอกเอาบ้าง จนคนเหล่านั้นตกใจกลัว ขวัญหาย กลับมาถึงบ้านก็จับไข้ถึงแก่ความตาย ข้าวเรื่องนี้ไม่ช้าก็แพร่สะพัดไปทั่ว ไม่ว่าใครต่างก็โงะจั่นกันถึงเรื่องหมู่บ้านร้าง และผีนางเอีเมียด จนกระทั่งจะหาใครกล้าเดินทางผ่านหมู่บ้านนั้นสักคนก็ไม่มี หมู่บ้านนั้นจึงเงียบสงัด ไม่มีทั้งคนอยู่และคนจะกรายเข้าไปใกล้

จนเวลาล่วงมาถึงคราวที่อ้ายขุนไล่จำหน่ายสินค้าหมดสิ้นลงแล้ว ก็ชวนลูกจ้างคนงานเดินทางกลับบ้าน ขณะที่อ้ายขุนไล่กับพวกเดินทางมาใกล้จะถึงที่อยู่นั้น ก็พอดีเป็นเวลาตะวันตกดิน อ้ายขุนไล่เพ่งตามองไปยังหมู่บ้านที่อยู่ของนางเอีเมียด ที่อยู่ไม่ไกลกันนักนั้น ก็แลเห็นแสงไฟจุดแดงมาจากหมู่บ้านร้างนั้น ด้วยความที่มีใจจดจ่อถึงนางเอีเมียดผู้มันหมายกันไว้ อ้ายขุนไล่รีบเดินทางมาถึงบ้าน พอวางข้าวของเก็บเข้าที่เรียบร้อยแล้ว ก็จัดแจงกินอาหารเสร็จแล้วก็ตรงเข้าไปหาพ่อแม่ของอนุญเดไปเยี่ยมนางเอีเมียด

พ่ออ้ายขุนไล่ ได้ยินดังนั้น จึงกล่าวว่า"อ้ายขุนไล่เว้ย แม่หมายเมื่อ นางเอีเมียด นั้นตายเฝ้า มันตายเป็นเพดเป็นสูงหลอกฮ้ายหน้า มานั่นมันอยู่นั้น ไล่ฮ้างกว่าเฝ้า"ความว่า นางเอีเมียดที่เป็นเมียหมายคือ คู่มันคู่หมายของอ้ายขุนไล่ นั้นตายเสียแล้ว แล้วยังกลายเป็นปีศาจร้ายมาเที่ยวหลอกคนเสียอีก จนหมู่บ้าน

* เพด คือ เปรต หมายถึงผีร้ายประเภทหนึ่ง

นั้นคนอยู่ไม่ได้ ว่างไปแล้ว และพ่อأيยขุนใส่ข้าต่อไปอีกว่า เจ้าย่านอกถ้อย นอกคำพ่อไปเที่ยวเล่นหานางเอีเมียดเลยเถิดนา ถ้าเจ้าไปเจ้าจะต้องประสบอันตรายได้รับทุกข้ออย่างไม่มีทางจะแคล้วคลาดไปได้ ไม่ว่าจะไปหานางเอีเมียดเมื่อใด มันจะตั้งไล่ติดตามมาจนถึงเรือนจนได้เมื่อนั้นทีเดียว

ได้ยินบิดาพูดดังนั้น อัยขุนใส่ก็คิดอยู่ในใจว่า พ่อเราคงจะไม่อยากให้เราออกจากเรือน ก็เลยพูดปิดลอกเรา ก็เมื่อคืนนี้เรายังเห็นแสงไฟในเรือนนางเอีเมียดสว่างอยู่นี่นา แต่ว่าจะพูดอะไรต่อไปอีกก็ไม่กล้า จึงผละจากพ่อไปถามแม่ถามพี่ชาย ตลอดจนน้องสาวดู คนเหล่านั้นก็พากันพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า นางเอีเมียดตายไปแล้วแน่ๆ เลยทีเดียว อัยขุนใส่ก็ยังลังเลไม่อยากจะเชื่อ น้องสาวบังเกิดความรักอาทรระคนกับความกลัวพี่ชาย จึงว่าไปเถอะพี่ อัยขุนใส่ก็เลยถือเอาถ้อยคำน้องสาว รีบลงจากเรือนไป

ครั้นอัยขุนใส่ลงเรือนไปแล้ว ทั้งพ่อแม่และพี่ ๆ น้อง ๆ อัยขุนใส่ต่างพากันโกรธปนว่าอยู่ไม่ขาดปาก แล้วก็ปิดประตูหน้าต่างไว้อย่างแน่นหนา แต่ละคนได้แต่พูดว่าลูกอะไร ไม่อยู่ในถ้อยในคำพ่อแม่ ถ้าไม่ไปเจออันตรายเข้า ก็จะไม่มีวันรู้ตัวละ แต่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ช่างมันเถอะ ดัดหางปล่อยวัด ไม่ดูตาดูตั้นเสียดีกว่า ไม่นับเป็นลูกเป็นเด้าหรอก

ส่วนอัยขุนใส่ก็หมายจะได้เห็นหน้าคู่หมายของตนอยู่อย่างเดิมเท่านั้น กับหันกลับตาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงเรือนนางเอีเมียด เมื่อถึงเรือน นางเอีเมียดก็ออกมาต้อนรับขับสู้ด้วยความชื่นชมยินดี ไม่ผิดกับเมื่อครั้งก่อน ๆ ส่งเสียงร้องเชิญว่า อัยขุนใส่ให้ขึ้นเรือนอยู่แจ้ว ๆ

ขณะที่กำลังเพลิดเพลินกันนั้น อัยขุนใส่ไม่แลเห็นสิ่งใดในคั่นนางเอีเมียดเปลี่ยนแปลกไป ที่เคยเห็นร่างงามอย่างไวกีรงามอยู่อย่างนั้น จนกระทั่งส่งจิตเข้ามา หน้าตางานางเอีเมียดจึงกลับกลายเป็น ดูน่าเกลียดขึ้น คือ บางครั้งหน้าก็ดูเป็นเหลี่ยมเป็นมุม บางครั้งก็หย่อนลง บางทีก็ดูหน้าใหญ่ออก แต่บางทีก็แฟบลง เปลี่ยนแปลงไปไม่รู้จักถืออย่างใด แต่นางเอีเมียดก็ยังเอาข้าวของเครื่องของคนขายมีใจผ่องใสนั้น มาให้อัยขุนใส่ดู ไม่แต่เท่านั้น นางเอีเมียดก็ยังแสดงฤทธิ์เดช

ควักเอาหนอนที่มีในตัวออกมา แล้วก็ใช้ให้อ้ายขุนไล่กิน ส่วนตัวนางเองนั้นก็กินไปเฉยๆไป พลังก็ดูดปากอยู่จิบจิบ อ้ายขุนไล่เห็นเช่นนั้นก็ตกใจกลัวยิ่งนัก รู้แต่ว่านางเอื้อมดกลายเป็นผีเพตไปแล้วจริงๆ จึงคิดหาทางที่จะหนีกลับบ้าน แต่จะหาทางอย่างไร ในเมื่อนางเอื้อมดได้ล่วงรู้ความคิดของอ้ายขุนไล่โดยตลอดแล้ว ดังที่ได้กล่าวห้ำหั่นว่า

" บ๊ายขุนไล่เว้ย สุอำไถมือก๊วย เข้ามองสุมาจู้เฮาหึ่งหน้าเย่า นอนกาในล่า "

ได้ยินเพียงนี้ อ้ายขุนไล่ก็รู้ได้แน่ว่า นางเอื้อมดคงไม่ยอมให้ตนหนีรอดพ้นไปได้ เพราะนางได้กล่าวแล้วว่า นางคอยให้ตนมาหาอยู่ช้านานแล้ว ทั้งนางยังชวนให้หนอนเสียที่นั่นอีก ฉะนั้นจะทำอย่างไรดีละ ถึงจะหนีเล็ดลอดเรื่องมือ นางเอื้อมดไปได้ ทนไฉนนั้นอ้ายขุนไล่ก็คิดอุบายได้อย่างหนึ่ง จึงแกล้งทำล้องยาสูบให้หลอดร่อนตกลงไปได้ถนัด แล้วก็ทำท่าจะลงจากเรือนไปเก็บกล้องยานั้น แต่ยังไม่ทันที่จะขยับตัว นางเอื้อมดก็ได้แลบลิ้นอันยาวเปื่อย หลอดร่อนลงไปเก็บมาใส่มือให้อ้ายขุนไล่เสียแล้ว อ้ายขุนไล่ก็เลยหมดปัญญาจะแก้ ต้องหาอุบายขอไปทีว่า ปวดท้องเหลือประมาณ แล้วก็ทำอาการ ต้องอ้วตองแก่น (ปวดท้อง) ร่วงหนีลงจากเรือนนางเอื้อมดไป

แต่ว่านางเอื้อมดหรือจะยอมปล่อยให้อ้ายขุนไล่รอดพ้นไปได้ เมื่อเห็นอ้ายขุนไล่ร่วงหนีลงจากเรือนไปต่อหน้าต่อตาอย่างนั้น นางปีศาจเอื้อมดก็ไล่ตามไปอย่างไม่ละลด จนใกล้จะทันกันอยู่แล้ว อ้ายขุนไล่ก็ตะเบ็งเสียงร้องให้ช่วยจนเสียงหลง เสียงนั้นดังได้ยินไปทั่วทุกทิศทุกทาง อ้ายขุนไล่วิ่งไปพลางร้องไปพลาง จนกระทั่งมาถึงประตูรั้วบ้าน แต่ด้วยเหตุที่พ่ออ้ายขุนไล่ตั้งคานเคืองลูกชายที่ไม่เชื่อถ้อยคำ กับทั้งกลัวนางเอื้อมดจะตามมาถึงเรือน จึงเอาขวากและไผ่ตรงประตูรั้วนั้น อ้ายขุนไล่จะเข้าไปในบริเวณบ้านก็เข้าไม่ได้ ได้แต่ร้องเรียกพ่อแม่พี่น้องให้ลงมาช่วย แต่ใครๆ ก็ไม่กล้าลงมาช่วย มีแต่น้องสาวคนเดียวที่ใจกล้า ลงมาดึงขวากหนามที่สะไว่เพื่อรับพี่ชายให้เข้ามาในบ้าน แต่ว่าแรงผู้หญิงคนเดียว ดึงลากอย่างไรก็หาไหวไม่ จนในที่สุดนางเอื้อมดก็ตามมาทัน พอไล่กวาดมาถึงตัวอ้ายขุนไล่ นางก็ตรงเข้ากดครีตและฉุดลากจะเอาตัวกลับไปให้จนได้ ดูนางนั้น

ช่วงมีวัยแรงนักหนา ส่วนอายุนไส่วิ่งมาก็อ่อนแรงแล้ว มาถูกเงอเอ๋เมียดย้อยุดอย่างนั้น แม้จะต่อสู้ดิ้นรนทั้งทุบถองตีเบอะอย่างไรงี้ไม่มีวันจะสู้ได้ ไม่ช้าอายุนไส่ก็สิ้นแรง ถึงแก่ความตาย ณ ที่นั่นเอง

ที่วิ่งเรื่องอายุนไส่ควรจะจบลงตรงนี้แล้ว แต่ผู้แต่งคงจะเวทนาอายุนไส่หรืออย่างไร ที่ไม่พอที่จะมาตายเพราะผู้หญิง จึงหาทางแก้ไขให้อายุนไส่ฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาเพราะผู้หญิงอีกครั้งหนึ่ง เรื่องจึงดำเนินต่อไปว่า

ถึงขังกางเหนอเม็งจ่าจะหาแลงมานั้น คือ ถึงเวลาเช้า ฟาสว่างกระจ่างแจ้งมาแล้วนั้น ก็ได้มีหญิงสาวชวาวาง (กะเหรี่ยงในรัฐชาน) สองคน ออกจากบ้านมาหาผลไม้ เปลือกไม้จะเอามาต้มย้อมเสื้อผ้า ก็ได้มาพบอายุนไส่นอนตายอยู่

อายุนไส่คงจะเป็นคนกว้างขวางในหมู่ผู้หญิงอยู่สักหน่อย จึงให้บังเอิญสาวชวางทั้งสองนี้รู้จัก จึงถึงกับอุทานออกมาว่า

“อายุนไส่ เป็นอะไรมาตายเสียแล้วละ เห็นจะเป็นเพราะนางปีศาจเอ๋เมียดย้อยุดเป็นคู่หมายนั่นเอง อย่าช้าอยู่เลย เรามาช่วยกันแก้ไขเยียวยาให้ฟื้นขึ้นมาเถอะ”

ว่าแล้วก็แก้เอาสายรัดเอวออกมาว่าคาถา ๑๗ ครั้ง ตามธรรมเนียมของพวกตน แล้วก็เอาฟาดลงไปที่หัวใจอายุนไส่ และก็ยังกับปาฏิหาริย์ที่อายุนไส่กลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นได้ในทันใดนั่นเอง และเมื่อเห็นว่านางสาวชวาวางทั้งสองคนเป็นผู้ช่วยชุบชีวิตให้แก่ตนตั้งนั้น อายุนไส่ก็ออกปากขอตามไปอยู่กับนางทั้งสองนั้นด้วย สาวชวาวางทั้งสองก็ยินยอมด้วยความยินดี แต่ว่าคนทั้งสองไม่ได้อยู่หมู่บ้านเดียวกัน เมื่อตอนจะแยกจากกันกลับบ้านนั้น ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า อายุนไส่จะเลือกไปอยู่กับสาวคนไหน และก็ให้บังเอิญที่สาวชวาวางสองคนนั้น คนหนึ่งหน้าตาดี อีกคนหนึ่งค่อนข้างจะขี้เหร่ อายุนไส่ก็เป็นชายหนุ่มปุณฺณคนธรรมดา เรื่องจะเลือกผู้หญิงขี้เหร่เห็นจะเป็นไปไม่ได้ ในที่สุดจึงปรากฏว่าอายุนไส่ตามไปอยู่กับนางสาวชวาวางงามผู้นั้นอันเป็นเหตุให้นางผู้ร่างขี้เหร่นั้นแค้นเคืองสุดจะพรรณนา ถึงกับกล่าวตัดพ้อต่อว่าออกมาว่า

"ขุนไส่ช่างทำได้หนา เราอุตสำหรับรักษาเยียวาจนฟื้นคืนชีวิตมาได้ อย่างนี้แล้ว ยังไม่เห็นความดีของเราสักนิด กลับไปหลงรักคนอื่นเสียได้"

และไม่แต่เท่านั้น นางยางผู้ นั้นยังกล่าวสาปแช่งอายุนไส่ไว้อีกว่า "ถ้าหากกินเนื้อวัว ก็ขอให้กลายเป็นวัว กินเนื้อไก่ ก็ขอให้เป็นไก่ และถ้ากินนกยูง ก็ขอให้ เป็นนกยูง"ว่าแล้วก็แยกทางกลับบ้านของตน

ส่วนอายุนไส่ นั้น ก็ได้ไปอยู่กับนางสาวยางคนงามนั้นเรื่อยมา จนกระทั่งวันหนึ่งเคราะห์ร้าย อายุนไส่ไปกินเนื้อนกยูงเข้า เลยกลายร่างไปเป็นนกยูงตามคำสาปแช่งนั้น นางผู้เป็นเมียเสียใจร้องไห้ฟูมฟาย แล้วก็ตัดหางนกยูงนั้นมาเช็ดน้ำตา ก็เลยเล่าว่า หางนกยูง จึงเกิดมีแววเหมือนดวงตานับแต่นั้นมาและด้วยความเป็นห่วงนกยูงผู้เป็นสามี นางจึงสั่งว่า ถ้าเมื่อใดอยากกินพริกขึ้นมาก็ให้มากินที่สวนของเรา อย่าได้เที่ยวเหยียบเที่ยวย่ำหากินตามสวนคนอื่นเขา เขาจะยิงเอา นางกล่าวจบแล้ว นกยูงก็บินเข้าป่าไป คนแก่คนเฒ่าชาวไทใหญ่จึงสอนลูกสอนหลานว่า อย่ากินเนื้อนกยูง เพราะจะทำให้พลัดพรากจากกัน ดังอายุนไส่กับนางผู้เป็นเมียนั้น

ฉบับที่ ๗

เมืองนาย

๘ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

เวลาที่ต้อยอ่านบทกวีนิพนธ์เป็นทำนองนั้น ต้อยเคยรู้สึกใหม่ว่าบทที่เพราะเพราะ เพราะอะไร ถ้าต้อยได้เรียนหลักเกณฑ์การประพันธ์เหล่านั้นแล้วจะรู้ได้ว่า เพราะเสียงสูงต่ำที่กำหนดไว้นั้นอย่างหนึ่งละ ที่ทำให้เสียงขึ้นลงไม่ผิดเสียงดนตรี ถ้าหากต้อยได้มาฟังเสียงอ่านของชาวไทใหญ่ที่นี่แล้ว จะเข้าใจได้ชัดยิ่งขึ้นทีเดียวว่าเสียงเหล่านี้ช่วยให้ฟังไพเราะได้อย่างไร แม้แต่เพียงเขาอ่านธรรมดาเท่านั้นก็ยังฟังไพเราะอย่างยิ่งเสียแล้ว ไพเราะเหตุใดหรือ ก็เพราะว่าเสียงสามัญอย่างในภาษาของเรานั้น เขาไม่มีเลย เสียงของเขามีแต่เสียง เอก โท

ดรี จัตุร เสียงดรีมีมากกว่าเพื่อน คำที่เราออกเสียงสามัญ เช่น มา พา ชัง เรือ
 ลิง เหล่านี้ เขาออกเสียงเป็นเสียงดรี แม้ว่าจะไม่เต็มเสียงอย่างของเราก็ตาม
 คำตายเสียงเอกของเรา เขาก็ออกเป็นเสียงดรี เช่น กอด หก เจ็ด ปัก ปอก
 เป็นต้น ส่วนเสียงสามัญอักษรกลาง เช่น ตา กา ปลา เป็น เอา ตาย อย่างนี้
 เขาออกเสียงเป็นจัตวาหมด แต่ถ้าเข้าประโยค บางทีก็ออกเป็นเสียงเอก ดังนี้
 ด้อยจิตดูเอาเองเถอะว่า เสียงของเขาจะขึ้นลงพิคกับของเราเพียงไร ประโยคที่
 เราจะพูดเสียงเสมอกันหมด อย่างเช่น เอายามาหาตัวเรา เขาจะต้องออกเสียง
 ว่า เอ่ย่าหยา (= ยา) ม้าดำโตเข้า ด้อยลองออกเสียงแล้วฟังดู

ด้วยเหตุผลนี้เอง จึงทำให้บทประพันธ์ของเขาฟังเพราะ แม้จะไม่เข้าใจ
 ความหมายถึถ้วน ก็ยังรู้สึกว้าเสียงของเขาไพเราะ ยิ่งเป็นคนเสียงดี ๆ ยิ่งชวนฟัง
 เสียเหลือเกินทีเดียว ขณะนี้เสียสิ่งดำ ครูสอนชั้น ป.๓ เอาบทกล่อมเด็กมาสอน
 แม้ เสียงครูที่ขึ้นลงเนิบ ๆ นั้น มันชวนนอนจริงด้อย น้าอยากจะทำเสียงให้
 ไรเหมือนครูจริง กลับมานั่นก็เลยมาลองอ่านดูตามเสียงขึ้นลงที่กำหนดไว้ในคำ
 นั้น ๆ เอ๊ะ แปลกเหลืออะ ไม่ต้องลำบากไปทำเสียงอะไรเลย เสียงก็พอไปอย่าง
 ครูสอนนั่นทีเดียว เรื่องนี้ต้องยกย่องผู้ประพันธ์ว่า สามารถยิ่งในการสรรหาคำ
 ให้มีเสียงอย่างที่ต้องการ แล้วก็มีความเหมาะสมเจาะกะทัดรัดด้วย และความสามารถ
 อีกอย่างหนึ่งก็คือ สามารถเลือกหาคำที่มีเสียงเดียวกันมารับสัมผัส และส่งสัมผัส
 ด้วย เช่น ม่อย กับ อ้อย อย่างในบทที่ว่า

นอนหลับดำ ใล่ม่อย แปลว่า นอนหลับตา ร่วงนอนเถอะ

น้ำอ้อยอ่อนเนิบคำ แปลว่า น้ำตาลน้ำอ้อยขึ้นเล็กเหนียวอยู่ที่คำ (มุงเรือน)

มือลู่ม้าจิ้งไโล่ แปลว่า พอตื่นขึ้นมากก็จะไโล่

อย่าเป่ให้กินหลี่ แปลว่า อย่าร้องไห้เลยคนดี

นอน นอน นอน แปลว่า นอนเถอะ นอน นอน

บทกล่อมเด็กที่เขาเรียก กว๊ามอื่นลู่อ่อน นั้นมีมากมายหลายบท ทั้งของ
 เก่าของใหม่ เพราะเขายังใช้อยู่จนถึงปัจจุบันนี้ เวลาเรียนนักเรียนของเขาจึง
 ไม่รู้สึกแปลกอะไร เพราะได้ยินจนชินหู บางทีตัวเองอาจจะต้องใช้กล่อมน้อง

ด้วยซ้ำไป ข้อความในกรวามอื่นลุ่ม่ออนนั้น ส่วนมากแสดงความรักระหว่างแม่
กับลูก อย่างบที่ว่า

เม่กว่า*น้ำดันดี กว่หาป้าค้ออน* ม้าหม่าย* ก้าข้าว ก้าหนึ่งแม่เต้เต้า
ค้อนมา อ้น อ้น อ้น

แปลว่า แม่ไปทำน้ำดันดี ไปหาป้าค้อนตัวเล็ก ๆ มาใส่ก้อนข้าว(ให้ลูกกิน)
ประเดี่ยหนึ่งแม่จะกลับมา

เม่กวน้ำดันห่อ เม่กว่าหาผ้าก้อบอ้อน มาสือหลองตื้นอ้นข้าว น้อน
น้อน น้อน

แปลว่า แม่ไปทำน้ำดันมะเดื่อ แม่ไปหาที่นอนเล็ก ๆ มาปูรองที่ที่ลูกชาย
จะนอน

คำว่า ข้าว ในที่นี้ เขาใช้เรียก ลูกชาย ตรงกับ ชาย ของเรา บางถิ่น
ก็ออกเสียงคล้าย จ้าย คำเรียกลูกของเขามีหลายคำ แต่ละคำแสดงความรักของ
แม่อยู่ในความหมายด้วย น่าฟังทั้งนั้น อย่างเขาเรียกว่า แสงเกา*แปลว่า แก้ว
(มีค่า) ของข้าวบ้าง ลูกคำบ้าง เห็นจะตรงกับคำ เจ้าทองคำ ในบทกล่อมของ
เรา บางทีในกลอน เรียกแสงอ๊กเจ้อค้อ (แก้วรักปานใจปานคอ) ก็มี หลุดซ้าย
อ้อน (ลูกชายเล็ก) ก็มี ถ้าเป็นเด็กเล็กมาก ๆ ก็เรียก เอ้ออน เอ้อหลง หรือ
หนูไน้ ต่่งกันไปแล้วแต่ถิ่น

เท่าที่ได้ยินกันมา ไม่ว่าจะเป็นไทยถิ่นไหน มีแต่เป็นข้อความที่แม่กล่อมลูก
ทั้งนั้น ต้อยคงจะไม่เคยได้ยินบทกล่อมที่มีเนื้อความเป็นพ่อกล่อมลูกเลยจริงไหม
เพราะน่า..องก็ไม่เคยได้ยิน เพิ่งได้ยินเมื่อสองสามวันนี้เอง ครูเอามาสอนให้ เป็น

*กว่า = ไป อ้น = เล็ก หม่าย = วางบนข้าว หมายถึง กับข้าวโดยเฉพาะ
ก้าหนึ่ง = ครู่หนึ่ง ประเดี่ยหนึ่ง เต้า = มา (เขาไม่ใช้ในคำว่า ไป
อย่างที่เราเข้าใจและใช้ในคำประพันธ์ของเราเลย) เต้ = จะ

*สือ = ปู สือสาด = ปูเสื่อ หลอง = รอง

*แสงเกา = ใช้ในพวกไทยคำดี ที่ใช้คำแทนชื่อผู้พูดว่า เกา แทน ข้า

บทแต่งใหม่ จันดีเหมือนกัน เขาขึ้นต้นว่า

นอนกอนนอนด้า ลูกค้าป้อแสงโก้น นอนกานือตือหล่าย่า อู่พืดซ้องว่า
ตำไม้น จ้งเหือลับหลี่

แปลว่า นอนกอนนอนเสียเถิด ลูกค้าลูกแก้วของพ่อ นอนในเปลสานเป็น
ฉากลม ๆ ให้หลับสบายเถอะ

และตอนหนึ่งกล่าวว่า

โหยวอันแม่เข้าอำเป้งล่าดเหนเปี้ยว ก้าฟักตั้นหยาน

โหยวอันแม่เข้าไ่ว่ป้อยแปดเห็ดหนัน ตั้งป้อล่อลูกหล่าป้า

ความว่า เตี้ยวแม่เขาไม่บอกไม่เล่า พลัดพรากจากไปไกลเสีย

เตี้ยวแม่เขาทิ้งเราไปเสียอย่างนั้น ทั้งพ่อและลูก(เราจะทำ
อย่างไรกัน)

ที่จริงคนที่เขาได้ฟังแล้ว เขาไม่รู้สึกละแผลกผิดปรกติเท่าเรา เพราะความ
เป็นอยู่จริง ๆ ของเขาอย่างนั้น พ่อกับลูกของเขาสนิทกัน เล่นหัวพูดคุยกัน แต่
ส่วนเรื่องรักกันอย่างสุดสวาทขาดใจนั้น ไม่ว่าพ่อว่าแม่ เหมือนกันหมด ตั้งแต่
มาอยู่ที่นี้ได้เห็นเด็กหลายค้อหลายบ้านแล้ว รวมทั้งของเจ้าของบ้านที่อยู่นี้ด้วย
ยังไม่เคยเห็นเด็กถูกตีเลย จะเป็นเพราะไม่สบโอกาสได้เห็นเอง หรืออย่างไร
ก็ไม่รู้ได้นะ แต่เรื่องถูกตีด้วยไม้เรียวนั้นคงจะมีแน่ ๆ ไม่ถูกที่บ้าน ก็คงที่โรงเรียน
เพราะไม่อย่างนั้น ศัพท์ว่า ไม่ค่อนแฮ้ว (= ไม้ค่อน*เรียว) คงจะมีขึ้นไม่ได้ แต่
ก็ไม่เคยได้เห็นที่โรงเรียนอีกนะแหละ ทั้งๆ ที่เด็กประเภทแก่น ทั้งดื้อและชนก็
มีอยู่พอที่เตี้ยว

สวัสดีก่อนละนะค้อย ที่จริงยังมีเรื่องอยากจะเล่าอีกหลายเรื่องที่เตี้ยว วัน
หลังว่างค้อยเขียนมาใหม่

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุมธา

*ไม้ค่อน คือไม้ตะพด หรือไม้ตะบอง ถ้าขนาดเล็กจึงเรียก ไม้ค่อนแฮ้ว

๑๒ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงค้อย หลานรัก

เพ็งจะเล่าเรื่องเรียนสนุก ๆ ให้อ้อยฟังเมื่อไม่กี่วันนี่เอง มาวันนี้เกิดไม่-
สนุกเสียแล้ว ทำไมนะหรือ ก็เกิดครูจับตัวสอบกับนักเรียนอื่นๆ เขาด้วยนะซี
ไม่ได้ดูหนังสือสักตัวเดียว มัวแต่ไปเที่ยวเสียเกือบตลอดวันวันอาทิตย์ แล้วก็นึกไว้ใจ
ว่า ครูคงเห็นน้ำโตมากแล้ว คงไม่ต้องสอบกับเด็กๆ เขาหรอก ที่ไหนได้ พอครู
เจ้าห้องเขียนคำสั่งลงบนกระดานเสร็จเรียบร้อยเท่านั้นละ รีบเอากระดาษมายื่น
ให้น้ำเลยทีเดียว แหม ชักจะโกรธครูเสียแล้ว พอดีเลื้อยไปเห็นคำถามของครู
บนกระดาน เอ๊ะ ไม่ค่อยยากนัก ก็เลยค่อยๆ คิดทำไป นึก ๆ ก็เวทนาตัวเอง
ต้องเรียนต้องสอบอยู่ตลอดเวลา เชื่อว่าใคร ๆ ที่ถูกนำสอบมาได้ยื่นเข้าคางหิวเรา
ชอบใจเป็นแน่

ข้อสอบของครูเป็นแบบปรนัยเสียด้วยละค้อย นับว่าก้าวหน้ารวดเร็วไม่น้อย
ทีเดียว ทั้ง ๆ ที่การศึกษาแผนใหม่ยังมาไม่ถึงเมื่อนายเลย เพ็งจะได้เห็นฤทธิ์
ข้อสอบปรนัยด้วยนี่เอง คิดถึงอ้อยเอาทีเดียว ถ้าได้มาเห็นข้อสอบคงจะเขียน
เอาๆ อย่างพวกเด็กๆ ที่สอบอยู่ด้วยกันนี้ จะถูกหรือผิดไม่เข้าใจ แกทำสัก ๑๕
นาทีเท่านั้นก็เสร็จ น้ำเองต้องใช้เวลามากกว่าเขา เพราะมัวแต่นึกเรื่องสะกด
การันต์และเครื่องหมายเสียง เสียง จ.ที่เขาออกเสียงคล้าย ช.นั้นละยุ่งนัก
ทีเดียว ถ้าไม่ท่องจำแล้ว เป็นไม่มีวันเขียนถูกเลย คราวนี้ก็เขียนผิดไปคำหนึ่ง
เพราะผิดที่จำบทกล่อมเด็กบทแรกได้ จึงพอจะเขียนได้ตามคำสั่ง สรุปแล้วตอนได้
กระดาษคำตอบคืนมาก็แล้วกันนะ ปรากฏผลว่า ผู้ใดคะแนนสูงสุดในห้อง ได้ถึง
๕๐% นั้นเป็นเด็กผู้หญิงมาจากน้ำคำอายุ ๑๑ ขวบ รองลงมาเป็นนักเรียนบางกอก
ได้ ๓๕% เห็นที่ผิดของตัวเองแล้วก็ขันดีเหมือนกัน ทำให้เห็นใจพวกนักเรียน
ขึ้นมาอีกเป็นกอง

สอบเสร็จแล้วครูยังไม่อยากสอนเรื่องอื่นต่อ เลยเล่านิทานให้นักเรียนฟัง ขึ้นชื่อว่านิทานแล้ว ไม่ว่าเด็กเล็กเด็กโตชอบทั้งนั้น ยิ่งฟังรู้เรื่อง ยิ่งอยากฟังมากขึ้น นิทานของครูสั้นนิดเดียว ชื่อเรื่อง อ้ายขี้มุกย่อย อ้ายคำเพ่ กับ อ้ายยายคัม คือ คนทั้งสามมีลักษณะประจำตัวต่างกัน คนหนึ่งมักจะขี้มุกไหลอยู่เรื่อย เพื่อนจึงตั้งชื่อให้ว่า อ้ายขี้มุกย่อย อีกคนหนึ่งตาและ แม่งหวี่ดอมตาอยู่เสมอ จึงได้ชื่อว่า อ้ายคำเพ่ ส่วนคนที่สามเป็นโรคหิด ไปไหนมักจะเกาตลอดเวลา จึงเรียกกันว่า อ้ายยายคัม วันหนึ่ง คนทั้งสามมาพบกันเข้า ต่างก็พยายามจะไม่เกาหิด ไม่ปิดแม่งหวี่ และไม่เช็ดขี้มุก แต่ก็อดอยู่ไม่ได้ จึงพลัดกันเล่านิทาน อ้ายขี้มุกย่อยเล่าว่า พ่อของตนมีม้อง(ที่นี้เขาเรียก มอง) อยู่ใบหนึ่ง พ่อห่าย(ตี) เข้าตีหนึ่งก็มีเสียงดังพริต เสียงพริตนั้นเอง ช่วยให้อ้ายขี้มุกย่อยเอามือปายมูกเช็ดขี้มุกไปได้ ถึงคราวเจ้ายายคัมเล่าบ้าง ก็เล่าว่า พ่อของตนมีหมากปึกหม่น(ฟัก) อยู่ลูกหนึ่ง ลูกใหญ่มาก เพื่อนถามกันว่าใหญ่แค่ไหน ก็จัดการถลกกางเกงให้ดูว่า ใหญ่เท่าขานะ ซึ่งก็นับว่าเป็นโอกาสให้ได้เกาสมกับที่คัน ส่วนอ้ายคำเพ่หาโอกาสอยู่นานแล้ว จึงโยกไม้โยกมือ ร้องบอกว่าเก๋าอำหุ่ม (กูไม่เชื่อ) มือที่โยกแสดงความไม่เชื่อนั้น ก็เลยช่วยปิดแม่งหวี่ไปได้ เล่าแค่นี้พวกเด็ก ๆ ฟังก็ขันทันงอกลิ้งไปแล้ว ทำให้บรรยากาศห้องเรียนค่อยคลายความเคร่งเครียดจากการสอบไปได้มาก

งานใกล้จะหมดชั่วโมง ครูให้นักเรียนจดกริยคำกัน ซึ่งคือคำทาย (แปลตรงๆ ว่า คำทำกัน) ให้นักเรียนหัดเขียนให้ได้ด้วย ให้จำไว้ไปทายกันด้วย นับว่าได้ประโยชน์ดีเหมือนกัน นั่นเลยจดเอาไว้ แล้วลองบอกครูให้เขียนคำทายของเราให้นักเรียนดูบ้าง แต่ต้องเลือกเอาที่จะแปลให้เขาเข้าใจได้ น้ำเลยเลือกเอา สี่ดินเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง เด็ก ๆ ทายออกทั้งนั้นเลย ถ้าจะง่ายไปเดากันได้ นี่ลองเอาของเขามาให้ทายเล่นดูบ้าง ดูซิว่าจะทายออกไหม ถ้าไม่ออก คราวหน้าจะไขให้ฟัง

กริยคำกัน มีดังนี้

๑. กว่าเดินเป็นเองน้ำ ปาเอ็นเป็นหมกไม้

แปลว่า ไปป่าเป็นโรงนา พากลับบ้านเป็นกระบอกไม้

๒. นักเปิดอ่านขานเหลว ลังมาตักกินน้ำดั่งเขว* ปือแห้ง
 แปลว่า นักเปิดตัวเล็กขาเดียว ลงมาตักกินน้ำหนองลิกจนแห้ง

๓. หมากอำส้ม ตำเล็ก
 แปลว่า ผลไม้ไม่เปรี้ยว ตาหลัว (พูดภาษาของเราเป็นหลัวตา)

๔. ยักกาไน ให้กำโปน
 แปลว่า หยิกตรงนี้ ร้องให้ตรงนั้น

๕. หนึ่งมันเป็นหนึ่งในเนื้อไก่ ไช้มันเป็นไช้แล่น
 แปลว่า หนึ่งมันเหมือนหนึ่งผีกระสือ เนื้อมันเป็นเนื้อไก่ ไช้มันเป็นไช้เหี้ย

๖. โหตั้นมัด ปิดกั้นเยอ สามหัยสามหลอยอำอิม
 แปลว่า หิ้วเท้ามัด ตัดหญ้างิน สามห้วยสามดอยก็ไม่อิม

ไว้เท่านั้นก่อนนะ วันหลังจะรวบรวมมาให้ทายเล่นอีก

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุมธา

ฉบับที่ ๔

เมืองนาย

๑๕ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

เชื่อว่าคงจะทายไม่ออกละคระมัง แต่ว่าอย่าไปเสียเวลาคิดเลย ดูคำตอบที่
 ไขไว้ให้ดีกว่า เรื่องทาย ๆ อย่างนี้ น่าจะไม่ค่อยสันทัดเหมือนกัน แม้แต่อย่าง
 ง่าย ๆ อย่างที่เด็กของเขารู้กันทุกคนว่าคำตอบว่าอย่างไร น้ำก็ยังต้องคิดอยู่นาน
 บางข้อก็ตอบไม่ได้เลย อย่างเช่นที่ว่า

*น้ำดั่งหมายถึง น้ำในบึงในหนองที่นิ่งไม่ไหลไปมา ส่วน เขว(เขี้ยว) นั้น
 หมายถึงลักษณะของน้ำที่ลึก จะเห็นเป็นสีเขียวจัด บางทีเขาใช้ว่า เขวเจ้าเจ้า

สี่ก้อหาม สามก้อวี เล็กซี้มีฝ่ายหน้า

แปลว่า สี่คนหาม สามคนวี (พัด) เหล็กจี้(เหล็กเจาะ) มีฝ่าย (ข้าง) หน้า

จูโหลงแอนเห่นอพะ ลั้งตะแอนเห่นอหลิน

แปลว่า จูใหญ่วิ่งบนฟ้า นกลั้งตะ(แรง) วิ่งบนดิน

หมากมีกำเง่า หมอกมีกำปาย

แปลว่า ลูกมีที่โคน ดอกมีที่ปลาย

เจ้าช่างอ่อนเช็ดป้า ฮ้อตระรำขึ้นเม้งผี

แปลว่า เฉลรเล็กๆ เจ็ดองค์ เทสนาโปรดถึงสวรรค์

กินสามก้อ เค้นเค้นโห เส้นนึ่ง

แปลว่า คนสามคน เคียนผ้าโพกหัว ผืนหนึ่ง

เยป้อเยเข้าดัก เยก้อมมือเยปาย

แปลว่า ยิ่งตียิ่งเข้าดัก ยิ่งกวักมือนิ่งหนี

ข้อหนึ่งละ พอจะเดาออกว่า เป็นช้าง แต่ข้อต่อๆ ไปซิ นึกไม่ถึงเลยว่า จะหมายถึง ดาซัง สับประรด ดอกไม้ไฟ เหล็กสามขา และข้อสุดท้าย หมายถึง ลูกของตัวกับลูกคนอื่น เรื่องอย่างนี้ ถ้าหากเคยรู้เคยเห็นสิ่งของเครื่องใช้ และ ชีวิตความเป็นอยู่ของเขามาบ้าง ก็พอจะนึกออกได้ง่ายขึ้น อย่างที่ว่าคนสามคน เคียนผ้าโพกหัวผืนหนึ่งนั้น แม้จะบอกว่าคือเหล็กสามขา แต่ถ้าเหล็กสามขาที่เขาเรียกว่า เก้ง นี่ไม่เคยเห็น ไม่รู้จักมาก่อนแล้ว ถึงอย่างไรก็คงร้องอ้อไม่ออก อยู่นั่นเอง ต่อยเองก็คงจะไม่เคยเห็น ไซ้ไหม นึกถึงเหล็กสามขาที่ครอบตะเกียง ลานก๊อแล้วกัน เก้งมีลักษณะคล้ายกัน (เสียงคำนี้ ทำให้นึกถึงคำตะเกียงอยู่เสมอ ไม่ทราบว่าจะเป็นคำเดียวกันหรืออย่างไร) เขาใช้วางบนไฟไฟ สำหรับตั้งหม้อ กะทะ แพนตั้งก้อนเส้า (อิฐสามก้อน) อย่างแต่ก่อน

พูดคำว่า **ไฟไฟ** ด้อยก็คงไม่รู้อีกละมังว่าจะไร เมื่อก่อนที่นาไม่เคยเห็น เขาอธิบายอย่างไรๆ ก็นึกไม่ออกว่า รูปร่างมันเป็นอย่างไร จนกระทั่งได้ไปเห็น

ตามบ้านไทยถิ่นต่างๆ ทั้งในรัฐซานและอัสสัม จึงร้องอ้อออกมาได้ว่า รูปร่างเป็น
 อย่างนี้เอง ที่จริงน่าจะเรียกว่า กระบะไฟ หรือกระเบเตาไฟ เพราะเขาเอาไม้
 ทำเป็นกระบะ แล้วเอาดินเหนียวใส่ในกระบะอัดให้แน่น ไล่จนเรียบใช้เป็นทิวาง
 ฟืนก่อไฟ หากจะหุงข้าวทำกับข้าว ก็วางก้อนเล้าหรือเก็งลง ตั้งหม้อหรือกระทะ
 บนเก็งนั้น บ้านหนึ่งๆ มีไฟใช้อย่างน้อย ๒-๓ อัน ไว้ในครัวอันหนึ่ง ในห้องอื่นๆ
 อีกอันหนึ่ง เวลาหนาวก็ใช้สำหรับผิงไฟไปบ้าง ต้มน้ำร้อนกินบ้าง โดยเฉพาะ
 เวลาแขกมาในยามค่ำคืน ไฟไฟจะให้ความสุขที่สุด ไหนจะได้มีเพื่อนมากคุยแก็-
 เหงา ไหนจะได้ผิงไฟอุ่น และไหนจะได้มีน้ำชาร้อนๆ กิน ชุ่มชื่นใจ ชีวิตความ
 เป็นอยู่ของชาวไทยใหญ่ก็มีอยู่อย่างนี้แหละ เขาจึงว่ากันว่า คนไทยใหญ่ไม่ค่อย
 สนใจอะไรมาก ได้แก่เอาไหมเค้น มกเตาอบกัน คือ เอาหัวแม่เท้าหมกขี้เถ้า
 คุ้ยกัน ต้อยคงว่าสำนวนนี้ฟังยากอีกละซี เพราะเรื่องอะไรคนจึงจะต้องเอาหัว
 แม่เท้าไปหมกขี้เถ้า ที่จริงเขาพูดจะให้เห็นจริงนะว่าเวลาคุ้ยกันสนุก ๆ แม้ว่า
 เท้าจะทิ่มเข้าไปในไฟพืจนถึงหมกขี้เถ้าได้ ก็ยังไม่รู้สึก เรื่องที่เขาพูดแล้ว เราก็
 ไม่เข้าใจนั้น มีมากจริงๆ ต้อย เรียนอยู่นานแล้วยังรู้ไม่ได้แค่ไหนเลย ฉะนั้น
 โอกาสที่จะไม่เข้าใจกันจึงมีอยู่ทั่วไป อย่างคำว่า หลาย นั้น น้าอดลิมไม่ได้ว่า
 เขาไม่ได้หมายความว่าเดียวกับของเรา วันหนึ่งไปทัศนางมย้า เพื่อนร่วมชั้นอายุ
 ๑๐ ขวบ คนที่มารับนำไปโรงเรียนด้วยทุกวันว่า เป็นอะไรไป จึงไม่ไปโรงเรียน
 ไม่ได้พบกันตั้งหลายวัน น้าใช้คำหลาย ในความหมายอย่างของเรา แต่นางมย้า
 เข้าใจตามความหมายที่เขาใช้กันอยู่ที่นี่ จึงนึกว่าน้าถามว่าไม่ได้พบกันกี่วัน และ
 คำตอบก็คือว่า แปดวัน

แม้คำง่ายๆ ที่ครูยกตัวอย่างให้ดูว่า ปีก่อนน้องอยู่ออ น้าก็อดคิดไม่ได้ว่า
 หมายถึงที่ก่อนน้องอยู่ แท้ที่จริง ก่อน ของเขาหมายถึง กกให้นอน เวลาพูด
 เวลาฟังจึงต้องทำความเข้าใจ และนี่ก็แปลตามความหมายของเขาไปพร้อมกันด้วย
 เสมอ ครูเองจะเข้าใจความลำบากในเรื่องนี้ของน้าบ้างหรือเปล่าก็ไม่ทราบ เห็น
 ทำหน้าแปลกใจบ่อยๆ เป็นที่ว่าพิศหวัง คิดว่าน่าจะรู้แล้ว แต่กลับไม่รู้ เช่น ครูให้
 เต็มคำในประโยคว่า กาฬ-ก๊อก เปียนึง (กาฬ-ถั่วจืดหนึ่ง) เด็ก ๆ ตอบกัน
 อึ้งคะนึงว่า ห้าก๊อก แต่น้าเดิมไม่ได้ เหตุผลก็คือ ไม่เคยซื้อกาฬกินเองเลย

จะรู้ได้อย่างไรว่า จิตหนึ่ง (ที่นี้เรียกว่า เปีย ไม่ทราบทำไม) ซื่อกาแฟได้ ๕ ถ้วย เรื่องจะต้องเรียนเกี่ยวกับภาษาจึงมีมากจริงด้วย เล่าเท่าไร ๆ ไม่มีวันหมด

อีกไม่ช้าคงจะต้องจากเมืองนายไปแล้ว เสียตายอยู่มากเหมือนกัน เพราะกำลังอยู่สบาย ๆ อากาศก็ดี วิกิสวย คนก็ดี ยิ่งเด็ก ๆ ยิ่งน่ารัก เห็นแล้วทำให้คิดถึงด้อยและน้อง ๆ ถ้าเด็ก ๆ ได้มาสังสรรค์กันเอง คงจะได้รับความรู้อะไรแปลก ๆ กว่าผู้เป็นผู้ใหญ่กว่าเขาเป็นแน่ สวัสดิ์ละนะ

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุมธรา

ป.ล. ขอบใจ กราบดำกั้น ครั้งที่แล้ว คือ ร่ม ช้อน พระอาทิตย์ คนปั้น-
ฝ้าย ขนุน และไม้ขีดไฟ ส่งนิทานมาให้อ่านอีกเรื่องหนึ่งด้วย

บ.พ.

นิทานไทยใหญ่

เรื่อง นกกือไว

เมื่อก่อนนานมาแล้ว ยังมีหมู่บ้านพวกยางดำ*๑ อยู่หมู่บ้านหนึ่ง ตั้งอยู่ห่างไกลชุมชนไปถึงแถบห้วยลึกดอยสูงทีเดียว บริเวณรอบ ๆ ก็ล้วนแต่เป็นป่ารกชัฏ ในป่าใหญ่นั้นมีสิ่งสารพัดวิเศษนานาชนิด นับตั้งแต่ หมี เสือ วัวป่า ควาง ฟาน ไปจนถึงกระด่าย ไก่ป่า ไก่ฟ้า และนกยูง ดอนแซ่ ๆ คำ ๆ เสียงร้องเสียงขันของสัตว์ป่าเหล่านั้น ดังก้องไปทั่วทุกห้วยทุกดอย*๒ ทำให้คนผู้อยู่แถบนั้นรู้สึกเพลิดเพลิน และเป็นสุขสนุกสบายตั้งใจปรารถนาของตนนั้นเที่ยว

ณ ที่นั้นก็ยังมียางดำผิวเมียดตั้งบ้านเรือนอยู่ออกจะห่างไกลบ้านคนอื่น ๆ ไปมาก คนทั้งสองทำไร่ไถนากินกันไป ส่วนที่จะได้อยู่สบาย มีเงินมีทองเหลือเฟือนั้นไม่มีเลย พอว่าท้องฟ้าเริ่มสว่างขึ้นมาไม่ว่าวันใด ผิวเมียดนั้นก็คว้าขวานไปเสียมออกไปทำไร่ทำนาพอได้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องไปวันหนึ่ง ๆ แต่ด้วยเหตุที่ไร่ของ

*๑ ยาง คือ กระเทียมในรัฐชาน มีพวกหนึ่งเรียกว่า ยางดำ

*๒ ห้วย คือ หุบเขา ที่อยู่ระหว่างเขาล้อม มักจะใช้คู่กันเสมอ กับ หลอย จึงมี
สำนวนพูดว่า หลอยสูงห้วยลึก

สองผิวเมียวอกจะให้ผลดีกว่าไร่ของคนอื่น ๆ ที่อยู่ต่างที่ออกไป เจ้าของจึงกลัว สัตว์ป่าเหล่านั้นมาฆ่าทำลาย ตกกลางคืนอย่างผู้ผิวจะต้องออกมานอนเฝ้าไร่ของคน ที่กระท่อมริมไร่เสมอไป ส่วนเมียนั้นกลับมานอนที่บ้าน

อยู่มาคืนวันหนึ่ง ขณะที่ปูย่างคำ*๓ กำลังนอนเฝ้าไร่อยู่ในกระท่อมเล็กๆ ริมไร่หลังนั้น ฝนก็ได้ตกกระหน่ำลงมาอย่างไม่ลืมหูลืมตา มีหน้าซำลมพายุก็ ยังพัดจัด บรรดาสัตว์ป่าทั้งหลายตระหนกตกใจ ต่างก็วิ่งหนีกันกระจัดกระจาย และอารมณ์จิตใจไม่รู้ทิศทาง สัตว์บางตัวก็เอาหัวกระแทกรั่วที่ล้อมไร่พังทลาย แล้วก็ เข้ามาฆ่าไร่ของปูออกยำออกสองผิวเมียนี้เสียสิ้น ปูย่างคำจึงไม่อาจนอนต่อไปได้ ต้องลุกขึ้นมาทำเสียงอะอะบูไล่สัตว์เหล่านั้นไปอยู่ทั้งคืน มีหน้าซำยังเอาหน้าไม้ ที่ถูกอาบยาพิษไว้ไล่ตามยิงเสียอีกด้วย จนสัตว์ป่าทั้งหลายแตกตื่นหนีกันไปคนละ ทิศละทาง

ในขณะที่ฝนตกใหญ่ พายุพัดจัดอยู่นั้นเอง นายยางคำ*๔ ผู้เป็นเมียที่ นอนเฝ้าบ้านกินนอนหาหาลับลงได้ไม่ ด้วยมีใจจดจ่อเป็นห่วงทุกข์ร้อนถึงผิวที่นอน เฝ้าไร่อยู่ นายยางคำคิดรำพึงว่า กระท่อมของเรานั้นมันก็เล็กนัก โดนลมพายุ พัดแรงๆ อย่างนี้เห็นที่จะล้มทลายแน่ ถ้าหากกระท่อมนั้นพังไปแล้ว คั้งเผ่า*๕ เราจะไปอยู่ที่ไหน สัตว์ป่ารึก็ล้วนแต่ดุ ๆ ทั้งนั้น ดูออกจะลำบากยากเข็ญแท้ ที่เดียว นายยางคำคิดเห็นเช่นนี้ ก็คิดว่าจะต้องออกไปดูปูย่างคำให้รู้ว่าลำบาก เดือดร้อนอย่างไรหรือไม่ คิดแล้วนายยางคำก็รีบสวมก๊อบกบ*๖ ออกจากเรือนไป ยังกระท่อมริมไร่ ฝนรึก็ไม่หยุดไม่ซาลงบ้างเลย ตกมาห้าแล้วห้า*๗ เล่า จนเสื้อ- ผ้าสีดำนี้นายยางคำสวมอยู่เปียกโชกไปหมดทั้งตัว แต่เขาก็ไม่ยอมหยุดพักที่ใด ตั้งหน้าตั้งตาเดินไปให้ถึงไร่จนได้

*๓ ปู่ แปลว่า ตา และย่า ก็คือ ยาย ไข่ เรียกคนคนสูงอายุได้เช่นของเรา และถ้าหากสามีภรรยาจะเรียกกันและกันหรือกล่าวถึงกันและกัน มักไข่ ปูออก ยำออก *๔ น้าย แปลว่า ยาย จำเพาะบางถิ่น *๕ คั้งเต็ก เป็นคำที่ภรรยาเรียกสามี

*๖ ก๊อบ = หมวกแบบไทยใหญ่ลักษณะคล้ายก๊วยเล็ ก๊อบกบ คือชนิดที่ทำด้วยกบไม้ไผ่ชนิดหนึ่งเย็บ เข้าตัวกัน ไม่ใช้ชนิดสาน *๗ ห้า = ฝนตกหนักๆ ครั้งหนึ่ง

ครั้นมาถึงริมรั้วไร่ของตน ก็ได้เห็นแสงไฟในกระท่อมที่มืดมิดสว่าง เตียว
ตบรูบลง นายยางดำจึงจัดแจงตั้งไม้ไฟที่ขวางทำประตูรั้วไว้ออก และขณะที่กำลัง
จะก้าวเข้าไปภายในบริเวณนั้นเอง ก็พอดีปูยางดำได้ยินเสียงถอดเก็น*๘ ไม้ขัด
ประตูรั้ว จึงออกมาเพ่งมองดู และก็เห็นตัวอะไรดำ ๆ เคลื่อนไหวอยู่ไปมา
ครั้นเพ่งต่อไปอีกก็เห็นตัวดำ ๆ นั้น เคลื่อนใกล้เข้ามา ๆ มุ่งมายังกระท่อมของ
ตน จึงคิดในใจว่า สัตว์ป่าพรรณอย่างนี้ เราคิดว่ามันหนีเตลิดเปิดเปิงไปหมด
แล้วเชียว เรายังมันจนอย่างนี้แล้ว มันยังจะดื้อเข้ามาอยู่อีก เห็นทีจะร้ายเหลือ
เกิน ถึงได้เข้าเข้ามาฆ่าทำลายไร่ของเราอีก คิดดังนั้นแล้วก็เอาหน้าไม้ลูกอาบ
ยาพิษ ออกมา ยิ่งไปยังตัวดำๆ ที่เคลื่อนเข้ามาใกล้ขึ้น

พอเสียงหน้าไม้ลั่นเท่านั้น เสียงร้องก็ดังออกมาจากตัวดำๆ นั้น และก็
หาใช่เสียงสัตว์ไม่ กลายเป็นเสียงนายยางดำร้องออกมาว่า โอ๊ย ตายแล้ว สู
มายังเข้าทำไม ปูยางดำได้ยินเสียงนั้นก็ตกใจ รีบกระโดดลงจากกระท่อมหลัง
เล็กนั้น วิ่งตรงไปยังเสียงที่ได้ยิน และก็เห็นว่าตัวอะไรดำๆ ที่ตนคิดว่าจะเป็น
สัตว์ป่านั้น แท้ที่จริงคือเมียของตนนั่นเอง แกร่งตรงเข้ากอดร่างเมียไว้ น้ำตาไหล
หยออยู่ตลอดเวลา แยกกล่าวแก่นายยางดำ ว่า สูเอ๊ย สัตว์ป่ามารบกวนฆ่าทำลาย
ไร่ของเราทั้งคืน ข้าเห็นสูใส่เสื้อดำ ๆ เข้ามา จึงนึกว่าเป็นวัวป่า จึงเอาหน้าไม้
ยิ่งไปถูกสูเข้า สูอย่าได้เอาโทษถือโกรธข้าเลย ข้าขอรับผิดแล้ว

ฝ่ายนายยางดำเห็นผัวมาสารภาพผิดเช่นนั้น แทนที่จะยกโทษให้ กลับ
กล่าวว่า ข้าไม่เชื่อคำสุหรอก สูทำเราได้ว่าแต่ว่าสูไปมีเมียน้อยไว้ หรือหมายมั่น
ใครไว้ละมัง เราเป็นห่วง กลัวสัตว์ป่าจะมาทำร้ายสู นอนหลับไม่ลง ทั้งฝนรัก
ตกหนัก สมรก็พัดจัด มีตรึงจนแบบมือก็ไม่เห็นฝ่ามือ เราอดส่ำห่มงูหน้ามา มาถึง
แล้วสูกลับยังเราได้ สูนะ ใจจด ใจร่ายแท้ๆ เทียว พุดได้เท่านั้นนายยางดำก็
ขาดใจตาย

*เก็น คือ ไม้กระบอกสามอันที่ขัดไว้ที่เสาประตูรั้ว เวลาจะเข้าไปภายใน
บริเวณ ต้องถอดไม้กระบอกออกจากช่องที่ทำไว้ที่เสาที่ละอัน ตามธรรมเนียม
ไทยใหญ่ ผู้ชายและผู้ที่อยู่คงกะพัน จะไม่ถอดไม้เก็นขัดประตูรั้วนี้

ป๋วยจ๋าเห็นเมียตายแล้วเชื่อนั่นก็ให้สงสารสลดใจยิ่งนัก รับผิดชอบหาพิน มาก่อไฟ จะเผาศพนายยางดำ แล้วก็ร้องไห้คร่ำครวญตั้งว่าหัวใจจะแตกทำลาย ไป ปู่เฒ่าใจคร่ำครวญถึงเมื่อครั้งยังหนุ่มสาวมาด้วยกัน ได้อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา จนกระทั่งถึงแก่เฒ่าป่านะนี้ แต่คิดอย่างไรก็ไม่อาจให้เมียของตนฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้ ในที่สุดป๋วยจ๋าก็เลยหาทางที่จะติดตามนายยางดำผู้เป็นเมียไปจนได้ใน ขณะนั้นเอง คือเมื่อคิด ๆ อยู่ตลอดเวลาว่า เมียของเราเราก็คิด แต่เมียกลับไม่รู้ ไม่ยอมเชื่อ หว่าพัวใจคด ข้างเราก็คิดว่าเมียเป็นวัวป่าเข้ามา จึงยิงเอา เมื่อเมีย ก็ตายไปอย่างนี้แล้ว เราจะอยู่ไปทำไมในเมืองคน พุดแล้วก็ไปนอนข้างกองพิน เคียงศพนายยางดำ แล้วก็เอาไฟจุดเข้าที่กองพินนั้น ไม่ช้าก็ตายตามกันไป ร่าง ก็กลายเป็นเผ้าเป็นเถ้าไปด้วยกันทั้งสองคน

พอตายจากชาติมนุษย์นี้แล้ว ยางดำพัวเมียก็ไปเกิดเป็นนกชนิดหนึ่ง ชื่อ ว่า นกกือไว้ นกชนิดนี้ที่อยู่ที่นอนไม่ได้อยู่ร่วมที่เดียวกันเลย แม้จะเป็นพ่อนก แม่นกก็ตาม ก็จับคอนนอนคนละที่ ต่างจับอยู่บนต้นไม้คนละต้น ห่างกันพอ แลเห็นกันได้ พอตัวผู้ร้องว่า กือไว้ กือไว้ (กือ แปลว่า คิด ไว้ แปลว่า วัว กือ-ไว้ แปลว่า คิดว่าเป็นวัว) ตัวเมียจะร้องตอบว่า กัด กัด (คด) ตามถ้อยคำที่ ป๋วยจ๋าเคยพุดว่า ข้าคิดว่าเป็นวัว จึงเอาหน้าไม้ยิงไปถูกเข้า และนายยางดำก็ ตอบว่า สูใจคด เอาหน้าไม้ยิงเราตาย

ฉบับที่ ๑๐

เมืองนาย

๑๘ พ.ย. ๒๕๐๑

แดงด้อย หลานรัก

ขณะนี้ เป็นฤดูออกพรรษาที่เขาเรียก ออกหว่า ผู้คนที่ละเว้นงานเอิกเกริก ทั้งหลายไปถึง ๓ เดือน ต่างพากันหาทางสนุกด้วยวิธีต่างๆ ที่เขาว่าสนุกนักสนุก หนาก็คือ เที่ยวงานประจำปีของเมืองนาย งานอย่างนี้เรียกกันว่า ปอย และไม่ ว่าปอยที่ใด จะเป็นปอยจั้นมาไม่ได้ ถ้าไม่มีกรพนันที่เขาเรียกว่า ล้อง แล้วก็ สาด ซึ่งคือละครประเภทต่างๆ ทั้งพม่า และไทยใหญ่ เพราะฉะนั้นในระหว่างนี้

เขาจะไม่พูดกันถึงเรื่องอื่น นอกจากว่า ใครฟันอะไร จะได้ไปไหน (แหงหวย) หรือถ้าเมื่อคำ (ตอนบ่าย) ออกอะไร ใครถูกบ้าง ได้เงินเท่าไร ฯลฯ แม้แต่นักเรียนทั้งเล็กทั้งโตต่างก็สนใจกันแต่เรื่องพรรณานี้ โรงเรียนก็เลยต้องปิดตลอด ๑๐ วันที่มีงานนี้ น่าจึงต้องเรียนอยู่กับบ้าน และได้เรียนนิทานไทยใหญ่ พบเรื่องสนุก ๆ อีกหลายเรื่อง ที่เล่าให้ต๋อยฟังคราวที่แล้ว เรื่องนกก็โอวั้นั้น เป็นนิทานประเภทกลับชาติมาเกิด ที่จริงก็เป็นเรื่องเพื่ออธิบายว่า ทำไมนกอย่างนั้นจึงร้องอย่างนั้นไปพร้อมกันด้วย ยังมีอีกหลายเรื่อง แล้วจะเล่าให้ฟังอีก

ต๋อยคงอยากจะถามว่า นำไปเที่ยวปอยกับเขาด้วยหรือเปล่า ไปซี ถึงจะไม่สนุกเพราะต๋อย (เล่นการพนัน) กับเขาก็ไม่เป็น ดูสาดของเขาก็ฟังไม่รู้เรื่อง เพราะเล่นเป็นภาษาพม่า ก็ยังอยากรู้ว่าเขาสนุกกันอย่างไร และก็เห็นแล้วว่า ถ้าเป็นเด็กก็สนุกไปอย่างเด็กคือ ถ้าพ่อแม่ให้สวดคำมาก ๆ ก็ไปเล่นการพนัน แหมมากก็ได้ น้อยก็ได้ ตามใจชอบ ถ้าเบื่อก็ไปหาซื้อของเล่นบ้าง ซื้อขนมกินบ้าง แล้วก็ไปลุดอยู่กับโรงละครนั้นทั้งคืน พวกที่ไม่เล่นการพนันก็มักจะใจจดใจจ่ออยู่กับการแสดงนี้ เพราะนานที่มีหนจึงจะมีโอกาสได้ดู และถ้าไม่มีงานประจำปอยอย่างนี้แล้ว ชาวเมื่องนาก็ไม่มีทางจะสนุกเพลิดเพลินอื่นใดได้ ด้วยว่าที่นี่ไม่มีโรงหนัง โรงละคร ฉะนั้นการแสดงอย่างนี้จึงต้องมีตลอดทั้งคืน คนดูต้องหาเสื้อ หาผ้าห่มของตัวมา ง่วงก็หลับไปข้าง ตื่นขึ้นมาก็ดูต่อไป น้ำเคยได้มาตอนเช้าเบ็ดครั้งหนึ่ง เลยได้มาเห็นว่า ตอนใกล้รุ่งเขามักเล่นหุ่นกระบอก คนชักชักแก่ง (ที่ว่าชักนี้ เพราะเขาใช้ดิ่งเชือกจากทางหัวหุ่น) ที่เดียวถึงฟังไม่รู้เรื่องก็ยังดูสนุก ที่สนุกมากเห็นจะเป็นเพราะเสียงดนตรีช่วยนี้เอง พวกที่ย่อยไป กลับไป ได้ยินเสียงดนตรี โดยเฉพาะเสียงกลองรัวกระหน่ำอย่างนี้ก็ต้องสะดุ้งตื่น สงสารแต่คนต๋อย ดิพิณพาทย์เท่านั้น ที่ต้องตักกันทั้งคืนตลอด ๑๐ คืน กว่าจะเลิกงานก็คงต้องนวดน้ำมันกันยันเย็นไป

ที่ว่าละครตอนเช้าเบ็ดนั้น ไม่ใช่เพราะตั้งใจดูมาดูละครหรอกนะ แต่บังเอิญเป็นเพราะไม่มีใครเขนอนกันทั้งบ้านตลอดคืนวันนั้น เพราะเขาทำของใส่บาตรพระ ๑๐๐ องค์ และทำของเช่นนี้ เช่นเจ้าพระ (พระพุทธรเจ้า) ที่เขา

ว่าจะเสด็จลงเมืองผี (สวรรค์) มาตอนไหนเมืองเสอ-อ(= หัวเมืองใส คือ รวตี ๔) พอเสร็จธุระแล้ว ไม่รู้จะทำอะไร ฟาก็ยังไม่สาบ ก็เลยไปดูละคร อดชมความ อดทนของคนดูไม่ได้ เพราะตอนเข้ามิดในเดือนนี้ อากาศเมืองนายหนาวเย็น พอดูทีเดียว หมอกก็ลงจัดแลไม่เห็นอะไร เขาก็ยังทนนั่งดูอยู่ได้ แม้ค้าขายข้าว หลามดูจะสบายที่สุด เพราะไหนจะได้ผิงไฟอุ่น ไหนจะได้กลิ่นข้าวหลามหอม แล้วก็ยังได้ดูละครไปด้วย เพราะแกลไปตั้งที่ขายใกล้ๆ โรงละคร คนในรัฐานเขา จะเผาข้าวหลามกันจำเพาะในฤดูหนาวนี้เท่านั้น เขาไม่มีข้าวหลามกินกันทุกวัน อย่างของเราหรอก

ในระหว่างที่เขาทำพิธีรับเจ้าพระลงเมืองฝัมนั้น ตอนกลางคืนเขาตามประทีป ด้วย ส่วนมากก็ใช้เทียนจุดในโคมญี่ปุ่นบ้าง โคมทำเป็นรูปดอกบัว หรือรูปอื่นๆ บ้าง ดูไม่ผิดกับงานของชาวอินเดียที่เรียก ทีปาลี ที่เขาดำเนินรับ พระลักษมี เทวี แห่งโชค เจ้าของบ้านพานั่งรถไปดูไฟรอบๆ เมือง เฟลิดเฟลินดีเหมือนกัน แต่ว่า น้ำกลัไฟไหม้เหลือเกิน เมื่อก่อนน้ำจะมา ๒-๓ เดือน ไฟไหม้เมืองนายอดวาย ไปไม่น้อยทีเดียว สมาชิกผู้หนึ่งต้องแจกเสื้อผ้าเครื่องนอนกันยกใหญ่ ถ้าไหม้ อีกคราวนี้เห็นจะหมดเมืองแน่ เพราะเมืองนายเล็กเท่าหีบมือเดียว แต่เขาคง จะระมัดระวังกันเป็นอย่างดีก็เลยไม่มีเหตุอะไรเกิดขึ้น ซึ่งเขาก็คงยกให้เป็นผลบุญ ที่ได้ทำการเช่นเจ้าพระ ดังกล่าวแล้วนั้น เห็นพิธีของเขาแล้วรู้สึกแปลกไม่ได้ ที่น่าแปลกมากก็คือ เขาทุ่มเทเงินสร้าง**แข่งพระ**(=ที่บูชา แปลตามศัพท์คือ หิ้งพระ) เป็นรูปปร เสาทสวยงาม ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ตามฐานะและกำลังเงิน แล้วก็ตกแต่ง ด้วยผักและผลไม้รอบๆ บริเวณ แข่งพระนั้น ส่วนบนที่บูชาก็ตั้งพระพุทธรูป หน้า ที่ บูชานอกจากจะมีดอกไม้ ก็ยังมีเครื่องเช่นเป็นผักผลไม้ นานาชนิดและขนมแหว่งๆ รวมทั้งขนมปังกรอบด้วย นำช่วยเขาแกะส้มเกลี้ยง แกะทับทิมอยู่เป็นชั่วโมง แต่ เมื่อเขาขึ้นไปจุดเทียน (ที่นี้เขาไม่ใช้ธูปกัน) บูชาพระตอนไหนเมืองเสอ-อนั้นแล้ว ก็เป็นอันเสร็จพิธี ผักผลไม้ที่อุทิศสำหรับแกะจักสวยงามก็ทั้งเป็นเดนอยู่อย่างนั้น จน กว่ามันจะแห้งหรือนำไปเอง นึกแล้วเสียดายทั้งเงินทั้งแรง บ้านหนึ่ง ๆ ต้องสิ้น

เงินไม่ต่ำกว่าร้อยบาท ถ้าทำกันทุกบ้านๆ อย่างนี้ปีหนึ่งๆ จะสิ้นเงินเท่าไร น้ำ
อดไม่ได้ ต้องถามเขาว่าทำไมทั้งของเซ่นเหล่านั้นเสียเล่า ถ้าถวายเจ้าพระ สมมุติ
เอาไว้ท่านเสวยแล้ว ก็ต้องถือเป็นของดีที่เหลือจากท่าน ควรที่จะได้นำมาแจกกัน
กิน หากนึกรังเกียจไม่อยากจะกินเอาไปแจกทานคนยากคนจนก็ยังดี เขาฟังแล้ว
จะนึกอย่างไรก็เหลือจะเดา เพราะเขาไม่ตอบ ได้แต่หัวเราะหึ ๆ คงจะนึกว่า
น้ำเป็นคนนอกศาสนาไปเสียแล้วหรือใจก็ไม่รู้ ถึงได้มาตำหนิเขา

เห็นจะต้องยุติก่อนละนะ วันหลังจะเล่านิทานมาให้ด้อยฟังอีก

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา